

BALAŞ AZƏROĞLU

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”
BAKİ-2004

İndir adina
Mcan MƏH
2004

*Bu kitab "Balas Azəroğlu. Seçilmiş əsərləri"
(2 cildə, Bakı, Yazıçı, 1982) nəşri əsasında
təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

894.361'1 - dc 21

AZE

Balas Azəroğlu. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Öndər nəşriyyat", 2004,
288 səh.

Çağdaş Azərbaycan poeziyasının tanınmış nümayəndəsi Balas Azəroğlunun bu kitabında şairin müxtəlif illərdə qələmə aldığı rəngarəng mövzulu şeir və poemaları toplanmışdır. Bu əsərlərdə Cənub mövzusu, Vətən təbiətinin gözəlliklərinin tərənnümü, lirik duyğuların ifadəsi ilə yanaşı, ictimai-fəlsəfi problemlər də öz əksini tapmışdır.

ISBN 9952-416-07-4

© "ÖNDƏR NƏŞRİYYAT", 2004

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN

**"Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında"**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

O TAYLI – BU TAYLI ŞERİMİZİN AĞSAQQALI

İki əsrə yaxın bir müddətdə bir-birindən amansız sərbəhd xətt ilə ayrılmış Güney və Quzey Azərbaycanın xalqı və bu vahid xalqın mədəniyyəti, dili, ədəbiyyatı həmişə bir olmuşdur. Bu baxımdan gənclik illərini Ərdəbildə yaşamış, Cənubi Azərbaycanın milli azadlıq hərəkatının fəal iştirakçısı olmuş Azərbaycanın (məhz Azərbaycanın, tək bir Şimali Azərbaycanın deyil) xalq şairi Balaş Azəroğlu güncylı-quzeyli ədəbiyyatımızın görkəmli çağdaş nümayəndəsi, ağsaqqalıdır.

Bəli, bu belədir, tarixən də, indinin özündə də ədəbiyyatımız vahiddir, dövlət sərhədləriylə bölünməyib. Amma bununla bərabər bu da bir tarixi gerçəklikdir ki, müxtəlif ictimai-siyasi quruluşlar şəraitində, iki fərqli dövlətin – çar Rusiyası, SSRİ və İranın – tərkibində yaşayan xalqın iki qisminin mədəni və ədəbi inkişafında müəyyən səviyyə, məzmun, forma, üslub fərqləri var. Məhz elə buna görə də Azəroğlu yaradıcılığını ümumazərbaycan üfqləri daxilində, amma Cənub ədəbi mühitinin əhatəsində nəzərdən keçirərək onun rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Azəroğlu ədəbiyyatımızın bu coğrafi sahəsinə böyük yeniliklər gətirmiş, Cənub şerimizdə istər inqilabi mövzuları, istərsə də forma axtarışları, vəzn baxımından novator şairdir.

40-cı illərdə Təbrizin həyatıyla tanış olan şimali azərbaycanlılar bu mühitdə nəinki sərbəst vəznin, hətta hecanın belə yer tutmamasına təəccüb qalmışdılar. Əsasən oruz ənənələrinə aludə olan Təbriz şairləri barmaq hesabı adlandırdıqları heca vəznini şerin daha bəsit şəkli sayırdılar. Balaş müəllim xatirələrində yazır ki, bu dövrdə onun bir gənc şair kimi yeniliyə meyli etməsi iki sənətkarın yaradıcılıq axtarışları ilə əlaqəlidir. Bunlardan biri İran şairi, fars poeziyasında yeni şeir – şeiri-növün banisi sayılan Nima Yuşic, ikincisi isə Rəsul Rza olub. Nima Yuşic fars şairidir və onun poeziyaya gətirdiyi yeniliklər fars ədəbiyyatının malıdır. Rəsul Rza isə Şimali Azərbaycanın ədəbi mühitində yetişmişdir. Deməli, bu missiyanı Cənubi Azərbaycan şerində həyata keçirmək Azəroğlunun öhdəsinə düşmüşdü. Yarım əsrdən artıq davam edən zəngin yaradıcılıq yolunda Balaş müəllim bu vəzifəni ləyaqətlə yerinə yetirmişdir.

Onun bu tarixi xidməti Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatına yeni bir ab-hava gətirməklə bərabər ümumazərbaycan şerində də mühüm və parlaq səhifədir.

Yadımdadır, Balaş müəllimin “Elə oğul istəyir vətən” adlı ehtirash poetik əsəri meydana çıxanda atam buna necə sevinirdi. Gənclik illərimdən Balaş müəllim və onun ömür-gün yoldaşı gözəl şairəmiz Mədinə xanımla valideynlərimin mehriban münasibətlərinin şahidi olmuşam. Bu isti münasibət iki şair – Rəsul Rza–Nigar Rəfibəyli ailəsinin iki şair – Balaş Azəroğlu–Mədinə Gülgün ailəsinin sevinclərini, qayğılarını, fəxrələrini, nəsiklərini dərindən-dərinə duymasıyla bağlıydı. Təbrizi tez-tez yuxusunda görən, Arazın o tayı üçün həsrət çəkən Rəsul Rza Balaş müəllimlə Mədinə xanımın məhəbbətlərini, doğma şəhərləri, el-obaları üçün nə qədər qərubsədiklərini bütün qəlbiylə hiss edirdi.

Atamın cənub mövzusunda yazdığı nəsikli şeirləri arasında Azəroğluna həsr edilmiş şerin özəl yeri var. Mədinə xanım haqqında da səmimi bir məqalə yazıb. Balaş müəllimin də atama və anama həsr olunmuş dəyərli məqalələri, təsirli şeirləri var. Mədinə xanım Təbriz həsrətli şerini Rəsul Rzaya həsr edib.

Kökləri valideynlərimin dostluq hissləriylə bağlı olan ailə ənənəmizin davamı olaraq mən də böyük məmnuniyyətlə bu şeirləri dərin hörmət bəslədiyim Balaş müəllimə həsr edir, ona yeni yaradıcılıq sevincləri və uzun ömür arzulayıram.

Şeir var, qulaq asanda yatırsan
Şeir var, ayağa qaldırır yatanları.

Bu misralar Balaş Azəroğlundur və onun şeirləri məhz insanları ayağa qaldıran, mübarizəyə və gələcəyə səsləyən yüksək poeziya nümunələridir.

Anar

DODAQLARI QURUMUŞ

Dodaqları qurumuş
Susus bir torpağam mən,
Sinəmdə cadara bax.
Budağından ayrılmış
Yaşıl bir yarpağam mən,
Qopduğum çınara bax.
Şimşəkləri çaxmamış
Bir bahar buluduyam
Göylərin sinəsində.
Təlatümü susmamış
Bir vulkanın oduyam
Mən Odlar ölkəsində.
Fırtınası yatanda
Ümmandan ayrılmışam,
Ümmana dönmək üçün.
Bir fırtına quşuyam,
Tufandan ayrılmışam,
Tufana dönmək üçün.
Daşlar, qayalar yıxan,
Coşub-daşan bir selin
Kəsilməyən səsiyəm.
Azadlıqçın döyüşən
Bir torpağın, bir elin
Bölünməz zərrəsiyəm...

1964

ADDIMLAR

Sənət meydanına qədəm qoyuram,
Qoy söztüm güc alsın elimdən mənim.
Ne qədər çətindir, bunu duyuram,
Ay dostlar, tutunuz qolumdan mənim.

Körpəyə bir quşam, asıman dərin,
Mən o dərinliyə uçmaq istəyəm.
Nəğmə dəstərimin, söz dəstərimin
Adını "Vətən"lə açmaq istəyəm.

Mənim arzum budur, bir oğul kimi
Kaş bu çətinliyə dözə biləydim.
Vətənə sevgimi, elə sevgimi
Könül sözlərimlə yaza biləydim.

1937

XƏZƏR, AY XƏZƏR...

Sahili sarı qumlu
Dalğası ağ Xəzərim.
Qum üstə bardaş qurub
Gəl oturaq, Xəzərim.
Mən balıqçı deyiləm,
Qayığım yox, torum yox,
Dalğalarla döyüşə
Qollarımda zərum yox.
Sən göygözlü mələksən,
Dumandan örpəyin var.
Göyərçin ləpələrdən
Qırçınlı köynəyin var.
Nəğmə vüsal andırır,
Ürəyimi yandırır.
Sahili sarı qumlu,
Dalğası ağ Xəzərim.
Gəl uzanıb sübhədek
Hey danışaq, Xəzərim.
Sahilə axşam qonur,
Ürəyimə qəm qonur.
Ayrılığın yamandır,
Birce kəlmə, birce söz

Yadigar də, amandır.
 Şəhər günəş doğanda
 Aparar karvan məni,
 Kim bilir ki, bir də sən
 Görərsən haçan məni.
 Hələ əldə fürsət var,
 Hələ vaxt var, möhlət var.
 Hələ göylər yenidən
 Dumanlanır, qaralır,
 Hələ sübhə çox qalır.
 Qaziyanda* otaqlar
 Ulduz-ulduz alışdı,
 Pəncərədən axan nur
 Dalğalara qarışdı.
 Gəl, bu isti qum üstə
 Bir də verək baş-başa,
 Danış, danış, Xəzərim,
 Uşaqlıq illərimə
 Sənsən tanış, Xəzərim...

Ənzəli, 1938,

KARVAN

Gecənin qulağında kədərli zəng səsləri,
 Ağır-ağır yol gedir karvan şimala sarı.
 Xəyal məni aparır, görənlə vaxtdan bəri
 Dünyanı addımlayır zəngli dəvə qatırı.
 Karvan şimala gedir, karvan cənuba gedir,
 Karvan bəzən vətəndən uzaqlara yol alır.
 Karvan bütün dünyanı zaman-zaman qət edir,

*Ənzəli şəhəri çay vasitəsilə iki hissəyə bölünür, onun bir hissəsinə Qaziyən deyilir.

Karvan kədər gətirir, karvan sevinc aparır.
 Karvan gedir... Bir zaman Əbülülə Müerri
 Bəlkə də bu karvanla bütün şərq dolandı.
 Kim bilir o dahinin ən gözəl əsərləri
 İsti qumlar üstündə, xəyalında yarandı...
 Karvan gedir aramsız, gecə qara, yol uzaq,
 Arxamda mavi dəniz, öndə qarlı Savalan.
 Dəvələr bir ahənglə yenə addımlayaraq
 Öturlər babaların keçdiyi tozlu yoldan.
 Sarvanın gözlərində yuxusuzluq qəmi var,
 Neçə gecə yatmamış, hey yeriyr, yeriyr.
 Sarvanın özünün də qərribə aləmi var,
 Zəng səsləri altında hər gün bayatı deyir:
 Ağ dəvə düzdə qaldı,
 Yüku Təbrizdə qaldı.
 Oğlanı qan apardı,
 Dərmanı qızda qaldı.
 Gecə sakit, uzaqlar əks edir bu nəğməni,
 Dəvələr aram-aram addımlayırlar yenə.
 O, Xəzər sahilindən alıb aparır məni,
 Qədim Babək yurduna – Savalan ətəyinə...

1938

ƏRDƏBİL

Gəlmişəm, xoş gəlmişəm, sanma məni yad, Ərdəbil,
 Hər zaman könlüm olub fikrin ilə şad, Ərdəbil.

Mən ne mömin bir müsəlman, ne axund, ne hacıyam,
 Ne gözəl Sonyaya vurğun, ne Fətə möhtacıyam,
 Bil, ne qəflətdə keçirdim ömrü, sonra acıyam,
 Olmuşam cümlə-cəhəldən mən azad, Ərdəbil,
 Hər zaman könlüm olub fikrin ilə şad, Ərdəbil.

Söyleyiblər: "Getmə, bir özge məkandır bu şəhər,
Hər yana baxsan məscid, ya da dükandır bu şəhər.
Həzreti Adəm necə görmüş, hamandır bu şəhər.
Müşkül işdir bir daha olsun o, abad, Ərdəbil,
Gəl ona biz də deyək: – Ey dadi-bidad Ərdəbil".

Kəbleyi-nüsrətləri qaçmış bu yerdən, dad edib,
"Bir də müşküldür səni yad eyləyəm..." fəryad edib.
Bir zaman bu türbeni Şah İsmayıl abad edib,
İndi olmuşdur o, bərbaddan da bəbad, Ərdəbil,
Ərdəbil, ey dadi-bidad Ərdəbil...

Gəldim axır, baxmadım bu sözlərə, söhbətlərə,
Gördüm, ey dad, düşmüşsən sən min töhmətlərə.
Bir tərəfdən qorq olubsan cürbəcür nemətlərə,
Bir tərəfdən də çalib-çapmış səni yad, Ərdəbil,
Ərdəbil, ey dadi-bidad Ərdəbil.

Qəm yemə, günlər gələr, aylar ötər, illər keçər,
Köksünə dağlar çökən yüz-yüz bu müşküllər keçər.
Çən olar, gürşad tökər, çaylar daşar, sellər keçər,
Vaxt keçər, dövrən keçər, qalmaz bu bünyad, Ərdəbil,
Onda bu könlüm kimi könlün olar şad, Ərdəbil.

Ərdəbil, 1938

ŞEYX SƏFİ MƏQBƏRƏSİ

Qədim Ərdəbilin sinəsi üstə,
Günbəzi qızılı bir məqbərə var.
Yaxından, uzaqdan hey dəstə-dəstə
Bura ziyarətə gəlir adamlar.

Gəlir illər boyu etiqadını
Bu böyük türbətə bağlayan gəlir.
Gəlir el dərdini, el həyatını
Canında canı tək saxlayan gəlir.

Məqbərə söylədim, nə mərmer sütun,
Nə də divarlarda rəngli kaşı var.
Darvaza ağzından qəbrədən bütünü
Düzülmüş yan-yana sadəcə daşlar.

Fəqət bu daşların yaşı çox qədim,
Tarixi solmayan dastana dönmüş.
Haman bu yollarla nə qədər alim,
Nə qədər müderris gəlib-gedərmiş...

Bir vaxt da Qızılbaş ordusu burda
And içib silaha sarılan zaman,
Vətən yolundakı vuruşmalarda
Önündə diz çöküb, baş əydi düşman.

Fəqət illər ötdü, dövrən dəyişdi,
Dəyişdi hökmü də dövrü-zamanın.
İgidlik, qoçaqlıq atından düşdü,
Ayağı açıldı bura düşmanın.

Gəlmələr, yertilər, şahlar, krallar,
Bir gün bu qapıya yaman dadandı.
Nə başbilen oldu, nə də sahibkar,
Bir xalqın sənəti, varı talandı.

Yığıb apardılar xalcanı, qabı,
Nadir əlyazmalar Londona getdi.
Qızıl şirazələr çəkilmiş qapı
Ancaq bilinmədi harada idi.

Fəqət itirmədi öz hörmətini
Məqbərə zamandan-zamana qaldı.
Yadlar apardısı hər sərvətini,
O, xalqın gözündə yenə ucaldı.

Qədim Ərdəbilin sinəsi üstə
Günbəzi qızılı bir məqbərə var.
Yaxından, uzaqdan hey dəstə-dəstə
Bura ziyarətə gəlir adamlar...

Ərdəbil, 1940

İNQILAB ŞAİRİYƏM

Mən nə şah, mən nə sultan, nə yaraşıq, nə zinət,
Nə ofsanə, nə mələk, nə saray, nə səltənət,
Nə qədim əsrləri yada salıb ağlayan,
Nə ömrünü qəzələ, mərsiyəyə bağlayan,
Nə dövrün hakiminə şer yazıb pul alan,
Nə cəlladlar önündə həya üçün alçalın,
Nə peymanə, nə saqi, nə şərab şairiyəm,
Azadlığın carçısı inqilab şairiyəm.

Mən əyilib hakimin ollarından öpmədim,
Şerimi çiçək kimi ayaqlara səpmədim.
Nə aciz bir bəndəyəm, nə satılmış bir qulam,
Nə saray məddahıyam, dərğahlardan qovulam,
Mən ellərin oğluyam, ellər böyütmüş məni,
Şerim eldən alıbdır bu ilhamı, qüvvəni,
Mən nə şam, nə porvanə, nə rübab şairiyəm,
Azadlığın carçısı inqilab şairiyəm.

Mənim könül dəftərim bənzoşir gülüstana,
Onda yer verilməmiş qarlı qışa, tufana.
Bir bahar ətri vardır hər şerimdə, sözümdə,

Baharın həsrətilə yaşayıram özüm də.
Mən əl açıb göylərdən diləmədim azadlıq.
Mənim arxalandığım onlardan daha artıq
Ölkələr həsrət çəkən afitab şairiyəm,
Azadlığın carçısı inqilab şairiyəm.

Ərdəbil, 1941

NİYAR KARVANI

Hələ oyanmamış günəş yuxudan,
Yenice boylanır üfüqdən səhər.
Fəqət yavaş-yavaş söküldükcə dan
Qırmızı boyanır yaşıl təpələr.
Buludlar axışır səmada lay-lay,
Sönür göy üzündə rəngi solmuş ay...

Niyardan şəhərə uzanan yolu*
Odur ağır-ağır bir nəfər gəlir.
Dalında kisə var, kömürlə dolu,
O qız nə danışır, nə də dincəlir.
“Amandır, görməsin məni pasiban”
Deyo nəfəs belə çəkmir qorxudan.

Bilir ki, zəhməti gedəcək heçə,
Şəhərə girməso o ehtiyatla.
Bolkə də yatmamış qız bütün gecə,
Elə ilk axşamdan çıxmışdır yola.
Qış keçir, yay keçir, nə vaxtdan bəri
O qız bu yollarda açır səhəri...

Başında yaylıq yox, ayağı yalın,
Dalında ağır bir kömür şələsi.
Ehtiyac içində boğulanların

*Niyar – Ərdəbil yaxınlığında kənd adıdır.

Kəsibdir çiyinini ömür şələsi.
Bu yerdə insana omür də yükdür,
Həyatı, nəşəsi, eşqi sönükdür.

Donubdur alnında damla-damla tər,
O yenə küçədə şələ gəzdirir.
Kim bilir, yuxudan durub bir nəfər,
Bəlkə kömür ala, hələ gəzdirir...
Gəzdirir satmaqçın o qız kömürü,
Kömürdən qaradır özünün ömrü.

Axır yanağına gözüünün yaşı,
Ötürür köksünü o qız dərinə.
Bu haldan alışır qəlbinin başı.
(Qəzəbim qaldırır dağı yerindən).
Deyirəm: "Nə üçün gecə sübhədək
Çalışan insanlar ac qalsın gerek".

Bu bir cəhənnəmdir odsuz, alovşuz,
Görür, deməsəm də, arif olanlar.
Odur, bu atəşdə odlanır bir qız,
Fəqət nə tüstü var, nə də duman var,
Kim deyirsə gündür, həyatdır bu da,
Görüm ki, o özü düşsün bu oda.

Ərdəbil, 1941

GƏLİN, DOSTLAR, GƏLİN

Gəlin, vətəndaşlar, gəlin, a dostlar,
Şairin sizlərə şad xəbəri var.
Yenə də ucalır gur səsim mənim,
Sönməmiş ilhamım, həvəsim mənim.
Tanıyır bu ellər əzəldən məni,
Çünki ayırmamış bu eldən məni

Nə fikrim, nə arzum, nə də sənətim;
Onun arzusudur saf məhəbbətim.
Qəlbimiz ayrısı, sinəmiz birdir,
Mənə ilham verən bizim ellərdir.
Qoy səsim yayılsın şəhərə, kəndə,
Gəlsin dəmirçi də, əkin əkən də,
Ayağı çarılıq, əli çomaqlı,
Uzun yapıncılı, dəri papaqlı
Muzdurlar, çobanlar, de kim var gəlsin,
Vətənin qədrini duyanlar gəlsin.
Gəlsin qoy gözləri yolda qalanlar,
Səttarxan yurduna arxalananlar.
Gəlib axın-axın qoşulsun bizə,
Qaynayıb qarışsın sıx cərgəmizə.
Gəlin, vətən deyən cavanlar, gəlin,
Gəlib siz istəyən zamanlar, gəlin,
Gəl yapış ananın indi elindən.
Onun arxasında bir dağ kimi sən
Dayan, qoyma düşmən toxunsun ona.
Onun o mehriban, ana qoynuna
Dünyalar sığır görürsən bəzən.
Səni o saxladı körpəliyindən.
Döydü küreyini acı küləklər,
Pasibanın oldu hər axşam, şəhər.
Çıxartdı həyatın fırtınasından.
İndi o girdabda boğulan zaman
Mehriban qolunu açaraq sənə,
Deyir: "Dar günümüdür, oğul, gəlsənə.
Gəl, yad pəncələrdən gəl qurtar məni,
Soydu quldur məni, hökmdar məni.
Gözlərim yollarda qaldı amandır,
Sönməmiş çırağımı əlinlə yandır.
Bəlkə bu zülmətdən qurtaraq biz də,
Bir də qul olmayaq öz ölkəmizdə".

Ərdəbil, 1945

SƏTTARXAN

Bu şeir 1946-cı ildə Təbrizdə "Şairlər məclisi"nin təşkil etdiyi müsabiqədə ikinci dərəcəli mükafata layiq görülmüşdür.

Yenə dindirdilər könül tarımı,
Bilmirəm zil deyə, ya da bəm deyə.
Mən də bu meydana atıldım, ey dost,
Əlimdə bir kağız, bir qələm deyə.

Pərvanə hər zaman çırpır özünü
Çırağa, məşələ; yanar şəm deyə.
Çox da öyünməsin deyin Bahara
"Bu yerin şairi tok mənəm" deyə.

Öz şəkər dilinə arxalandı o,
Mənə dil bilməyən bir ecəm deyə.
Bilmədim dilim də, vətənim də var,
Dünyada nə desən vətənimdə var.

Şair berk ayaqda sınaqdan çıxar,
Uzaq yollar keçən kəhərlər kimi.
Yenə də ilhamım tutdu əlimdən
Köməyə yetişən səhərlər kimi.

Mən də öz borcumu vermək istərim
Sənət cəbhəsində səfərbər kimi.
Səttarxan bu xalqın arasındadır,
Yaşayır hər zaman bir rəhbər kimi.

Mən onun yolunda əmrə hazıram
Vətəninə sadıq bir əsgər kimi.
Tüfəngim qələmdir, gücüm – sənətim,

Xalqıma bəllidir saf məhəbbətim.
Biz heç vaxt sınaqdan namərd çıxmırıq,
İgidlərin qanı qanımızdadır.
Nə düşmən, nə ölüm qorxuzmaz bizi
Səttarxan hər zaman yanımızdadır.

O bizim tarixə düşəndən bəri,
Qüdrət adımızda, sanımızdadır.
Çoxları istədi ayırsın onu,
Gördü qəlbimizdə, canımızdadır.
Əzəldən qaydadır bizdə hər zaman
Ürəkdə yaşayar adlı qəhrəman.

Təbrizin qoynundan çox igid çıxıb
Fəqət ucalmamış Səttarxan kimi.
Ağsaçlı tarixi varaqda bir-bir,
Oxu hər xəttini bir dastan kimi.
Onda ay da vardır, ulduz da vardır,
Sinəsi bəzəkli asiman kimi.
Çox az-az qəhrəman yetirir zaman
Bu el böyütdüyü qəhrəman kimi
Onu yaşadacaq xalqımız bizim
Ən öziz, ən böyük bir insan kimi.
Nə qədər biz varıq o ad da vardır,
Elin arzuları o adda vardır.

Gəzdim bu ölkəni mən qarış-qarış,
Hər yerdən çox sevir Qaradağ onu.
Böyüdüb həyata hədiyyə vermiş
Kiçik pəncərəli bir otaq onu.
Bahar günlərində xatırlayırdı
Uşaqkən gəzdiyi hər budaq onu.
Gördüm o dağları, qayalıqları
Qoynunda saxlamış çox qonaq onu.
Mənə həzin-həzin bir dastan dedi
Tərifə başlayıb hər bulaq onu.

Bilin, təbiət də tanıyır, dostlar,
Kimdə el sevgisi, vətən eşqi var.
Qocalar deyirdi: "Onun gəncliyi
Sıldırım dağlarda, qayada keçdi.
Düşmənin ordusuyla durdu üz-üze,
Ömrünün çox günü qovğada keçdi,
Hücuma keçəndə titrədi dağlar,
Dağ üstədən dağ çəkdi o, yada, keçdi.
Tez yandı, tez söndü zülmət içində,
Elə bil şam idi dünyada keçdi.
Əgər söndülsə də odu, şöəsi,
Adı köüllərin oldu nəğməsi.

Bizim bu yerlərə göz diken yağı
Az ordu çəkmiş ömrü boyunca.
Xalqımız hər zaman sirdaş kəsilmiş
Yəhərli bir ata, misri qılınca,
Dünyanı cəbhədə görən cavanlar,
Ömrünü dağlarda keçirən qoca
Demiş ki: – Mümkünmü mən yaşayarkən
Yurdumu düşmənlər qoysun hərraca.
Qızlar qılınca çəkib meydana çıxmış
– Yadların əlində əsir qalınca –
Demiş ki: – Ya öllük vətənimizdə,
Ya da azad olsun vətənimiz də.

Bu el hər çətinə, dara düşəndə
Heç dilsiz göylərə əl açmamışdır.
Hələ yalvarmayıb bir qulam kimi,
Kimsənin önündə dil açmamışdır.

Gülzara bənzəyən bu yer, bu torpaq
Yağlar əlində gül açmamışdır.
Sevməmiş əzəldən yadları yurdum,
Onlara sirrini el açmamışdır.
Xalq öz dünyünü təkcə özü açmış,
Nə Tanrı, nə para-pul açmamışdır.
Vətən girdablarda boğulan zaman

Ya Babək qurtarmış, ya da Səttarxan.
Sərdara dedilər "gəl qoşul bizə",
O dedi: – Keçmərik növrəğimizdən.
Canımız bizlərə əziz deyildir
Ana yurdumuzdan, torpağımızdan.
Bu Şərq ölkələri ilham alacaq
Bir gün qana batmış torpağımızdan.
Biz səngər başında and içmişik ki,
Ölək, ayrılmayaq yarağımızdan.
Məndən Rəhimxana xəbər aparın,
Qoşunu qaçmasın qabağımızdan.
Onun bu sözləri bir şüar oldu,
Nəsildən-nəsilo yadigar oldu.

Döyüş günlərində bir ad qazandı,
Tanıyır ən uzaq şəhərlər onu.
Bözən al günəşlə yanaşı tutdu
Baharda açılan səhərlər onu.
İndi nəqş çəyir varaqlarında
Tarixi yaşadan əsərlər onu.
Bizimçün ən əziz bir yadigardır
Döyüş cəbhəsində görənlər onu.
Onun igidliyi bundan bəllidir:
Böyənmiş Lenin tək bir rəhbər onu.
Demiş ki, adınla fəxr edir vətən,
Bu Şərq ellərində hünərdə təksən.

Deyin Səttarxana qalxsn məzardan,
İndi yurdumuzda güllər açıbdır.
Aşıq sinəsinə basıb sazını,
Şeyda bülbul kimi dillər açıbdır.
Qurğuşun keçməyən, süngü açmayan
Qorxulu yolları seller açıbdır.
Artıq boran keçib, qarlı qış keçib
Bizə qucağını illər açıbdır.

Odlara atılmış Azərbaycanca
Səadət qapısının ellər açıbdır.
Səndən qüvvət aldıq döyüşlərdə biz
Dəyişdi tarixi cavan nəslimiz.

Yox, düşmən deməsin ölübdür Sərdar,
Onun köksündəki ürək bizdədir.
Yanaşı durmursa bu gün bizimlə
Bilin, götürdüyü tüfəng bizdədir.
Bizim arzumuz bir, amalıımız bir,
O istək, o həsrət, dilək bizdədir.
Mən kimə əl açıb kömək istədim?
Dünya həsrət çəkən kömək bizdədir.
İranın elləri bizə göz dikib
Azadlıq günəşi demək bizdədir.
Bunu şərqililər də bilmişdir artıq
Bizdən keçəcəkdir Şərqə azadlıq.

Tabriz, 1946

VƏTƏN MƏHƏBBƏTİ

Mən hicranla dolu ömür sürmüşəm,
Mən əzab çəkmişəm, mən qəm görmüşəm.
Axıb neysan kimi gözümün yaşı,
Nələr çəkdirməmiş mənə bu aləm.
İnan ki, əyilər dağların başı
Əgər dərclərimi ona söyləsəm.
Fəqət qurtarmışam dardan, çətinədən
Tək sənin eşqinlə, vətən, ey vətən.

Ömrümün gəncliyi bir çiçək oldu,
Vaxtsız tufanların əlində soldu.
Qanunlar bağladı qoluma zəncir,
Məni ayırdılar doğma elimdən.
Özüm də bilmedim günahım nədir,
Fəqət dedilər ki, müqəssirəm mən.

Daddım zamanın hər möhnətindən,
Sənin xatirənin, vətən, ey vətən.
Keçdi aylar, illər, zaman da döndü,
Yüzillik bir həyat bir anda döndü.
Yenə də başlandı haqq savaşları,
Xalqım at oynatdı, silah götürdü.
Silib yanağına axan yaşları,
İnsanlar yurduma pənah gətirdi.
Ölkələr danışdı rəşadətindən,
Düşün dildən-dilə, vətən, ey vətən.

Deməyin bunlar ki, bir xatirədir,
Yox, mənim ömrümdür, bu bir həyatdır.
Onun hər sətrində ürək qanım var,
Könlüm dincəlməyir onu anmasa.
Bunu yaxşı demiş bizim babalar:
"Gözdən yaş çıxmayır ürək yanırsa".
Bir kodər duysan da hər söhbətimdən,
Sənin həsrətidir, vətən, ey vətən.

Qoy düşmən deməsin uzaqdayam mən,
Yox, məni böyüdən torpaqdayam mən.
Onun nəfəsilə qızınır sinəm,
Sevib özizləyir bu dağlar məni.
Mən böyük Babəkin nişanəsiyəm,
Əyməz bu yaralar, bu dağlar məni.
Hər gün ilham alıb məhəbbətindən,
Artır qüdrətimiz, vətən, ey vətən.

Atamın songəri məzarı oldu,
Üstünə bir qırıq kərpic qoyuldu.
Dostları süngüylə qazdı: "Mücahid".
Mənim də "Fədai" qalacaq adı.
Sabahki döyüşə olmasam şahid,
Başqa bir ad ilə yenə övladım
O gün vuruşacaq...
Bil, bu zülmətdən
Qurtaracaq səni, vətən, ey vətən.

TƏBRİZİN BAHARI

Gurşad təzə dayanmışdır... hava durulur,
Bulud keçir, göyün üzü görünür təmiz.
Qarı nənə hanasını uzadır, odur,
Elə bil ki, kəmənd atır buluda dəniz...

Günəş batır... dağ başında topa buludlar
Sanki pambıq tayasıdır alışıb-yanır.
Bahar gəlmiş, baş qaldırır çiçəklər, otlar,
Ana torpaq yuxusundan artıq oyanır...

Sərin-sərin meh əsdikco titrəyir yarpaq,
Çiçəklərin dodağından süzülür inci.
Sarı bülbül gəzir yenə, bax, budaq-budaq
Oxuduqca sinəsinə sığmır sevinci.

Qara dəniz dalğalanır, kiçik ləpələr
Qum üstündə göyərçin tək görünür yenə.
Deyirlər ki, əsrlərdir hər axşam-səhər
Sular nəsə pıçıldayır sahillərinə...

Bir ağacın gövdəsinə söykənmişəm tək,
Yenə məni məftun etmiş özünə bahar.
Ara-sıra tər budaqlar siləkələnərək
Gah başıma çiçək tökür, gah da damcılar.

Orda-burda dəstə-dəstə qızlar, oğlanlar
Qarmon çalır, nəğmə deyir, çiçək dəririlər.
Düşünürəm, doğrudan da burda bəxtiyar
Ömr sürür qayğıbilməz, xoşbəxt nesillər.

Birdən məni ayrı salır düşüncələrdən
"Alın, sizə məktub gəlmiş" söyləyən bir kəs.
(Əziz dostum, kim qürbətə olmamış, inan,
Məktubdakı o mənəvi qüdrəti bilməz...)

Bir kitab da verir mənə dostum gülərək:
– Bax bu da bir gənc ürəyin əziz barıdır.
Bakıdandır, unutmamış dostların, demək,
Al, şairə şairənin yadigarıdır.

Aç "Təbrizin baharı"nı, bir şer oxu,
Deyirlər ki, sizin yerdə gözəl olur yaz.
Mən dinmirəm... (cavabsızdır onun arzusu),
O bilmir ki, nə olmuşdur, duruxur bir az.

Mən dinmirəm... xəyal məni çəkib aparır,
Yenə durur gözlərimin önündə Təbriz.
İlk bahardır... göy gurlayır, bərk yağış yağır.
Bir divara söykənirik sevgilimlə biz...

Sərdar bağı, ağ çiçəkli badam ağacı,
Qərənfillər, yasəmənlər, bahar neysanı,
Şimşək səsi, üfüqlərin odlu qırmancı,
Gözüyaşlı buludların başsız karvanı.

Daşqın sellər, Acı çayı, sərin bulaqlar,
"Şah könlü"nün əyri yolu, yaşıl çəmənlər,
Gözlərimdə canlandıqca, mənse biqərar
Deyirəm ki, indi sizdən qalmışımı əsər?

Yox, dağıtdı o cəlalı, dağıtdı düşmən,
Ancaq elin ilqarını poza bilmədi.
O sən gören Təbriz deyil, şəhəri gəzsən,
Fırtınalı bir dənizə benzəyir indi.

Azəroğlun qorxutmadı nə sürgün, nə dar,
Baxışlarda qəzəb vardır, ürəklərdə kin.
Xiyabandan qorxa-qorxa keçir ağalar,
Onlar bilir bu ellərin ürəyindəkin.
Onlar bilir azərilər dözməz heç zaman,
Bu məhkumluq zəncirini qırar bir səhər.
Onlar qorxur bir gün gələ yenə təzədən
Cəbhələrdən baş qaldıra itən igidlər.

“Gələr” dedim, dostum dönüb diqqətlə baxdı,
O, qəlbimi gözlerimdən oxudu dərhal.
Danışmadım... uzaqlarda ildırım çaxdı,
Göy gurladı, buludlarda göründü hilal...

Mən o gecə gözlərimi yummadım inan,
Elə bil ki, sinəm üstə dağ qalanmışdı.
Məni rahat buraxmadı xəyal, həyəcan,
Neçə şər ürəyimə daldalanmışdı.

Mən yatmadım, göy sulara günəş ucaldı,
Daha səndən nə gizlədim, əziz oxucum,
Nə mən borclu, nə o dostum niskilli qaldı
Bu şerimi səhər tezdən ona oxudum.

Yalta, 1950

YALTADAN MƏKTUB

Sevgilim, yağışlı bir yaz günüdür,
Tutmuş hər tərəfi yenə çən, duman.
Nə sahil, nə şəhər, nə göy görünür.
Pəncərə ardında durub bayaqdan
Səni düşünürəm... Axı adətən
Yağışlı günlərdə darıxır insan.
Qəlbimdə, fikrimdə, xəyalımda sən,
Bir də ilk görüşü anıram bu an.

Onda Təbrizdəydik, gözəl bahardı,
Nəysən aylarıydı, xatırla bir sən.
Hər hasar üstündə bir əklil vardı
Badam ağacının çiçəklərindən.

Səhər gün çıxardı, ilıq yaz günü,
Günorta şiddətlə yağardı yağış.
Əlvən rənglər ilə göyün üzünü
Bəzoyən qurşaqlar, yadında qalmış?
Sevgilim, sən də xatirindəmi,

Yağışlı bir gündü görüşəndə biz.
Mənim yadımdadır, bax bu gün kimi
Ayrılmaq bilmirdi nəzərlərimiz.

O gün tək otaqda qəlbim qaraldı,
Yağış da qoymadı bir göz açım mən.
Gözüm bütün günü küçədə qaldı,
Elə bil bu saat en gələcəksən.

Axdı şüşələrdən kiçik damcılar.
Bu düşdü, başqası axdı tazadan.
Sayırdım onları qəlbim intizar,
Nə üçün? Özüm də bilmirdim, inan...

Sayırdım saatları, günü, həftəni
Çox az qismət oldu səadət mənə.
Yağışlı bir gündə tapdımsa səni
Zülmət bir gecədə itirdim yenə.

Artıq beş il keçir o ilk görüşdən,
Yenə də mən səndən düşmüşəm uzaq.
İndi cənubdayam... yenə yağış, çən,
Gözəl bir otaqda tək mənəm oyaq.

Düşürsən yadıma... qəmlənir ürək,
Görən sən hardasan, kim bilir, yəqin,
Bu axşam sən də bəlkə mənimtək
Qapıda qalmışdır nəmli gözlərin.

Alnını söykəyib soyuq şüşəyə,
Sənmişən hicranın oduna yanan?
Küləkmi səs salıb bizim küçəyə,
Yoxsa həzin-həzin sən oxuyursan?
Görürəm bulud tək gözlərin dolub,

Bəlkə ağlayırsan? Bu hal nə haldır?
Yoxsa bu ayrılıq sənə dərd olub,
Yəqin iradəni əlindən aldı?

– Ağlama, sevgilim, bilirsən ki, sən
Hər ağlayan zaman sıxılır qəlbim, –
Deyərkən şüşəyə toxunur birdən
Sənin saçlarına uzanan əlim.

Xəyallar çəkilir, yenə tokəm, bax,
Çöldə şimşək çaxır, bərk yağış yağır.
Yenə də şüşədən yuvarlanaraq,
Sənin göz yaşların süzülüb axır.

Yalta, 1950

YADIMA DÜŞDÜ

Aşıq, qış qurtardı, il təzələndi,
Təbrizin baharı yadıma düşdü.
Qara gözlərindən ayrı düşdüyüm
O könül dildarı yadıma düşdü.

Nərgizin gözləri süzüləndə gəl,
Bənövşənin boynu üzüləndə gəl,
Ağ buxaq altında düzüləndə gəl!
O əhdi, ilqarı yadıma düşdü.

Aşıq, bir məclis qur, yenə saz götür,
Şair xəyalımdan gör nələr ötür:
Uçdu sarı bülbül, tək qaldı Tahir,
Onun Zöhrə yarı yadıma düşdü.

Sənin sözlərinin vurğunuyam mən,
Bir cıqalı təcnis də Ələsgərdən.
Yaz gəldi, dağları məskən etdi çən,
Abbasın əşarı yadıma düşdü.
Buludlar su olub torpağa endi.

Badam ağacları gül açıb indi.
Yenə bizim dağlar yaşıl geyindi,
Savalanın qarı yadıma düşdü.

Yenə el adəti, elin bayramı,
Axır çərşənbəsi, bahar axşamı,
Bu gün nov üstünə gedəcək hamı,
Qızların qatırı yadıma düşdü.

Yalta, 1950

OĞLUM ETİBARA

(İki şer)

Oğul, evimizə qədəm qoyandan
Sənə söyləməyə xeyli sözüm var.
Fəqət hardan tapım mən vaxtı, hardan,
Əlindən nə gecəm, nə gündüzüm var.

Nə vaxt ki, oyaqsan, haray salaraq
Töküb dağıdırsan, qarışır hər yan.
Yatırsan – sükuta qərq olur otaq,
Danışa bilmirik biz qorxumuzdan.

Anan çox çəkmişdir əziyyətini,
Gündüz dincəlməmiş, gecə yatmamış.
Yüz yol yatağından qalxsa da, seni
Bir dəfə yuxudan kəf oyatmamış.

Bezən səhərədək uyumamışsan,
Biz səni nə qədər tutmuşuq dilə.
Sübhü gözlərilə açarkən anan,
Sənin bir gülüşün, təbəssümünlə
Bütün ağrıları unudub, yenə
Şirin layla çalmış təzədən sənə.
Xəstə də yatmışan sən uzun müddət,

Bəzən bilinməmiş azarın, dərдин.
 Həkimin, dərmanın olsa da fəqət
 Bilirəm, yenə də uçub gedərdin,
 Bir də qayıtmazdın sən bu otağa
 Əcəl tez axtarıb tapardı səni.
 Anan sinəsini verib qabağa,
 Ölümün əlindən qopardı səni.
 İndi sağalmısan, bir yaşın da var,
 Yenə əl çəkmirsən dəcəlliyindən.
 Daha söz qanırısan, oğlum, Etibar,
 Səninlə çox ciddi danışırəm mən.

Bir ildən artıqdır şər yazmıram,
 Əgər acısam da bu hala bəzən.
 Təəssüf etmirəm, Etibar, balam,
 Sən özün həyatda şah əsərimdən.

Fəqət qolbim yanır anana, oğlum,
 O bərk xəstələnib bu son zamanda.
 At bu dəcəlliyi bir yana, oğlum,
 Qoy sən tək sağalıb dursun anan da.

Səninçün itirib o gəncliyini
 O sonla ağladı, sonla sevindi.
 Ağ çiçəklər kimi ömrün hər günü
 Onun saçlarına olənmiş indi.

Üzümə baxsan da indi diqqətlə
 Ancaq duymayırsan nə deyir atan.
 Bir zaman sən xəcalətlə
 Anıb bu günləri utanacaqsan.

O zaman kim bilir nə deyəcəksən,
 Mən yazı bilmirəm indi o hissi.
 Sən danışmasan da, qoy söyləyim mən,

Ana nəvazişi, ana nəfəsi
 Əzizdir dünyada hər şeydən, oğlum,
 Onun qədrini bil bu gün sən, oğlum!

II

Mənim əziz oğlum, Etibar balam,
 Sən təzə açılmış çiçək kimisən.
 Gülüb-oyunayırsan yenə bu axşam,
 Sənə şər yazmaq istəyirəm mən.
 Dəcəlsən, şıltaqsan, kürsən, inadsan,
 Bilir xislətini qohum da, yad da.
 Çox zaman əlindən yanaraq anan
 Belə dəcəllikdə, belə inadla

Uşaq az tapılar, nə deyim buna...
 Heç kəs övladını qarğımaz, odur,
 Sözlər yığılsa da dilin ucuna
 Anan qəzəbini yenidən udur.
 Axı sən qəşəngsən, o gözün, qaşın
 Nə Arazda vardır, nə də atanda,
 Ay kimi gözəlsən, bəzən həmyaşın
 Ulduza benzəyir sənin yanında.

Şəvə gözlerini görəndə hər kəs;
 Deyir ki, dünyaya gələndən yəqin,
 Anan heç üzünü yumamışmı bəs?
 Nə yaman qaradır gözlərin sonin.

Nə vaxt tərifi çəsidir anan
 Görürəm xoş gəlir bu sözlər ona.
 Bəzən inadından danışılarkən
 Çəkir yaxasını o zaman yana.

Axı bu görkəmin, bu qamətinlə
 Oğlum, bizlərə yox, yana çəkmişən.
 Bu məhrəbanlığın, cəsarətinlə
 Anan da bilir ki, ona çəkmişən.

QƏLƏM YOLDAŞIM

Sevgilim,
dodağında həzin bir bayatı
yatırırsan körpəmizi,
gecə yaradır...
Misralar
sanki Təbriz xiyabanından keçən
dəvə qatarıdır,
qəmli bir ahənglə axır.
Körpə dəcəl olsa da,
nəğmənin ahənginə uyub
xeyala dalmış kimi üzünə baxır.
Bəsdir,
bu qəmli nəğməni oxuma,
Oxuma, sevgilim.
Onsuz da yaman sıxılır qəlbim
bu tək otaqda.
Özüm 56-cı ildəyəm,
xəyalım on il qabaqda.
Gəlir xatirimə,
səngərdə yatdığım,
toza, torpağa batdığım
günlər.
Düşür yadıma fədai dostlarım,
Saqqal Vəli,
Şəmsüvarlı Əbi,
Qoca Şahmar.
Tüfəngin qundağına kəndir bağlayıb,
güllələri dağarcığa yığan,
tankı sinəsilə saxlayıb
qoşun qabağına çıxan
adsız qəhrəmanlar.
Düşür yadıma,
Sakit gecələrdə
düşmənin səsinə eşitməsin deyə
astadan bayatı deyən cavanlar.

Yox,
Oxuma, sevgilim,
Bu bayatıları oxuma,
Yətər.
Gəlir xatirimə
aylı axşamlarda
tüfəngin qundağı üstə şər yazıb
sehər atışmasından qabaq
bir daşın üstünə qalxıb
onu dostlara oxuduğum günlər.
Düşür yadıma
iki cəbhə dostum –
tüfəngim,
atım.
Biri nəğməm kimi alovlu idi,
biri cilovsuz xəyalım,
uçan qanadım.
Gəlir xatirimə
Təbrizə dönerkən cəbhədən
üçgünlük yolu
bir gecə-gündüzdə keçdiyim,
Gecə bayatı deyib,
gündüz bardaqlardan ayran içdiyim
günlər...
Gəlir xatirəyə yəqin ki, sən də
unutmamısansa əgər,
yenicə dönmüşdüm cəbhədən,
Sərdar xiyabanında
bir sehər üz-üzə gəldik.
Sən gülümseyərək
bir mənə baxdın,
bir də paltarına.
Sonra ciddi hal alıb
qaşqabağını tökdün,
toqqanı düzəldib
nizami köynəyinin atəyini çəkdin,
bir əsgər kimi salamladın məni.

Mən sıxarkən əlini,
 dedin:
 "Boynuna sarıldım
 Xiyaban olmasaydı əgər".
 Yadındamı, sevgilim.
 Bir əsgər əfsərlə yanaşı getdi
 hərbi qərargaha qədər...
 Sevgilim,
 indi sən beşik başında
 Layla çalırsan,
 körpə xumarlanır yataqda.
 Mənsə tək bir otaqda
 yaman darıxıram,
 yaman.
 Gəlir xatirimə
 o zaman
 Təbriz xiyabanlarını keçib
 "Şairlər məclisi"nə qoşa gətdiyimiz
 günlər.
 Gəlir xatirimə,
 hər səhər
 gecə yazdığım şəri
 mikrofon qabağında oxuyarkən mən,
 "Azerbaycan"da çıxardı sənə nəğməni.
 Sevgilim,
 bir uzun illərin sınağından
 keçib gələn,
 həyatın ağı-qaralı günlərini görən,
 bir məslək uğrunda vuruşub,
 bir həyata nəğmə qoşub,
 yaşamışsıq.
 Üzümüz ağ,
 alınımız açıq.
 Sevgilim,
 sən dünən cəbhə dostum,
 qələm yoldaşım idin,
 bu gün həyat yoldaşım olmusan artıq,

Sən,
 tüfəngi atıb bir yana
 keşik başından
 beşik başına
 keçib
 laylay çalırsan oğluna.
 Bilirəm,
 sən unutmamısan ilk əhdini,
 ilk ilqarını.
 Cəbhədə ölənlərin yerinə
 Böyüdürsən Arazını,
 Etibarını.
 Sevgilim,
 oxu!
 Sən mahımlar oxu!
 Qoy daha möhkəm gurlasın nəğməni!
 Oxu, sevgilim,
 Elə oxu,
 qoy bilsinlər ki,
 fədai olduğunu
 unutmamısan sən.

Bakı, 1956

35 YAŞIM

Əqrəb əqrəbə toxundu,
 qırmızı lent kəsildi elə bil.
 Açıq qapıdan gəldi yeni il.
 Gəldi,
 əlində dəstə çiçək.
 -Dostlar,
 Yeni ilin sağlığına içək.
 -İçək!
 Səsləndi piyalələr.
 Mən də

əlvida edib
 35 yaşına,
 Dofu bir piyaləni
 çəkdim başıma.
 -Sağ olun, dostlar,
 Sağ ol, həyat yoldaşım,
 Sən də sağ ol, 35 yaşım!
 35 nəğməyə bənzər
 Ömrün keçən illəri...
 Mənsə o nəğmələri
 bəzən kədərli ötdüm,
 bəzən gülərüzlü, şən.
 35 nəğmə uçdu
 bu 35 ildə
 mənim dilimdən.
 İndi il təzələndi,
 yaşım bir il artsa da
 Nə gileyim var,
 nə umacağım,
 Nə də ümidim azalır həyatda.
 Şəhər işə gedəcəyəm,
 Axşam dönəcəyəm evə.
 Yox,
 Belə düşünməyin həyatımı
 Yox,
 həyat belə olsa əgər,
 O nəyə dəyər?!
 Doğrudur, nə dövlətim,
 nə də miknətim var.
 Ancaq, açıq süfrəmdə
 pendir, çörək tapılar.
 Dostlarım min-min,
 Saymaqla qurtarmaz.
 Hamıya tanışdır düşmənim,
 Fəqət bir niskilim var mənim.
 Dostlar bilse də,
 açmadı.
 Ancaq,

Mən açmasam qalib
 qəlbimə dərd olacaq.
 Yüz il yaşasan,
 Yüz bahar görsən həyatda,
 Deyin,
 nəyə dəyər
 ömrün birçə nəğməsini əgər
 ötməsən ana yurdda.
 35 il keçdi ömrümdən,
 35 nəğmə uçdu dilimdən,
 İl də təzələndi.
 Baxın,
 nəyim var indi.
 Məclisimiz şən,
 Qədəhlər dolu,
 dostlar,
 oğlum, sevgilim –
 Hamı toplanmış başıma.
 Mənsə,
 qəlbimdə sevinc,
 bir də niskilim,
 qədəm qoyuram.
 35 yaşına.

Bakı, 1957

İSTİ KÖYNƏK

Dağdan enən zaman yağışa düşdüm,
 Nə bir ağac tapdım, nə də bir qaya.
 Kolların dibində tənha büzüşdüm
 Səni düşündüm...

Gün batır, qaralır göy də, torpaq da,
 Kim var ki, çöllərdə gəlsin haraya.
 Qoşqar dağlarından xeyli uzaqda
 Səni düşündüm...

Dostum, sən hardasan? Darda qalmışam.
İslanıb əynimə yapışdı köynək.
Uzaq bir ölkədə qerib bir axşam
Səni düşündüm...

O isti köynəyi gətir, ay Səməd*
Gətir, öz dostunu çətindən qurtar.
Qəlbimdə intizar, kədər, məhəbbət,
Səni düşündüm...

Keçəcək yağış da, sel də, bulud da,
İllər də ötəcək bu ömrümüzdən.
Gören nə qalacaq, dedim həyatda;
Səni düşündüm...

Kim bilir dünyanın min nemətindən
Bir şer həvəsim qalacaq yəqin.
Bir də köynəyinin hərarətindən
Dostum, donmayacaq heç vaxt bədənim.

Yüz yerdə tutsa da yağış, qar məni
Bildim məhəbbətin qurtarar məni,
Səni düşündüm,
Səni düşündüm...

Kislovodsk, 1958

*Qoşqarda yağışa düşdüyümüz zaman Səməd Afiyət öz isti köynəyini verib
məni xəstələnməkdən qurtarmışdı

ƏSL ŞAİR

Mədinə Gülgünə

Sənin arzuların, hissin, ilhamın
Neysan yağışına bənzər hər zaman.
Tez yağıb, tez keçər, bağı, çəməni
Ətirli güllərlə bozər hər zaman.

Sevincin, kədərin bir dağ selidir,
O, sakit axmamış, axmaz bir an da.
Qəlbinin odundan qaynayar, inan,
Şimal qütbündəki buzlu tıman da.

Qəzəbin, nifrətin şimşək kimidir,
Sal daşı parçalar, qayadan keçər.
Qəlbim deməyəni deməz dilin də,
Səni boğazından assalar əgər.

Fikrində, sözündə xəsis olanlar
Yüz il yaşasa da, bil, gözə dəyməz.
Duyğusuz yazılmış yüzlərlə osər
Ürəkdən deyilmiş bir sözə dəyməz.

Bu odlu xislətin sözünə axmış,
Dostu isindirər, yadı yandırar.
Alov parçasıdır hər misran sənin,
Onu oda atsan, odu yandırar.

Sən bu ilhamınla, təxəyyülünlə
Bir il də yaşasan, yüz il də qalsan,
Sönmoz hərarətin, sönmez atəşin
Səni şair doğmuş özəldən anan.

NƏĞMƏ

Bir nəğmə oxudu sevgilim dünən,
Sanki seller, sular başımdan aşdı.
Elə bir nəğmə ki, onu dünyada
Hələ bir müğənni oxumamışdı.

Ana laylası tək həlim, məhriban,
Bir dağ seli kimi coşqun, dalğalı.
Nəğmədə sönməmiş bir məhəbbətin
Həm sevinci vardı, həm də mələli.

“Ömrüm ötdü yarıdan,
İstəyim yox Tanrıdan.
Ürəyimi ağrıdan
Sənə neçə sözüm var,
Neçə sözüm, sevgilim.

Dağ başına endi çən,
Ağ geyindi çöl, çəmən.
Saçlarının rəngindən
Görürəm qocalmışan
Artır dərdim, niskilim.

Mən xəstə, sən ixtiyar,
Ömrə yoxdur etibar.
Bir şer yaz yadigar
Onu oxuyanda mən
Həm ağlayım, həm gülüm...”

O susdu... Nəğmə də uçdu otaqdan,
Duydum sevgilimin gılayəsini,
Dedim ki, mən sənə bağışlamışam
Sinəmin söz dolu xəzinəsini.

Sən şer istədin, bir şer azdır,
Nədir xəzinədən alsan bir inci.
Sənindir qəlbimdən gələn hər nəğmə,
Onun həm kədəri, həm də sevinci...

* * *

Soçi, 1960

Neçə bahar yola salmışam,
ancaq
nə circırma kimi oynaq,
nə qurbağa kimi soyuqqanlı.
Nə də göylər kimi dartılmışam
sisli, dumanlı.
Qəhrəman da olmamışam,
düşmən ordusunu pərən-pərən sala bilim.
Bir gözəl qəlbini də ovlamadım,
Fərhad tək
məhəbbət dünyasında qala bilim.
Büdrədiyim çağlar da olub,
Yıxılmamışam ancaq.
Nə özgə hesabına yaşamaq istəmişəm,
Nə başqasının əlilə ucalmaq.
Keşməkeşli illərdə ötsə də gəncliyim
təəssüf etmirəm yenə.

O illəri yenidən qaytarsalar mənə
inan, beləcə yaşayaram
Başuca, üzüağ.
Ömrün payızına qədəm qoyub
tökülsem də yarpaq-yarpaq,
qəm yemə, sevgilim.
Bir də ki, nə qəm,
mən ki, gəncliyimi itirməmişəm.
Hələ qışa da çox var...
Nə üçün yaşadığını duyan
ömrün payızını da, qışını da
bahar kimi yaşayar.

PAYIZDIR, ƏZİZİM...

Eyvanda qırmızı gül dibçəyi,
yazda çiçək açar.
Al-atlas loçəyi
Yanar,
dan yeri kimi.
Yarpaqlar
buludsuz cənub göyləri kimi
gömgöy!
Ləkəsiz.
Suyunu, günəşini
əskik etmirik biz.
Qoy fırvan böyüsün
evimizin bəzəyi.
Həmişə yaşıl olsun
Onun yarpaq-yarpaq köynəyi.
Fəqət bir gün
ləkə düşdü,
saraldı bir yarpaq
Sonra da o biri.
Dedim, bəlkə də soyuqdur yeri.
Keçirtdim evə,
Olmadı yenə.
Sarılıq,
elə bil yoluxdu o birilərinə.
Saraldı, saraldı yarpaqlar...
Fikir apardı məni.
Görəsən niyə saralırsan?
Bəlkə bir azarı var?
Sevgilim əlini çəkdi
Ağarmış saçlarıma.
Dedi:
-Payızdır, əzizim...
daha nə etmək olar...

SÜLEYMAN RÜSTƏMƏ

Səni hər görəndə uçur xoyalım,
Yadıma ən gözəl bir dövrən gəlir.
Elə bil ömrümün bahar çağında
Gah günəş görünür, gah duman gəlir.

Yenə xatirimdə qalmısan elə,
Şinelli, çəkməli o heykəlinlə.
Eşitdim gəlirsən, çıxdım sahilə
Dedim, qardaşımdır bu, mehman gəlir.

Yoluna gül səpdi el tabaq-tabaq,
Neçə dost evində sən qaldın qonaq.
Nə vaxt o günlərdən söz düşür ancaq
Yadıma Kəpəzlə Savalan gəlir.

Təbriz qızlarına qəzəllər dedin,
Məni unutmayın, gözəllər, dedin.
Bu bağlar, çəmənlər, bu güllər dedin
Məno doğma gəlir, mehriban gəlir.

İndi o günlərdən neçə yaz keçir,
Bilirəm qəlbindən hansı söz keçir.
Hicranın qoynunda ömrümüz keçir
Heyif çoxlarına bu asan gəlir.

Nələr çəkdimədi zamanə bizə.
Dağ dağa qovuşdu, dəniz dənizə.
"Gün o gün olsun ki..." qoca Təbrizə
Deyəm, aç qoynunu Süleyman gəlir...

1966

BABAMIN ÖMRÜ

Sən ağlaya-ağlaya gəldin həyata,
Gedərkən
üzündə həm təbəssüm vardı,
həm də kədər...
Qəbrinin başında duranlar
bunu duya bilmədilər.
Özün də bilmədin yaqın,
dünyada sevincin çox oldu,
yoxsa qəmin.
Kimi "nakam" deyib ağladı.
Kimini də boğdu qəhər.
Yüz il yaşasaydın
bəlkə "nakam" deməzdilər.
Yazıq babam.
Nə idi sənin
bu həyatdan alacağın kam?
Gəldin,
ağlaya-ağlaya.
Getdin,
Təbəssümün kədər boyalı.
Özün də,
biz nəyə yozaq bu halı?
Əziz babam.
Bu vida çağında
həyatını bir də yadına salsam
bilmirəm, razı qalarsan məndən,
ya gileyli.
Fəqət,
nə etməli...
Bəlkə bir gün
mənim də qəbrim başında
dayanaraq nəvəm belə,
həyatımı düşünə-düşünə
vidalaşacaq mənimlə...
Nə zaman ki, uşaqsın,

həyata əyləncə kimi baxdın.
Nə yanmağını bildin,
nə donmağını anladın.
Nə təleyindən küsdün,
Nə də bəxtini danladın.
Böyüdüün,
böyüdü dərdin də, əzabın da.
Sən səadət axtardın
həyatın iztirabında.
Qolunun qüvvətini,
qəlbinin odunu,
beyninin nurunu taladı
bir parça çörək.
"Bunlar ötəridir..." dedin.
"Ağ gün qabaqdadır bəlkə..."
Ah, bu "bəlkə"lərə nə deyək...
İşlədin, işlədin...
Yorulmaq da bilmədin,
dincəlmək də.
Yadından çıxdı
dərdədən ağlayıb,
sevincdən gülmək də...
Bir gün gücdən düşəndə
yeni həsrətlər doğdu sinəndə:
Bir isti koman olaydı,
bir yanan ocağın.
Kaş, bir işin olaydı,
ya bir parça torpağın...
Nəçə il də çalışdın
bu həsrətlə
Qovuşduqca həsrət həsrətlə,
Üzündə kədər,
dodaqlarında təxəyyül aləminin təbəssümü
Getdin bu dünyadan.
Səndən qabaq getmiş
yüzləri, minləri kimi.
Gəldin... Getdin.

Özün də bilmədin niyə, neçin.
 Həyatda əzabın çox oldu
 Ya da sevincin?!
 Axı sən insandın.
 Əli, ayağı
 şüuru, təfəkkürü
 öz yerində olan insan!
 Niyə bəs bu həyatdan
 belə ayrılırsan?
 Axı səbəb nəydi?
 Niyə həyat qəddini belə aydı?!
 Əzildin
 dəyirman daşı altına düşmüş
 buğda dənəsi kimi,
 niyə?
 Sən nə istəyirdin ki,
 həyat saldı səni mənəyə?
 Yaşamaqçın doğuldun,
 adına "insan" dedilər,
 Fəqət,
 sən ömrün günlərini daşıdın
 beşikdən qəbrə qədər...
 İndi qəbrə qoyuruq səni...
 Əzablar, işgəncələr,
 arzular, ümidlər
 hər şey bitdi tamam.
 Görsən dünyaya niyə gəlmişdin,
 niyə gedirson...
 Yazıq babam.
 Yazıq babam.

1964

İNAMLA YAŞAYIRAM

İbrahim Topçubaşova

Sən mənə inam verdin
 ümitsizlik boğurkən mənə.
 Hələ də unutmamışam
 o gün mənə rəya kimi gələn
 görkəmini...
 Ağ xalata,
 tənizə yaşmağın,
 rezin əlcəyin,
 rezin başmağın
 hələ də yadımdadır.
 Çırağın altında bərq vuran,
 bıçağının ovxarı,
 qanımı donduran iynələrin qarı,
 hələ də yadımdadır...
 Yadımdadır,
 təsəlli, tərif dolu,
 qayğılı sözlərin də.
 Yadımdadır,
 tər damlaları düzüldükcə üzündə
 mənə baxıb gülməyin belə.
 Hər şey, hər şey yadımdadır,
 unutmamışam hələ...
 Unutduğum,
 ümitsizliyin üstümə saldığı kölgədir,
 Bir də sargı otağından
 Çıxarıldığım o an.
 Qalan nə varsa xatırlayıram tamam.
 Sən mənə ümid, inam verdin,
 Həyatda inamla yaşayıram.

1966

HƏYATA QAYITMIŞAM

Bu səhər
həkim baxıb yarama
mənə göz vurub gülümsədi,
sonra şəfqət bacısına:
– Olar, – dedi.
Həkim çıxdı otaqdan,
maraqla baxdım arxasınca.
Görəsən nədir bu “olar” kəlməsi.
Sonra yadıma düşdü
həkimin mənə baxıb gülməsi.
Tələşim azalsa da,
Marağım azalmadı.
Axı gülməklə
bu “olar” kəlməsinin sirri
açılmadı.
Gözüm qapıda qaldı,
deyə bilmirəm necə.
İntizar üzdü məni,
sarğı dəyişən qız
otağa gəlincə.
Qız da baxıb üzümə gülümsədi:
– Qalxın gedək.
Mən də gülümsədim.
Ürəyimdən keçdi ki,
“nə araba var, nə də xərək,
axı necə gedək...”
Qız baxıb gözlərimə
– Olar, – dedi.
Daha hər şey aydındır indi,
qalxdım yataqdan.
Fəqət ağır-ağır,
qorxa-qorxa.
Baxdım ləngər vuran
qapıya, pəncərəyə, otağa.
Gözlərim qaraldı yaman.

Şəfqət bacısı tutub qolumdan
gətirdi pəncərə qabağına.
Baxdım çınarın payız güpəşi altında
qızaran yarpağına.
Sevincdən qabardı sinəm,
demək yenidən qayıtdım həyata.
Küçədə ikibir, üçbir keçən
adamları gördüm,
qərribə gəldi mənə.
Hər şey iki həftə qabaq
gördüyüm kimi yəne...
Adamlar, kimi laqeyd,
kimi fikirli,
kimi qayğılı idi.
Kədərləndim yaman,
demək bir gün ayrıldın həyatdan
unudurlar səni.
Bu fikirlər sıxdı məni...
Elə bu zaman
Çınar altında duran
iki məktəbli əl etdi mənə.
Sonra iki nəfər də gəldi...
Sonra da bir nəfər...
Gülə-gülə mənə əl etdilər.
Mən də əllərimi yelləyib havada:
– Bəli... Mənəm... Mən
Olar...Olar...
Deyib güldüm...
– Daha qalxdım yataqdan, dostlar,
həyata yenidən gəldim...

KÖNLÜM BAHAR İSTƏYİR

Könlüm bahar istəyir...
Doqquz aylıq həsrəti qəlbimdən silə bilsin.
Könlüm bahar istəyir...
Bütün tərəvətiylə qəlbimə gələ bilsin.

Könlüm bahar istəyir...
Çayları, ırmaqları şəlaləyə döndərə,
Məclis qura, lələni piyaləyə döndərə.
Bənövşəsi, arx boyu düzüləndə yan-yana,
Öz ətrindən məst ola, boynu əyilə yana.
Buludlardan yol çəkə zənbağın ayağına,
Yağışdan inci düzə qönçənin yanığına.

Könlüm bahar istəyir...
Hər çatanda qaşını,
Nəçə kəmənd toxuya günəşin zərrəsindən.
Dağların göz yaşını
Gilə-gilə axıda çalmalı zirvəsindən.
Dumanı çəmonlərə, bağlara örpək ola,
Gülləri gəlinlərə, qızlara çələng ola.

Könlüm bahar istəyir...
Qoca Sədi demişken:
"Səhər dan yeri söküləndə dağ döşündə dayanam..."
Çiçəklərin ətrindən
Günəyində məst olub, quzeyində oyanam.
Üfüqdə halay vuran buludlar gülüşəndə
Gurşadından islanıb, qızınam günəşində.
Könlüm bahar istəyir...
Rəngi bol, neməti bol,
güləbi, nabatı bol.

Şöhrəti eldə qala.
Elə bahar ola ki,
Gələm bahara kimi
Söhbəti dildə qala...

1966

GÖYGÖL

Göygöl, tərifini çox eşitmişəm,
Adın dastan olub dilə düşübdür.
Gəzib oymaq-oymaq Azərbaycanı
Sorağın bizim də elə düşübdür.

Bizim Şahgölünün öz qardaşısan,
Deyirlər həsrətə sən tablaşırsan.
Odur nə kükrəyib, nə də daşırsan,
Şahgölü hicrandan çölə düşübdür.

Araz qoşun çəkdi yolu bağladı,
Yerlər yasa batdı, göylər ağladı.
Dağlar öz qoynunda səni saxladı,
O, şahlar əlinə kölə düşübdür.

Fəqət o kimdir ki, hicran görməyib,
Qəlbi sal daş olub, heç kövrəlməyib.
Deyirlər suların çaydan gəlməyib
Kəpəzin gözündən gilə düşübdür.

Sinəndə rəqs edir nərgiz, yasəmən,
Elə bil gül açmış yaşıl bir çəmən.
Gecələr sənmisən göydə əks edən,
Yoxsa göyün əksi gölə düşübdür?

Baharda qəlb açır növrəğin sənin,
Deyirlər gözəldir hər çağın sənin.
Mənsə bir gün oldum qonağın sənin
Nə etmək, bizimki belə düşübdür.

1957

BU AXŞAM ÇİMMƏYİN

Gecə sakit, gecə lal,
Ətraf sükut içində.
Göyün atlas donunda
Gümüş rengli neçə xal
Üzür bulud içində.
Gecə beşikdə gülən
Bir uşağı andırır.
Kəpəzin sağ çiyninə
Sancılıb qalmış hilal
Bir orağı andırır.
Göydə, yerdə nə varsa
Su əks edir özündə.
Asiman ağ çiçəkli
Bir çəməni bənzəyir
Göygölün güzgüsündə.
Aysa qızıl oraq tək
Düşüb qalmış çəməndə.
Gözləyin o oraqdan
Ey insanlar, çiməndə.
Sabah söküləndə dan,
Şəfəq tonqal quranda
Göydəki ağ buluddan,
Kəndli yenə qayıdıb
Orağını tapacaq.
O zaman çimsəniz də,
Ey insanlar, bu axşam
Çimməyiniz siz ancaq.

1957

BƏNÖVŞƏ

Osman Sarıvəlliya

Yenə bahar gəldi, isindi torpaq,
Yerdən baş qaldırdı bağlarda zanbaq.
Günəşin altında buxarlanaraq
Gəldi geniş düzlər cana, bənövşə.

Çöllərdə otları oxşadı rüzgar,
Əriyib su oldu quzeydəki qar.
Bilirəm, bu qızıl saçaqılı bahar
Qoymaz yarpaqlardan dona, bənövşə.

Yenə də nərgizin gözü süzüldü,
Qərənfilin üstə jalə düzüldü.
Lalənin saplağı yerdən üzüldü
Batdı yarpaqları qana, bənövşə.

Bir gün kənd yoluyla dönürdüm yenə,
Bir bulaq başında rast gəldim sənə.
Gördüm ki, başımı qoyub çiyninə
Əymisən boynunu yana, bənövşə.

Bilmədim küskünsən, yoxsa gileyli,
Gəlib mən yanında oturdum xeyli.
Qəlbimdə nə səni qoparmaq meyli,
Nə də əl uzatmaq sənə, bənövşə.

Bükülmüş boynuna baxdığım zaman,
Bir qələm dostumu düşündüm, inan.
Məndən inciməsin qoy şair Osman,
Bir sualım vardır ona, bənövşə.

Axar sular kimi rəngsiz olsaydın,
Bəlkə xumar gözlü nərgiz olsaydın,
Ya da qələmə tək dümdüz olsaydın

O, rəy verərdimi ona, bənövşə?
 O gün ki güllərdən çəkildin کنار,
 Bu qərrib halını qəmə yozdular.
 Fəqət razı olma səni sənətkar
 Kəderli, qüssəli ana, bənövşə.
 Hər gülün, çiçəyin öz hüsnü vardır,
 Sənin də görkəmin bir ilk bahardır.
 De, kim şər yazıb nəğmə qeşardı
 Boynun əyilməsə yana, bənövşə?!

QƏRƏNFİL

Nə tez oyanmışan qış yuxusundan,
 Hələ təzə gəlir bahar, qərənfil?
 Gözünü gör necə ağardır sənə
 Kəpəzin başından o qar, qərənfil.

Nə nərgiz çıxmışdır, nə novruzgülü,
 Nə dağlar atmışdır üzündən tülü.
 Şaxta yaman vurub meşəni, çölü,
 Gözlə yarpaqların donar, qərənfil.

Ayağın altına sərilmiş otlar,
 Başına mirvari səpir buludlar.
 De, nədən titrəyib əsirsən, nə var,
 Bir yerdə tutmursan qərar, qərənfil?

Bəlkə yırğalayır sərin meh səni?
 Bəlkə də üşüdür şəbnəm, şəh səni?
 İndi necə dərim, necə, ah, səni,
 Ey nərgiz gözləri xumar qərənfil.

Qoy gəlsin özünə yazığın barı,
 Gəl, odlu sinəmə gəl sığın barı.
 Qızınsın köksümdə yarpağın barı
 Qəlbimdə sönməyən od var, qərənfil.

Axı, bu çöllərdə nəyin var, nəyin?
 Ruzgarın olındə solar örpəyin,
 Kim deyir, yox sənin arxan, köməyin?
 Yolunu gözləyir dildar, qərənfil.

1957

BULUDLAR

Yenə ağ çalmalı Kəpəzin üstdə,
 Çotir tok durmusuz, qara buludlar.
 Deyin, külək qovmuş, günəş dağıtmış,
 Sizi kim gətirmiş bura, buludlar?

Niyə qaraldınız bu bahar çağı?
 Sizdəmi gördünüz ayrılıq dağı?
 Görünse günəşin qızıl saçağı
 Hara gedəcəksiz, hara, buludlar?

Cənub ellərinə siz gedən zaman,
 Bir sözüm çıxmasın qoy yadınızdan.
 Məni xəbər alsa gülüzlü canan,
 Salam deyərsiniz yara, buludlar.

Deyin, qəm çəkmesin siz ona, dözsün,
 Dordə, işgəncəyə, zindana dözsün.
 Axı söz veribdir, hicrana dözsün,
 Tapaq bu dərdlərə çara, buludlar.

Gözünüzdən axan qəlb sevincidir,
 Bəlkə həsrət yaşı, bəlkə incidir?
 Yəqin bu ayrılıq sizi incidir,
 Edir könlünüzü para, buludlar?

Yeter, ağlamayın bu gölün üstə,
Bu dağın, çəmənin, bu çölün üstə.
Günəş bayraq açıb bu elin üstə,
Bu torpaq bürünmüş nura, buludlar.

Gedin, o sahiller gözləyir sizi,
Yuyun göz yaşıyla, yuyun Tobrizi.
Nə düşmənlə ləpiri, nə də qan izi
Düşmənin bir daha ora, buludlar.

1957

KƏPƏNƏK

Zərli qanadını açaraq yenə
De, hara uçursan, hara, kəpənək?
Həm heyran qalmış gözəlliyinə,
Üstünün xalları qara kəpənək,
De, hara uçursan, hara, kəpənək?

Bahar bəzədikcə çəməni, bağı,
Quşlar budaqları eləyir məskən.
Öpür ayağını gülün dodağı
Qönçədən-qönçəyə hər qonanda sən
Quşlar da budaqda eləyir məskən.

Nə qədər xoşbəxtsən, şair, sənətkar
Adını bülbüllə çəkir yanaşı.
Nə nəğmə, nə də ki, gözəl səsin var,
Fəqət çiçəklərin yaxın sirdaşı
Bülbüllə çəkilir adın yanaşı.

Bəlkə də hamıdan böyükdür dağın,
Bu dərdin, sevincin kimə bəllidir?
Bəlkə güldən-gülə uçub qonmağın
Səninçün ən böyük bir təsəllidir,
Bu dərdin, sevincin kimə bəllidir?

Bəlkə min arzun var, min diləyin var,
Həm təbəssümün, göz yaşın hamı?
Bəlkə qəmlə dolu bir ürəyin var,
Dərdini söyləyənsə tutar dünyanı?
Həm təbəssümün, göz yaşın hamı?

Çəməndə oynayan körpə uşaq tək
Uçursan, uçursan dinclik bilmədən.
Arzunu duymayırsan bir gül, bir çiçək,
Dinib danışmırsan bir cə kəlmə sən
Uçursan, uçursan dinclik bilmədən.

Sözlerim dəyməsin incə qəlbinə,
Anıram hər səhər, hər axşam səni.
Könlünün sirtini aç, danış mənə,
Axı mən şairəm duyaram səni;
Anıram hər səhər, hər axşam səni.

Zərli qanadını açaraq yenə
De, hara uçursan, hara, kəpənək?
Düzü, heyran oldum gözəlliyinə,
Ey üstünün xalı qara kəpənək,
De, hara uçursan, hara, kəpənək?

1957

DAĞLAR

Yenə sizi gördüm, könül tərsləri
Vətən dağlarına uçdu, a dağlar.
İndi Savalanın başının üstə
Sıxıb gözlərini buludlar ağlar,
dağlar, a dağlar.

Saldınız yadıma ötən günləri,
Necə gözəl imiş Vətən günləri!
Hərdən xatırlaram həmənlərini,
Sanki gözlərimdə qaynar bulaqlar,
dağlar, a dağlar.

Çapanda atımı üzüyuxarı,
Başıma qonmuşdur Səhəndin qarı;
İndi gördüyünüz bu ağ saçları,
Yadigar vermişdir mənə o çağlar,
dağlar, a dağlar.

Qoy deyim səsimi eşitsin aləm,
Qürbət ölkələrdə yüz il də gəzsem,
Vətən torpağının həsrətindəyəm;
Xəyalım uzaqdan sizi qucaqlar,
dağlar, a dağlar.

Məni unutmayın, dönəcəyəm mən,
Əlimdə bənövşə, lələ, yasəmən,
Keçib Sərdavadan, Vələdədən,
Yanımda tanışlar, dostlar, qonaqlar
Sizinlə görüşə gələm, dağlar,
dağlar, a dağlar.

Kislovodsk, 1958

YARPAQLAR TÖKÜLƏNDƏ

Dağların zirvəsində hər gün bulud görünür,
Dərələrin üstüylə boz dumanlar sürünür,
yarpaqlar töküləndə.
Köçür bağdan-bağcadan zərif güllər, çiçəklər,
Qərribə görkəm alır çəmənlər, biçənəklər...

yarpaqlar töküləndə.
Köçəri quşlar uçur hər gün cənuba sarı,
Gərdənbəndə oxşayır durnaların qatırı,
yarpaqlar töküləndə.
Yolları, cığırını cən tutur, yağış yağır,
Üfüqlər də daralır, asıman da darıxır,
yarpaqlar töküləndə.
Gündüzdən öz ömründən gecələrə pay verir,
Şəhər çox gec açılır, axşamlar çox tez gəlir,
yarpaqlar töküləndə.
İldırımın səsinə haray düşür dağlara,
Yaylaqlardan qayıdır kənd yerinə mal-qara,
yarpaqlar töküləndə.
Otlaqları bəzəyir bağ-bostanın neməti,
Elə bil ki, ucalır ağacların qaməti,
yarpaqlar töküləndə.
Kəndlilər taxıl döyür, kəndlilər məhsul bölür,
Şəhərlərdən, kəndlərdən payızın ətəri gəlir
yarpaqlar töküləndə.
Dizə qalxır bağlarda ağacların xəzəli,
Elə bil ki, soyunur təbiətin gözəli,
yarpaqlar töküləndə.
Baharın tərəvəti payızda yaşa dolur,
O daha gözəl olur, daha füsunkar olur
yarpaqlar töküləndə...

1965

NƏRGİZ GÜLÜ

Çöldə qar yağır,
alaçalpov.
Evde
gülqabında nergiz çiçəyi.
Xumar gözlərində
həyat eşqindən yanan alov,

Başında
yarıb çıxdığı qarın
ağ ləçəyi.
Qara kirgiklərində
neçə gecənin bal yuxusu.
Nəfəsində
torpağa hələ qədəm qoymamış
bahar qoxusu...
Əyilib
qulağına pıçıldayıram;
–Çiçək olsa da adın,
Əməlinə qəhrəmansan,
qəhrəman.
Kaş, sənə kimi
bahardan müjdə gətirmək üçün
şaxtayla,
boranla üz-üzə durmağı
bacarardı hər insan.

1962

ZANBAQ

Bir zaman arx kənarında gördüm səni,
oturub lap yanında
oxşamaq istədim
sarı, qıvrım tellərini.
Baxdım,
mehin yarpaqlarında titrəməsinə.
Nəse danışdı, dodaq-dodağa.
Yadımdadır yene,
Gah təsdiq edərək başını əyirdin
lap torpağa qədər.
Gah inkar edərək
silkələndirdin başdan ayağa qədər...
Bu vaxt bir ləçəyin qopub düşdü suya,

üstündə bir qarınca.
Getdi arx boyunca.
Baxdım,
Nə çıxarmaq fikrinə düşdüm,
nə də bu haqda düşündüm düzü.
Mehi, qarınca, səni
arxa tapşırıb üçünüzü getdim...
Bu gün yenidən görüşdük.
Fəqət nə qarınca, nə nesim, nə də arx.
Sən, büllur qabda
suya qoyulmuş zanbaq.
Mən, yumşaq səndəldə oturmuş
gözü cənəbli,
almı qırıq-qırıq,
saçlarına payız qarı qonmuş bir şair...
Bu gün yenidən görüşürük.
Fəqət,
bela görüşmək istəməzdik
nə sən, nə də mən.
Ancaq zamanın hökmüdür,
nə edəsən...

1966

SEVGİLİM

Şəhla gözlərini gördüyüm zaman
Dedim, gül üstünə bir jalə düşmüş.
Bilməm o baxışda nə mənə vardır,
Bu şair eşqindən xəyala düşmüş.

Hüsnündən bellidir, ey nazlı dildar,
Səni qucağında böyütmüş bahar.
Çiyinə tökülən xurmayı saçlar
Sanki mərmer üstə şolalə düşmüş.

Salıbdır gözlərin məni kəməndə,
Ancaq bu halımı duymusan sən də.
Kim səni qızlarla görso çəməndə
Deyər gülüstana biir lalə düşmüş.

Demirəm Məcnun tək çöllərdə qaldım,
Nə də Fərhəd kimi hey külüng çaldım,
Nə Sənan oldum ki, şöhrətim, adım
Deyələr obaya, mahala düşmüş.

O gün ki qapıdan baxıb gəlibdən,
Məni atəşlərə yaxıb gedibdən.
Qəlbimi müjgana taxıb gedibdən,
Gəl gör ki, aşiqin nə hala düşmüş.

Ərdəbil, 1942

Saqi, xumar-xumar baxırsan yenə
Canıma od düşür bu nazdan mənim.
Nədən qırmızıdır cəmdəki bədən
Bildin xoşum gəlmir bəyazdan mənim?
Mən onsuz da məstəm, dəryadır qədim,
Bir an ayrılmamış qəmdən aləmin,
Doldur piyaləmi, qorq olmuş gədim
Qoy çıxsın dərindən, dayazdan mənim.

Yəqin bu halımı duymusan sən də,
Mən heç içməyirdim dostlar içəndə.
Amandır sərhədi qatar keçəndə
Doldur piyaləmi Arazdan mənim.

1945

KİMDƏN ÖYRƏNDİN

Ey şairin həmvətəni,
Çox istəyəm görəəm səni.
Lalə üstünə laləni
Taxmağı kimdən öyrəndin?

Üzün aydır, boyun çinar,
Könül səndən ilham umer.
Oğrun-oğrun, xumar-xumar
Baxmağı kimdən öyrəndin?

Gördüm səni düşdüm oda,
Ömrüm, günüm getdi bada.
Sən atlısan, mən piyada
Qaçmağı kimdən öyrəndin?

Hüsnün hər vaxt gələr xoşa,
De, kim səni saldı başa,
Qara rəngi qələm qaşa
Yaxmağı kimdən öyrəndin?
Hüsnün məni dərde salıb,
Bir salmışdı, bir də salıb.
Günəş üzə pərdə salıb
Çıxmağı kimdən öyrəndin?

Təbriz, 1945

ŞƏKLİN BAŞIM ÜSTƏDİR

Mənə məktub göndərib, zəng edərək uzaqdan,
Soruşursan hər zaman:
"Söylə görüm necəsən?
Xəstəmisən, sağmısan?.."
Sevgilim, özün düşün, sən məndən uzaqmısan?
Gözlərinin rənginə baxa-baxa hər axşam
Mən yuxuya dalmışam.
Bil ki, könül həmdəmin nə yorğun, nə xəstədir,
Şəklın başım üstədir.

Mən səni bir görüşdə təsadüfi sevmədim,
Təsadüfi tərk edirəm.
Uzaq eldə olmağın etmir məni nigaran,
Gözdən uzaq olduqca qəlbə yaxınlaşırsan.
Günəş qərbə keçəndə azalır mı atəşi?
Ey qəlbimin günəşi!
Könlüm nə hicran duyur, nə ayrılıq hiss edir,
Şəklın başım üstədir.

Mən səni unutmamam məktub yazsan, yazmasan.
Axı hər vaxt, hər zaman
Mən səni düşünmüşəm, sən də məni anmısan.
Ağır gündə, çətində arxamda dayanmısan.
Bu həyat yollarını birgə vurmuşuq başa.

Yaşayacağıq qoşa.
Mən heç kədərilməmişəm, ömür keçir, gün keçir...
Şəklın başım üstədir.

1957

GÜNAHKAR

"Günahkar".
Nə ağır damğadır...
Bu ad,
Məhv edər
Kişini də,
Qadını da.
Şəklini asmışam otağıma,
Bilməsəm adını da.
Göstərüb
Dostuma,
Qonağıma
Hər gün deyirəm:
"Günahkardır" bu qadın!
Ancaq
Təqsirin nədir?
Bilmirəm.
Barı sən özün soruşaydın
Bu adı sənə verəndən!
"Nə üstə ittiham oluram mən..."
Baxıram,
Sinən açıq,
Başın açıq.
Türk gözəlinə oxşayırsan azacıq.
Doğan günəşin telləri tək
Mərmər çiyinlərinə tökülən
Xurmayı saçlar
Qulac-qulacdır.
Şümşad barmaqlar

Döşlərin üstündə daraqlanıb,
Zindan barmaqlığı kimi.
Köksündə həbs etdiyin
Kimdir elə?
Çırpınır,
Azadlığa möhtacdır.
Yoxsa,
Geniş sinəni örtmüşən
Kiçik əllərinlə?
Səməyə dikilmiş
Mavi gözlərin,
Suyu qurumamış bulaq kimidir,
Hələ də çağlar.
Orada gənclik hissi,
Həyat eşqi
Sönməmiş.
Söylə, "Günahkar"?
Bu sahilə diyardan
Neçə səyyah
Geri dönməmiş?!
Məlul baxışlarını
Dikib göyə
Yalvarırsan:
"Ey böyük Tanrı
Keç günahımdan".
Axı, niyə?
Sənin nə təqsirin var!
Nə edəsən ki,
Səni belə yaratdılar.
Dodağın;
Neçə ömrün bahasına alınmış
Yaqut danəsidir.
Qaşların;
Ocaqdan yeni çıxmış
Qılınc tiyəsi tək qaradır.
Gözün,
Yanağın,

Boyun,
Bir bahar nişanəsidir.
Günahkar o adamdır ki,
Səni belə yaradır,
Sonra da
Ad verir:
"Günahkar".
Qalx,
Dizi üstə çöküb,
Yaradanın qarşısında
Göz yaşı töküb,
Günahların yalvardığın
Yeter.
Dünyanın ən gözəl qızı,
Səni bu halda görsə əgər,
Qabağında diz çökər,
Sənə səcdə edər, inan.
Axı sən
Günaha yox,
Pərəstişə layiqsən.
Qalx,
Çıx o çərçivədən!
Qoy mənim olsun
Günahların tamam.
Çərçivə üçün yaranmadın sən.
Qalx!
Dua etdiyin illəri
Yenidən yaşa.
Mən də
Sənin günahınla
Yüz il dolanaram.
Qoy mənim olsun
Günahların tamam...
Eh, buna nə var ki...
Ey cənnət arzusuyla çırpınan
Göyərçin,
Cəhənnəmin qəbzinə qol çəkərəm

Səninçün.
Sənin günahını daşımağa nə var ki...
Bütün günahlar
Gözəllik günahı olaydı təki...
Onu daşımağa nə var ki...
İndi,
Şəklinin altından pozuram
"Günahkar" sözünü
Adını nə yazım?
Qalx,
Özün de.
Ey, gözəllik ilahəsi,
Də.
Düzünü de...

Soçi, 1960

* * *

Necə tale məni etmiş də pərişan sənsiz,
Qalmışam həsrət ilə gözləri gıryan sənsiz.

Gülə sənsiz üzüm aləmdə, bu müşküldü mənə,
Heç açılmaz ürəyim, qalsa o bir an sənsiz.

Bu yer olmuş vətənim, qardaşım ellərdir, inan,
Yenə hicrində sızır qəlbimi hicran sənsiz.

Məni Məcnun elədin, sirrimi fəş etdim özəl,
Bilmədim çoxdu tökən göz yaşı pünhan sənsiz.

Əriyir şam kimi yandıqca könül, eşqinə bax,
Yox əlacım, dirilib gəlsə də Loğman sənsiz.

Əymərim baş, məni səndən ayıran əllərə, bil,
Buna o hakimi-dövrən verə fərman sənsiz.

Azəroğlun daha atəşlərə az yandır sən,
Bil ki, atəşdə yanır hər tərəf, hər yan sənsiz.

Ərdəbil, 1943

* * *

Eşitdim ki, yazıb Fitrət təzə bir şəri-nab indi*,
Cavan şairlərə söylər ki, versinlər cavab indi.

Cavanlar feyziyab olsa təəccüblü deyil mənə,
Qoca aşıqların ancaq olur eşqi savab indi.

Bu cananlar vəfasından cahanda bir saray tikdim,
Fəqət çox çəkmədi oldu haman evlər xarab indi.

Bu pərdə altı söz yazmaq nədir mən bilmirəm, Fitrət,
Görürsən pərdəni atmış üzündən afitab indi.

Sən Azəroğluna baxma Azərbaycana vurğundur,
Bu şairlər həyatında yaradaq inqilab indi...

Ərdəbil, 1943

* * *

Saqi, nəzər et məclisə, gör canım hardadır?
Bir yol güzər etməz bizə cananım, hardadır?

Məndən məni sorma, nə deyim mən kiməm indi,
Hicrə düşəli bilmirəm ünvanım hardadır.

Qəlbimdəki tufanların heç qeydinə qalma,
Qəlbin qəmini çəkməyə imkanım hardadır.

Saqi, elə zənn eyləmə yormuş məni hicran,
Yox, yox, deməyin siz mənə dərmanım hardadır.

*Bu qəzel şair Əli Fitrətin eyni qafiyəli qəzelinə cavab olaraq yazılmışdır.

Bir dağ seli tək çöllərə düşsəm də, nə qorxum,
Axır taparam dalğalı ümmanım hardadır.

Rəiyyət nədi, dövlət nədi mən sultanı eşqəm!
Eşq əhli nə vaxt söylədi sultanım hardadır?!

Azər kimi yandım yenə mən azəri-hicrə,
Ancaq demədim atəşi-hicranım hardadır.

Təbriz, 1944

* * *

Neyləyim, ey dil ki, o dilbər ola canım mənim,
Qəlbimin sirtini duya qəlbilə cananım mənim.

Mən görəndə lal olur nitqim, inan, söz tapmıram,
Görməsəm bir il keçir hər ləhzəm, hər anım mənim.

Çün qızılgül yarpağından da zərif bir qolbi var,
Tez küsür, tez inciyr ol çeşmi-məstanım mənim.

Mahə bənzətdim dünən mən o gözəllər şahını,
Qəhr ilə tutdu üzün, bil, şəmsi-tabanım mənim.

Hər dolanda gözleri eşqim düşür tufanlara,
Qorxum ondadır ki, daşsın bir gün ümmanım mənim.

Bir bahardır, ləblərində qönçələr açmış onun,
Jalə tək düşmüş o güllər üstünə qanım mənim.

Mən eşitdim Azoroğlu dildə yer vermiş ona,
Hökmrandır o sarayda indi sultanım mənim.

Təbriz, 1944

DƏNİZ OLMAQ LAZIMDIR

* * *

Göl min il yaşadı səssiz-səmirsiz
Nə bir bulaq gördü, nə də bir dəniz.
Lillənib qaldıqca öz yatağında
İncitdi qəlbini, o torpağın da.
Nə sevinci oldu, nə də kədəri,
Belə sakit ötdü ömrün günləri.
Dağ seli birçə gün haray qopardı,
Qayalar uçurtdu, daşlar apardı.
Sonra da qovuşdu axar bir çaya,
Axdı fırtınalı coşqun deryaya,
Nə ömrə acıyıb, nə bəxtə küsdü,
Mənalı bir ömrə bir gün də bəsdı...

1965

DƏNİZ VƏ GÜNƏŞ

Gecə rahatlıq bilmədi dəniz,
gah haray çəkib hönkürdü,
gah da inlədi.
Fəqət dil açıb danışmadı,
kimse dərini bilmədi.
O rahat olmadı,
dünyaya yeni insan gətirən ana kimi.
Yosunlu qayalarda yoldu saçını
dan ağarana kimi.
Səhər bir tabaq atəş doğdu
zümrüd sular.
Dalğalar düşdü atından,
ləpələr qumlarla sindi,
Sahildə tökülüb qaldı

qayalardan yolunmuş yosunlar.
 Dəniz rahatlandı elə bil.
 Sakitcə uyudu
 qırmızı tül örtmüş gəlin kimi.
 Başını üfünün ətəklərinə qoydu.
 uyudu...
 Zaman günəşin əlindən tutub
 çəkdi günorta yerinə.
 Gün od ələdi dənizin üzərinə.
 Ərimiş qurğuşun kimi
 qaynadı dəniz,
 eridi dəniz...
 Qaynadı...
 Əridi...
 Fəqət səssiz-səmirsiz...
 Zaman qüruba çəkdikcə günəşi
 Sovuşdu odu,
 atəşi.
 Suçlu övlad kimi
 saralmış gözlərilə
 günəş baxdı göy sulara,
 üfünədən asılı qaldı.
 Dəniz nə fırtına qopardı,
 nə haray saldı.
 Dalğalı qollarını uzadıb
 qoynuna aldı onu.
 Dənizdən doğan günəş
 dənizdə də batdı.
 Sonra hər şey yatdı...
 Fəqət,
 bütün gecəni
 dənizin səsi gəldi yenə.
 O laylay çalırdı
 öz dəcəl körpəsinə...

1966

DƏNİZİN SƏXAVƏTİ

Mirza Cavad müəllimə

Bir gün xəzri başlamışdı yaman,
 ətəyini dalğalarda yuyan duman
 sahili bürüyəndə,
 ayrıldım dənizdən...
 Əyilib duzlu dodaqlarından öpüb,
 qulağına dedim:
 – Çox razıyam səndən.
 Qızılı qumun,
 qızmar günəşin,
 mehriban nəvazişin,
 harayın,
 gülüşün,
 bütün nemətlərin üçün razıyam...
 Qəzəbləndi dəniz,
 Xəzrinin dililə coşdu yaman,
 dedi:
 – Bir də gözümə görünmə, ey insan.
 Mən gözüac deyiləm,
 nə verirəm
 əvəzində nə minnətə,
 nə də təşəkkürə
 möhtac deyiləm.

1966

* * *

Dənizlə tənha qalmaq istəyirəm,
 oturub sahil qumlarında
 qucaqlayam dizimi...
 Uzaqdan qanadlanıb gələn
 ləpələrlə dikib gözümlü

hər şeyi unudam...
Dənizlə tənha qalmaq istəyirəm,
raziyam bizi salalar bir qəfəsə.
Oturaq üz-üzə,
nəfəs-nəfəsə.
O nəğmə deyə,
mən şer oxuyam,
hər şeyi unudam...
Dənizlə tənha qalmaq istəyirəm
bütün gecəni səhərə qədər.
Görəm ulduzları necə yola salır sular,
günəşi necə qarşılayır ləpələr.
Qovub gözlərimə qonan yuxunu
duzlu sulyuyla dənizin,
sakitlik içində unudam
bütün keşməkeşini əsrimizin.
Dənizlə tənha qalmaq istəyirəm,
tək birçə gecə.
Görəsən bu necə olar, necə...

1966

DƏNİZ OLMAQ LAZIMDIR

Qızılgül açan bağçada,
baharın oğlan çağ
baxıb sevinmişəm.
Payız budaqdan qoparanda
saralmış yarpağı
elə bil ürəyimə
yarpaq-yarpaq ələnmiş qəm...
Fəqət
necə olub ki, sən
gözlərimin önündə
günbəgün,

anbaan dəyişmişən.
Mən duya bilməmişəm bunu.
Dünən şəklinə baxarkən
Derk etdim
bunun həqiqət olduğunu...
Sən həmişə
bahar idin mənimçin
dünənə qədər.
Təbrizdə ilk dəfə gördüyüm
qara saçlı,
qara gözlü,
qara qız idin gözlərimdə
bəlkə də belə qalacaqdın,
lap ölənə qədər.
Saçların
gecənin bir parçasıydı,
Arazın
sahil daşlarından süzülən
dalğalar kimi
tökülmüşdü çiyinə
dalğa-dalğa,
çin-çin.
Gözlərin,
zülmetdən oğurlanmış
şəvə kimi,
yanırdı için-için...
Köksün,
fırtına ilə
döyüşmək həvəsində olan
qaya kimi sərt, amansız.
Sən,
bütün görkəminlə
fırtınalar içində doğulmuş
Təbrizli bir qız.
Fəqət,
dünən şəklinə baxdım,
Saçında dan yerinin şəfəqi vardı

dilim-dilim,
 zolaq-zolaq.
 Dənizlə üz-üzə durmuşdun
 köksünü qucaqlayaraq...
 "Dənizin sahili var" deyirdin
 bilə-bilə.
 Sahilsiz xəyalınsa
 uçurdu bu sahildən o sahile...
 Önündə,
 dalğasız, ləpəsiz dəniz
 ayna bir göl kimi.
 Sən də dalğalı,
 təlatümlü bir sel kimi
 qovuşmaq istəyirdin
 sanki bir ümmanla.
 Axı dünən dilindəki tufanla
 bu gün qəlbine hopmuş
 fırtınanın fərqi
 ümmanla sel qədərdir.
 Kamala dolan insana
 Coşqun dağ seli olmaq
 hədərdir...
 Dəniz olmaq lazımdır!
 fırtınası,
 təlatümü,
 dərinlikdə olan dəniz.
 Mən
 bu halını daha çox sevirəm, gülüm,
 belkə də yanılıram
 nə bilim,
 nə bilim...

MƏN SƏADƏT AXTARIRAM

QAÇQINLAR

Onlar üç nəfər idi,
 Vətən uğrunda vuruşan
 ordunun üç nəfəri.
 Nə qədər ki,
 Qurtarmamışdı güllələri,
 Bir cərgədə,
 bir cəbhədə vuruşdular,
 Yüzlərin, minlərin
 sırasında.
 Nə təslim oldular,
 Nə də "aman" diləyən oldu
 onların arasında.
 Vuruşdular
 son gülləyə kimi...
 Sonra gəldilər
 ölüm ayağına
 ictimaxla, inamla.
 Qala divarı önündə
 dayanıb nizamla,
 Ölümü gözlədilər.
 "Yaşasaq vuruşacağıq".
 "Ölsək yaşayacağıq".
 Dedilər...
 Nə hökm oxundu,
 nə qərar yazıldı.
 Güllələr açıldı
 qırıq-qırıq...
 Ancaq ölənlərin sayı
 məhkumlardan az oldu.
 Axtardılar,
 üç nəfər tapılmaz oldu.
 – Yəqin ölümdən qorxublar.
 – Belkə qəhrəmanlıq sayıblar

düşmən əlindən qaçmağı...
Hər bir söz dedi,
unutdular tamam
sonra bu üç qaçqını,
üç "qoçağı".
Beləcə yoxa çıxdı
ölümə gedənlərin
üç nəfəri.
Qaçdılar...
Dostlarının,
qardaşlarının,
cəbhədaşlarının
ölümünü görmədilər.
Qaçdılar,
ölümə gedənlərin
düzümünü görmədilər.
Vətənin yaşamağı,
Vətənin ölməkdən
üstün bildilər yəqin.
Kimse bilmirdi
sonu necə olacaq
ixtiyarını taleyin əlinə
verənlərin.
Qaçdılar,
o zaman ki arxada qaldı
zolaqlı sərhəd ağacı,
bir də Vətən,
elə bil dərk etdilər birdən,
necə də yalqız,
necə də kimsəsiz qaldılar.
Bayaq Vətən torpağında,
düşmən qabağında,
necə də vüqarlı idilər,
indi necə də alçaldılar...

BİRİNCİ QAÇQIN

O, ağ saçlı,
ağ saqqallı idi.
Dünyanın isti-soyuğundan
hali idi.
Elə birinci gün
peşman oldu qaçmağına.
İmkani olsaydı əgər
özünü salardı
silah qabağına.
Artıq məhv olmuşdu
bir ömrün bahasına qazandığı
adını, sanını.
Qaçmışdı,
demək itirmişdi
özünün özünə inamını.
Nə bir hünər göstərdi ki,
Vətəndə ana bilələr.
Nə də qəhrəman kimi
səngərdən çıxdı ki,
qayıdacağına inana bilələr.
"Qaçmalısən" dedilər,
qaçdı o da.
İnsan necə də miskinləşir
kimliyini unudanda...
İndi o hər şeydən hali idi,
yaşamaqçın
ölüm meydanında qalmalı idi.
Dağ uçar, yeri qalar,
igid ölür, qalar adı.
O nə öldü,
nə də qaldı.
Bir gün də getdi bu dünyadan.
Qərībdir həyat...
Qəbri üstündə dedilər:
– Rahat yat.

Fəqət,
rahat yata bilmədi hətmən,
içini yeyən peşmançılığın,
bir də bu ucuz,
mənasız ölümün kədərindən...

İKİNCİ QAÇQIN

Özü qaçan,
“Özü yıxılan ağlamaz” dedi.
Sonra da yavaş-yavaş
hər dona,
hər cildə girdi.
Ölümə gedənləri ananda
əllərini yellədi aram-aram.
Görəsən mən də ölseydim
nə olardı?
Yaxşı ki, qaçdım.
Yaxşı ki, sağam.
Bəzən də nitq elədi
əlinə tribuna düşəndə.
Sesinde, boğazında
süni qəhər:
– Biz yaşamalırıq,
Vətən üçün,
döyüş üçün.
Bir qaşığı qanımızdan
qorxsaq əgər,
bizi bağışlamaz şəhidlər.
Elə bu an
fırlandı başına tribuna.
“Eh, hardan düşdü
bu şəhidlər sözü yadıma...”
Alnında soyuq tər
endi tribunadan birtəhər.
Elə ki, gəldi özünə,

düşündü,
“yaşamalırıq” deyəndə
görəsən gülən olmadı mənə?
Axı, hamı
hər dəfə təkrar olan,
sürtülmüş daş kimi
nə əldə,
nə də ağızda qalan
bu sözlərin kökünü bilir.
“Yaşamalırıq” deyən adamın
nə zamandır
yaşaya-yaşaya
öldüyünü bilir...

ÜÇÜNCÜ QAÇQIN

Üçüncü nə təsadüfən öldü,
Nə də vəzifə düşkünü oldu.
Od idi Vətən torpağında,
düşmən qabağında.
Qaçırdılar,
torpaqdan ayırdılar,
ocaqdan ayırdılar.
Köz oldu,
kül altında qaldı...
eləcə də qalacaq
yeniden od olub,
ocaq olub
yanana kimi.
Qalacaq,
güllə qabağına gedən
yüzlərin, minlərin
qanını alana kimi.
Qalacaq,
əllərdə məşəl olana kimi...

Onlar üç nəfər idi,
ölümdən qaçdılar.
Onlar üç nəfər idi,
biri öldü,
biri yoxdur daha,
ancaq biri var.

ELƏ OĞUL İSTƏYİR VƏTƏN

Gecədən xeyli keçmiş
Hələ qurtarmamış mübahisəmiz.
Filosof dostumla biz
Neçə bağlı papiros çəkmişik
Bir samovarı boşaltmışıq.
Qanun və hisslərlə dolu
Mübahisəni
Gecə yarısınıdək uzatmışıq.
Fəqət Çin hasarı kimi
Nə axırı görünür, nə nəticəsi,
Nə qədər uzun olsa da
Payız gecəsi, –
Məğlub ordunun əsgəri tək
Ulduzlu paqonları çıxarıb
Bir-bir
Atır yeni doğan səhərin ayağına,
Gecə əriyir.
Ay bir qılınc kimi girir qınına...
Dostum tarlaşmış eynəyini
Hovxurur,
Silir,
Yenidən taxır...
Sonra eynəyin üstündən mənə baxır:
– Bəli, – deyir –
Şair olsan da
Yəqin bilirsən
“İks”i kökdən çıxarmağı!

Cəmiyyət də belədir.
Öz qanunu var..
O qanunla getməsən
Nə xalq azad olar,
Nə də “iks” kökdən çıxar...
Qulaq asıram
Filosof hey qanundan danışır.
Daha səbr kasası daşır.
Düzü əhvahım da qarışır.
Bir söz demək istəyirəm
Bu formullar mücəssməsinə,
Ancaq dilimin ucundan qaytarıram yenə.
Lənət sənə, kor şeytan...
– Qardaş, saxla bu mühazirəni!
Vaxt gələr oxuyarsan tələbələrinə.
İndi qulaq as mənə:
Fəruq ehkamlar ölkəsindən qovulanda,
Feysəlin sinəsi qurğuşunla ovulanda,
Xalq taxtından salanda istibdadı,
De görüm formullar pozuldumu?!
Ya pozulmadı!
İyirminci əsr, altmış yaşlı –
Ağ saçlı bir qoca:
25 dəfə səfərə çıxdı
Afrika boyunca.
Neçə xalq qurtardı qara gündən,
Neçə dövlət istiqlal aldı.
Görən “iks” kök üstünə çıxdımı!
Ya yenə də kök altında qaldı?
Neçə ildir Əlcəzairdə
Döyənəkli fransızlar
Haqqını istəyənlərin fəryadını
Təpiyi ilə boğur.
Görəsən bu
Cəmiyyət qanunlarının
Hənsinə uyğundur?!
İran müştərxanədir

“Məsləhətləş, sonra danış...”
 İşə bax,
 Firdovsinin nəsl
 Gəlmələrin fikrinə möhtac imiş.
 İndi elə bir zamandır ki,
 Sədlər dayana bilmir
 Ümmanların dalğasına.
 Ağalar özləri səs verir
 Müstəmləkə dünyasının dağılmasına.
 Azad olur
 Ağlar, qaralar.
 Fəqət bizim Azərbaycanda
 Orta əsrin bidətləri var.
 Düşünürsən,
 Fikirlər qızarmış demir tək
 Beynini yandırır,
 Əlini yandırır,
 Dilinə alırsan
 Nəfəsin od tutur,
 Dilini yandırır...
 İyirminci əsr ayaq tutduğu gündən
 Üç dəfə şahla üz-üzə duran,
 Üç dəfə hökumət quran,
 Öldürən, ölən,
 Döyüşdə üzü dönməyən,
 Azadlıq üçün torpağa düşən,
 Fəqət ayaqlarda sürünməyən
 Bir xalqın
 Haqqını qəsb etmiş ağalar.
 Nə ana dilində məktəbi var.
 Nə də əlifbası.
 Budur Tehranın qisası...
 “Milleti-qəyyur...” deyə
 Kürəyinə əl vurub
 Dilini kəsirlər bir millətin.
 Görək kim qanı ilə bahasını verəcək
 Bu cinayətin!

Şərq xitabət kürsüsünə qalxdığı,
 Qaralar ağların hakimiyyətini yıxdığı
 Bir zamanda
 Ana dili qadağan olmuş Azərbaycanda.
 Bir həddinə baxın zülmün...
 Səfəvilərin qanun yazdığı dilə
 Kilid vurmuş cəlladın birisi.
 Baxırsan,
 Nə dili söz tutur,
 Nə də
 Beş qara pula deyər
 Dərisi...
 İndi dilimiz “məhəlli”
 Nəğməmiz “məhəlli”,
 Özümüz “məhəlli” olmuşuq.
 Nizamisi dünyaya sığmayan
 Bir xalq,
 Bir məhəlləyə dolmuşuq!
 Bir həddinə baxın zülmün!
 Gör nə günə qaldı
 Bütün İrana məşrutə verən
 Sərdarın nəvəsi!
 Bax, budur
 İyirminci əsrin
 Ən böyük faciəsi!!!
 Filosof dostum,
 De görüm
 Cəmiyyətin hansı qanunu
 Bize rəva gördü bunu!
 Yox, dostum,
 Yox!
 Bu qayda,
 Bu qanun,
 Rəvayətdir.
 Haqsızlığa qarşı
 Qılıncların tiyəsi,
 Bir də “toplarn səsi

Həqiqətdir..."
Filosof dostum!
İndi elə oğul istəyir vətən
Düşmənlərin başına
Alov töksün dilindən.
Qalxıb Savalan dağına
Bir millətin dərini
Bütün Şərqə bağırsın.
Qoy qoca Şərq eşitsin
Dili bağlı,
qolu bağlı,
Sinesi çarpaz dağlıların
səsini...
Qoy bilsin
Azərin taleyilə oynayan ağalar;
Kül sovuşmamış!
Köz sönməmiş!
Odlə oynayanın
Ya öli,
Ya də saqqalı yanar...
İndi elə oğul istəyir vətən
O, Səttarxan ürəkli,
Xiyabani nəfəsli,
Möcüz niyyətli olsun.
Qılıncının odundan,
Sözünün qüdrətindən,
Şərinin siqlətindən
Düşməni el-el qovulsun!
Ey filosof dostum!
İndi elə oğul istəyir Vətən
Füzulinin "nəzmi-nazik"
Yazdığı dildə
Yadlara meydan oxuya bilsin.
Xətai qılıncıyla
Neçə top zəncirini qıra bilsin.
On nəfərlə
Min nəfərə qarşı

Dura bilsin.
Axı, böyük olur
"Kiçiklər" in dərdi.
Gücü düşən,
Sözü ötən,
Bir yara vurur.
Dinməsən ağzın tıxanır,
Vurmasan qolun burulur.
Dənizlər kralı
Zəncilər "sahibi".
Bir zaman
Süngü gücünə
Şərqə soxuldu.
"Həddi-buluğa çatmamış" deyər,
Neçə ölkənin
"Hamisi" oldu.
Kral neçəncinin
Xəzinədar Lordu
Neçə xalqın istiqlalını
Büküb qoydu polad seyfə,
Bank kağızı tək.
Səsi çıxana
"Dinmə" dedi –
"İstiqlalın xətdədir..."
"Dinsən xortdan yeyəcək..."
Filosof qardaş,
Bizdə belə məsələ var.
"Qonşuya ümid olan
Şəmsiz qalar..."
Kim öz dərindən qalmasa,
Kim haqqını almasa,
Qapını döyüb gətirməzlər
– Buyur hüriyyət payını!
Ümmanda naqqallar udan balıqların
Kim eşidir harayını?!
İndi zamandır.
Elə oğul istəyir vətən

Dişilə zənciri qıra bilsin,
 Süngü qabağında
 Sinəsilo dura bilsin.
 Ağır tankları əritsin nəfəsi.
 Top gülləsindən uzaq getsin
 Haqq deyən səsi...
 Bir öli İsfahanda olsun,
 Biri Mahabadda.
 Neçə görkəmdə,
 Neçə adda
 Milləti toplaya bilsin
 Bir bayraq altına.
 Qoy İran yenidən qalxsın
 İnqilab atına.
 Bir yumruq kimi birləşsin
 Sözlən,
 Qılıncın,
 Şərin qüdrəti.
 Azadlıq təşnəsi milləti
 Aparı bilsin ardınca.
 Həsrotdə saralınca
 Səngərdə ölməyə kim razı olmaz?
 Kim?!
 Filosof dostum!
 Cəmiyyət qanununun
 Pozulsa da bir bəndi,
 İnan,
 Dünya məhvərindən qopmaz.
 Nə də
 "İks"ə bir xələl gələr.
 Əvəzində xalq hakimiyyəti düzələr.
 Bilirəm o zaman
 Sən də bir yol tapıb
 "İks"i çıxararsan radikalından.
 Axı xalq hakimiyyəti,
 İnsan səadəti,
 Daha müqəddəsdir.

Qanunu kəmənd eyləmək
 Əbəsdir.
 Filosof olsan da
 Bilirsən bunu;
 Cəmiyyətin ən böyük qanunu
 Azadlıqdır...
 Qalan qanunların
 Hamısı artıqdır.
 Filosof dostum,
 Razısan deyəsən!
 Düşünəndə bir az,
 Axı başqa yolu yoxdur
 Bəşəriyyətin!
 Nə qədər gücsüz olsa da
 Səsini boğub,
 Radikalını almaq olmaz
 Bir millətin!

1960

MƏN SƏADƏT AXTARIRAM

"Səadət yanmaqdadır..."

B. Vahabzadə

Oxudum şərini, qardaş!
 Oxudum,
 uzun yollar keçən,
 qızmar günəş altında
 səhradakı sərabı
 bulaq suyu kimi içən
 bir yolçu tək,
 şərini oxudum.
 Elə bil bahar buluduydum,
 boşalmışam yenidən doldum,
 hələ üstü qaysaqlanmamış

yarama toxundun elə bil.
Düşündüm,
səadəti axtarmısan neçə il
Axırda tapmısan.
Mənsə axtarmışam ömrüm boyu,
axtarıram,
axtaracağam yenə...
Şair,
bircə qeydim var şerinə,
"Səadət yanmaqdadır..." dedin.
Sanki boş qaldı
sondakı üç nöqtənin yeri.
Necə ki,
səadət axtaranların
bir zaman
top ağzında
göyə sovruldu külləri,
boş qaldı yerləri...
"Səadət yanmaqdadır..." deyirkən
elə bil dairəyə almısan
səadət ifadəsini.
İndi şərə köçürmək istəyirəm mən də
səadət axtaran qəlbimin səsini.
"Səadət yanmaqdadır..."
Bəlkə də bu düz olar
əgər,
seni yanmağa qoyalar.
Yanasan...
Məşəl kimi,
Çıraq kimi!
Yanasan,
alovları sütün-sütun,
buluda söykenən ocaq kimi!
Şölen düşə zülmetin sinəsində
zolaq-zolaq uzanan
yolların üstünə
səhər-axşam.

Sonra ağızdolusu deyəsən:
Xalq üçün yanıram!
Fəqət yanmağa da qoymurlar.
Deyirlər:
alovsuz, tüstüsüz yan!
Yan! Lap xalq üçün,
Nə sözümüz var...
Ancaq şölə çekmə,
yan xısın-xısın,
yan için-için.
Xalq üçün...
Qardaş, nə edəsən belə "səadəti?!"
Onun xoşbəxtliyindən daha çoxdur
kodəri, möhnəti...
Səadət vətəndədir, mənəcə,
Torpağı, göyü,
suyu, sərvəti azad vətəndə.
Oğlu, qızı,
dili, sənəti azad vətəndə.
Ayağın altında doğma torpaq,
başın üstündə doğma asıman,
qəlbindən keçəni
azad danışasan.
Danışasan
ağızdolusu, ürəyincə.
Gülesən də,
ağlayasan da –
Fəqət öz diləyincə...
Daha deməyələr:
– Bu, sevinc gətirir sənə,
bu kədər...
Buna gül,
buna ağla!
Yox!
öz evinin özün olasan ağası.
Başın üstə oturub
xeyrini, zərərini

daha öyrətməyə sənə başqası...
Məncə, belə olar səadət
Özü də niskilsiz, tamam.
Qardaş, sən səadəti tapmısan,
Mən onu hələ də axtarıram...

1963

QIZIL BALIQ

Payız günəşi tökülmüş hovuza,
ayna üstünə dağılan
civə muncuqları kimi.
Nə sular fırtınalıdır,
nə təbiət əsəbi.
Sakit payız havasında
xumarlanır hər yan.
Suda günəşin zərretilə oynayan
qırmızı balıqlar da
təqlid edirlər təbiəti.
Sanki bu beş addımlıq hovuzda
təpmişlər səadəti.
Hər dən sarı yarpaqlar
titrəyə-titrəyə düşür
suyun aynasına.
Su da, balıqlar da diksinir bu hala.
Elə bil yarpağın düşməsindən
Hovuzda fırtına qopacaqmış az qala.
Balıqlar suyun dibinə enir,
kirec "dağın" ovuqlarında gizlənilirlər
bir zaman...
Sonra da qumun üstündə sürünürlər
qorxa-qorxa, həresən...
Kim isə bir balıq salır hovuza,
iri qızıl balıq.
Fırtına qopur elə bil,

su dalğalanır
hovuz daşır,
hər şey, hər şey bir-birinə qarışır.
Bir göz qırpımında
yıxılır kirec "dağ" da,
suya qarışır
hovuzun dibindəki qum da,
lillonmuş torpaq da.
Balıq da şahə qalxmış at kimi
quyruğu üstə qalxıb
atır özünü qırağa.
Sonra torpaq üstündə
başlayır sürünməyə,
sürünüb çapalamağa.
Onu suya atırlar yenə,
bəlkə sakit oldu deyə.
Balıq hovuza baş vurur,
burnu quma toxunur.
Qalxır,
suyun aynası qırılır.
Birdən şahmar kimi qıvrılır
yenə atılır qırağa.
Sinesini dayayıb yaş torpağa,
sürünür arxasına baxmadan,
Sürünür harasa...
Elə bil hiss edir balıq,
onu hovuza atacaqlar
burada qalsa...
Tutmaq isteyirlər,
sürünür.
Qaldırmaq isteyirlər,
çapalayır.
Qanadını, quyruğunu döyərək yerə
sanki torpağı qucaqlayır.
O, üzü üstə düşmüş
bir uşağa bənzəyir
bu görkəmlə.

Hönkür-hönkür ağlayır...
 Qaldırmaq istəyirlər,
 getmir...
 Kiçik, sürüşkən əllərilə
 torpağı qucaqlayır...
 Baxıram, heyrət aparır məni...
 Deyirəm:
 – Ey insan, vurma əllərini!
 Toxunma!
 Onu dalğası adam boyu qalxan
 dənizə aparmayacaqsan əgər!
 Əl vurma nahaq!
 Sənin beşaddımlıq hovuzunda
 o qalmayacaq.
 Toxunma ona!
 Boş yerə düşmə bu həvəyə.
 Azad yaşamaq istəyoni
 salma qəfəyə.
 Qoy qumların üstündə qalsın,
 sinəsində
 fırtınalı ümmanın həsrəti.
 Qoy sürünə-sürünə,
 hönkürə-hönkürə ölsün.
 Onu hovuzə qaytarıb,
 əlindən alma
 bu sonuncu səadəti...
 Əl vurma!
 Əl vurma,
 O balığa, ey insan!
 Əl vurma,
 əgər onu
 azadlığa çıxartmayacaqsan!

1962

FİL

Birinci cərgədə oturmuşuq sirkdə
 oğlumla qoşa.
 Hər oyun,
 hər tamaşa
 elə bil nadir nemətidir cahanın.
 O gah əl çalıb,
 gah da diqqətlə baxmaqla
 bildirir sevincin, həyəcanın.
 Bəzən
 səhnədə baş əyib
 gedənlərin dalınca
 elə ürəkdən gülür ki,
 lap gözləri yaşarınca.
 Quş uçur;
 pərvazlanır o da.
 At qaçır,
 həvəslənir.
 Nə bir söz soruşur,
 nə dillənir.
 Baxır diqqətlə
 hər şeyə,
 hər şeyə
 həvəslənir...
 Bir qadın gəlir səhnəyə,
 arxasınca yekə bir fil.
 Derisi şoran bir torpaq kimi
 Cadar-cadar
 Əl çalır oğlum,
 Əl çalır tamaşaçılar...
 Qadın qürurlu,
 qadın fəth etmiş
 fərmandehi andırır.
 Yapışb xortumundan
 Fili səhnə boyu dolandırır,
 Sonra

Fil başını sallayıb durur.
Durur əmrə müntəzir.
İndi qadın tək gəzir, –
Oynadaraq şallağını,
Birdən
Filin xortumu üstə
qoyub ayağını
əmr edir ona;
– Ey, tənbel,
qaldır məni boynuna!
Fil xortumunu uzadıb
bir odun parçası tək
qoyur onu
qulaqlarının arxasına.
Qadın əlini yellədir havada.
Hamı əl çalır
Onun bu ədasına...
“Yamanca yorulдум.
İsti oldu mənə”.
Fil yarım ton xortumunda
bir quş qanadını qaldırıb
yel vurur sahibəsinə.
Tamaşaçıları gülür...
Ağacla üç dəfə vurur
Filin başına,
demək
düşmək istəyir qadın.
Palıd gövdəsi tək ayaqlar
bükülür,
Sonra xortumunu sərir
xalının üstünə
pillə-pillə
çin-çin.
Qadın saraydan enən kimi
enir bu pillələrlə,
Bir parça qənd atır torpağa
Filin bu xidmətləriyçin.

Ləngər vuraraq fil
qalxır yerindən...
Əl açıb gülən oğluma
demək istəyirəm mən:
– Oğlum, bu fil deyil!
Bir adı,
bir də görkəmi var
Əsl fil
Afrikada meşələrdə yaşayar!
Ağacları kökündən çıxaran
xortum
ayaqlar altına sərildimi,
şirləri quru yarpaq kimi əzən
dizlər
bir parça qənd üçün əyildimi,
daha o fil deyil, oğlum!
Haram olsun ona
o gövdə,
o xortum!
Ancaq ölməməkçün
əl açan dilənçiyə oxşayır.
Özü də bilmir
nə üçün yaşayır.
Bir parça qənd üçün
nəslini də,
adını da
təhqir etmiş.
İtirmiş mənliliyini də,
həyatını da,
Azadlığı da əlindən getmiş.
Üzündə nə qəzəb var,
nə gülüş.
Bir mədəsi var;
bir tikə qənd atır ona
hər gün.
Bir xortumu var
Yer süpürməkçün.

Bir də cadarlanmış dərisi;
O da öyrənmiş kötəyə.
Yox, oğlum!
Yaxşı bil,
o fil deyil!
O fil deyil!

1962

QANUN

Oğlum!
Məhbəsdən yazıram
bu məktubu sənə.
Görüşəcəyimizə
ümidim azalmasa da
yənə
yazıram...
Atalar demiş:
“Vəsiyyət yüngüllükdür...”
Bu həyat
çiynlərində elə ağır yükdür ki,
fırtınaya düşmüş
Geminin bosmanı kimi;
ya onu sahile çıxaracağam,
ya da
büküb çiynlərimi
batacağam,
keşməkeşli həyatın
dalğaları içində
məndən əvvəl batmış
yüzləri kimi.
Qoy bu sözlərim
qalsın qulaqlarında
həyatı,
insanları,
bir də azadlığı sevən

bir adamın sözləri kimi...
Oğlum!
Yadımdan çıxarsam da
zindanda keçirdiyim
günlərin sayını,
fəqət unutmamışam
sən anadan olduğun günü,
bir də
sənə alacağım hədiyyələri –
ata payını...
Divara onuncu xətti çəkdim
bu axşam.
Bu, on hədiyyə deməkdir,
Almamışam.
Kim bilir hələ
neçəsini də borclu qalacağam!
Fəqət heç darıxmıram, oğlum!
Azad olduğum gün
hamısını,
hamısını
alacağam...
Oğlum!
Bir həqiqət olsa da
görməyən inanmaz buna,
On il
bir şəhərdə yaşayıb
həsrət qala
ata oğluna.
Düz on ildir
bir dəfə də görməmişəm üzünü.
Evimizə gedən daşlı yoldan
yəqin çoxdan silmişdir zaman
ayaqlarımın izini.
İndi
Sən yeni ləpirlər salırsan
həmin yola.
(mən rəisə demərəm

bu dərdi
Yüz il də qala...)
Fəqət sənə deyirəm, oğlum,
bu hal
məni kədərləndirir yaman.
Axı nə qədər dözümlü olsam da
mən də insanam!..
Düşünürəm;
saçların –

otağıma
hamıdan tez-tez gələn
axşamın qara tellərinə
oxşayır yəqin.

Gözlərin –
barmaqlıqdan
bir parçası görünən
asiman rəngindədir
sənin...

Səsində –
bir dağ şalələsinin
ahəngi var.

Baxışına məhəllə qızları
yəqin ki, məhni qoşmuşlar.
Boyun-buxunun...

Yox, yazmaram dəlisini...

Oğlum,
qoy bu ayrılığın acısını
tək mən çəkim.

Sən cavansan
ürəyinə düşməsin ləkə.

Yəqin,
heç indiyə qədər
bilmirsen bəlkə
ata oğlunu dizi üstə alıb
qıvrım saçlarını
necə qarışdırar,
onu necə oxşayar,

necə danışdırar...
Necə nəql edər
Məlikməməmmədin
buynuzlu divləri yıxmasını.
Zümrüd quşunun
qanadları üstündə
qaranlıq dünyadan
ışıqlı dünyaya çıxmasını...
Sən bilmirsen bəlkə;
uşaq necə dayayar başını
atanın dəmirçi körüyünə benzəyən
sinəsinə,
qulaq asar
insan təxəyyülünün yaratdığı
o həqiqətdən şirin
əfsanəsinə...
Sən bunları bilmirsen yəqin.
Fəqət heç darıxmıram, oğlum,
azad olduğum gün
danışaram səninçin...
Lakin
məni darıxdıran budur;
axı sən bilmirsen
atan nə üçün həbs olunmuşdur!
Anandan soruşsan
o da deyə bilməyəcək
doğru, düzgün...
“...Nə bilim, ay bala,
toyumuzdan keçmişdi 15 gün,
nə gəlinlik paltarımı çıxarmışdım,
nə də öllərimin hənası solmuşdu.
Hələ ona deyilməmiş nəçə sözüm,
ürəyimdə nə qədər arzum qalmışdı...
Bir axşam
əliləhlə iki polis
gəlib apardı atanı.
O gedəndir...

Nə sorağı var
nə də nişanı..."
Bundan başqa
nə bilir ki,
nə desin anan.
Bəli,
məni həbs etdilər...
həbs etdilər
qanun adından...
On ildir
üç addımlıq otaqdayam
qəfəsə salınmış şir kimi...
nə tələbimi eşidən var,
nə xahişimi!
Dinirəm,
Rəis deyir:
– Qanun belədir!
On ildir
Əlisilahlı polislər
qapıda keşik çəkir,
məni güdür.
"Qanun belədir..."
Nə hava görmüşəm,
nə işıq
düz on il!
Nə etmək,
"Qanundur!"
Pəncərəmdəki barmaqlıq,
divar üstündəki məftil
"qanundur!"
"Qanundur"
qapımdan asılan qıfıl da,
qolumdakı dəstbənd də!
"Qanundur!"
üzümdəki siqar dağı da,
Kürəyimdəki şallaq yarası da,
Rəisin üzümə gülüb

göstərdiyi "nəzakət" də!
Bunlar hamısı "qanundur", oğlum!
İlk tutulduğum gün
başqaydı qanuna münasibətim.
Gəlir yadıma
Rəislə söhbətim...
Dedi:
– Həbs olunursunuz
qanun adından!
Dedim:
– Günahsızam.
Dedi: – Biliyəm.
Dedim:
– Ailəm var.
Dedi:
– Nə fəvqəladə işdir bu?
Adam ya ailəli,
ya da ailəsiz olar!
Dedim:
– Mən insanam!
Cənabı rəis!
İnsan!
Rəisin sarı yanaqları
qızardı bir az.
Dinmədi...
Sonra
Göy gözlərilə
Mənə baxıb xeyli,
dedi:
– Gət, həbsxanada qanarsan!
Günahsız ailəli insan!...
Oğlum!
Qanun – bir mum parçası.
Qolun qüvvətlidirsə əgər
sıx əriyib su olana qədər!
İstəsən zəncir düzəlt
vur gücsüzün qoluna.

Ya da gül dəstəsi edib
 səp dostunun yoluna.
 Əy sual işarəsi olsun!
 Düzəlt – nida!
 Odur ki, oğlum
 bu dünyada
 bir qanun var;
 insan azadlığıdır o da:
 Polisli, yaraqlı qanunların
 yoxdur həqiqəti!
 Ayaqlarda kəmənd,
 qollarda zəncir,
 Kürəkdə şallaqdır
 onların
 ən böyük “səadəti”...
 Oğlum
 Bu məktubu oxusan
 biləcəksən yəqin
 Nə üçün həbs olunmuş
 atan sənini!

TORPAQ

Bilmirəm
 hansı müdrik insan
 bu adı vermiş sənə:
 “Torpaq!”
 Sənə “Ana”,
 “Vətən” dedik,
 ancaq
 etiraf etməliyik, düzü,
 öz əzəmətini itirmədi
 yənə “Torpaq” sözü.
 Sevdik səni
 anamız qədər.
 İnsanlar sənini yolunda
 dəstə-dəstə,

nəsil-nəsil
 ölümə getdilər.
 Sənənə göz yaşı axdı
 gilə-gilə,
 qan töküldü
 zolaq-zolaq.
 Necə də laqeyd qarşıladın,
 torpaq,
 İsti göz yaşın da,
 qaynar insan qanını da,
 bəlkə bununçün
 “Torpağın üzü soyuq olur”
 dedilər,
 qəbul etdin
 insanların bu böhtanını da.

I

Atam dolandı başına
 ayağı yalın,
 başı açıq,
 Dedi: “Bəlkə sən,
 sudan, günəşdən
 korluq çəkməyəsən...”
 Özünü oda-suya vurdu qoca,
 Əlləri şaxtadan yana-yana
 Neçə çayın suyunu axıtdı
 qurumuş dodaqlarına.
 Komamıza gün düşmədi,
 “Birtəhər dolanarıq” dedi.
 Kəndidən un qurtardı*
 uşaqlar tərə qaynadıb yedi.
 Ancaq
 sağa, sola çevirdi səni
 hər gün;
 “Torpaq günəşsiz qalmasın...”

1962

*Kəndi – un saxlanan yer.

Son ovuc buğdanı da
səpdi sinənə –
“Torpaq sonsuz olmasın...”

Daşdan çıxartdı çöroyi
yazıq atam.
Axşamlar canının ağrısından
uşaq kimi ağladı.
Fəqət,
yənə ümidini sonə bağladı:
“Torpaq həyatımızdır” dedi.
Nə ata bildi,
Nə uda bildi..
Bir gün də
sinəsində söykəyib
zamanın qırmanından
şırım-şırım olmuş
sinəsini,
alanda son nəfəsini,
yənə səni qucaqladı
hamıdan qabaq.
Öldü..
Ovcunda bir çəngə torpaq!..
Sən hiss etmədin bu dərdi!
Yox!
Hiss etmədin yəqin!
Axtı, mənim tək
nə hönkür-hönkür ağladın,
nə də anam kimi
için-için!..
Hiss etmədin
bu dərdi yəqin.
Bilmədin belkə
qollarının qüvvəsini,
alınının tərini
arx suyu kimi içdiyin,
hissini,
həyəcanını,

bir də həyat eşqini
oraqsız, dəryasız biçdiyin
bir dəri,
bir də sümük yığını olan
bu insan,
bir gün yolda qalacaq.
Belkə də bilmirdin bunu?!
Fəqət nə oldu,
Sənə qucaq-qucaq
günəş verən adamın
Axırda uddun qəlbinin odunu!
Ancaq biz yənə
nə “qatil” dedik,
nə də düşmən olduq sənə.
Atamın ölümündən sonra
qardaşım çəkdi nazını,
babamdan sonra
atam çəkon kimi.
“Torpaq həyatımızdır” dedik,
sevdiq səni
ana kimi,
vətən kimi.
Çəkdik nazını
atam çəkən kimi...

II

Ancaq,
sən ana olmadın bizə.
(babalar demiş:)
“Ey üzü soyuq torpaq”!
Anam dözdü
günlərin ağına, qarasına.
Sığındı atamın
günəşsiz, çörəksiz kemasına.
Dözdü:
ollərinin cadarına,
dizlərinin yamağına.

Bir dəfə də "acam" deyə
 yıxılmadı ağanın ayağına.
 Fəqət sən!
 Suyu olmayana
 bir sünbül vermədin.
 Öküzü olmayanın
 üzünə gülmədin.
 Yoxsulluq nə olduğunu
 bilmədin!
 "Ver, verim!" dedin
 Bazar baqqalı tok.
 Daha demədin
 kəndisi boş qalanlar
 acından öləcək!
 Bilmədin
 gotirən kimdir,
 aparən kim.
 Nəşədən qəhqəhə çəkən,
 acından fəryad qoparan kim.
 Gündə bir ada yazıldı
 sahiblik kağızın,
 dinmədin...
 Məhsulun hər il
 bir anbara doldu,
 dinmədin...
 üstünə neçə ad,
 neçə qayda qoyuldu,
 dinmədin...
 sənin yolunda
 neçə arzu külə döndü,
 dinmədin...
 "Anamın cehizidir bu torpaq!"
 deyən ağa öyündü,
 dinmədin...
 Bəlkə sən dözümlüsən, torpaq!
 Axı ne qədər dözəcəksən
 bu təhqirə,
 bu tapdağa?

Niyə fil gövdənlə
 qalxıb ayağa
 demirsən:
 – Ey anasının cehizini,
 babasının mirasını
 axtaran cənab!
 Daha bəsdir şəcərəbazlığımız!
 Bu gündən
 qurtardı bu irsi haqq-hesab!
 Bir də sən kimsən,
 sahib olasan mənə?!
 Ömründə əlin toxunmayıb
 əlimə,
 nə şaxta çəkmisən mənimlə
 nə isti bilmisən!
 Nə sevincimi duymusan,
 nə kədərimi bölmüsən!
 Bilin!
 Nə sahibim var mənim,
 nə ağam!
 Mən
 məni əkib-becərənə
 bu həyata ortağam!!!

III

Ey ana torpaq!
 Mən istəyirəm
 sən haray çəkəsən, haray!
 Bütün insanlar eşidə
 etiraz səsini.
 Özün öz əllərlə parçalayasan
 "Mən torpağın sahibiyəm!" adlı
 bəşərin nəsildən-nəslə gələn
 faciəsini!..
 Qoy, kəndliyə sədəqə kimi
 Tala-tala torpaq verən
 cənabların əlləri düşsün

yanına!
 Qoy utansınlar
 xalqın malını oğurlayıb
 yenidən sahibinə satdıqlarına!
 Mən bunu istəyirəm ancaq;
 nə sahibin olsun, nə ağan!
 Sən də mənimlə
 bir cərgədə
 sosini ucaldasan!
 Ey ana torpaq!
 Ey ana torpaq!

1962

ROMANTİKA

Dünən yənə gördüm onu
 bir bağda.
 Adamlardan uzaqda,
 sakit bir güşəyə çəkilib
 oturmuşdu tək.
 Çənəsini əllərinə söykəyərək
 baxırdı kəpənək qovan nəvosinə...
 Dayandım,
 çəkilib bir ağacın kölgəsinə
 baxdım ona...
 (Düzü nə qabağa gedə bildim,
 nə də geri).
 Düşdü yadıma gənclik illəri;
 ilk görüş,
 cavabsız qalan sözlər...
 Düşdü yadıma,
 yumurlandı alnımda tor...
 Düşdü yadıma,
 bir qədər utana-utana,
 o zaman
 necə dedim ona:
 – Son qar altından təzə çıxmış

bənövşə kimi təmizsən.
 O dinmədi...
 – Sən gül yarpağına düşmüş
 şəbnəm tək ləkəsizsən.
 Yənə dinmədi.
 – Gözlərin ulduzunu itirmiş gecələr kimi
 nə qaradır.
 Qamətin necə də füsunkardır,
 yol üstdə tək duran çinar qədər.
 Qaşların üfüqdə yenidən doğmuş
 ayparadır,
 min ayə dəyər...
 Gülümsədi, dinmədi...
 Füzulinin Leylisi,
 Nizaminin Şirini,
 Cavidin Xumarı
 tay ola bilməz sənə.
 Mən Məcnunun olaram,
 Fərhadın, Sənanın olaram,
 tək-cə bir kəlmə mənə...
 Gülümsədi, dinmədi yənə...
 Dedim:
 – Mən Füzuli kimi
 səni şerlə alqışlaya bilməm.
 Hafız tək
 Sənə iki şəhər bağışlaya bilməm.
 Nə olsun,
 adımın qabağında yoxdur
 “Mövlana”,
 ya da “Xacə” kəlməsi.
 Nə olsun sinəmə kölgə salmır
 medalların cərgəsi...
 Maraqla baxdı sinəmə
 dinmədi...
 Dedim:
 – Ömrüm – hicranla vüsal,
 həqiqətlə xəyal,
 arzuyla ümid arasında keçib.

Bir az həsrətli,
bir az nakam
bir az ilham,
bir qədər səadət,
bir qədər sədaqət,
sonra dəli Xəzər,
bir də Xan Araz,
hərəsi bir qədər,
hərəsi bir az
ömrün günlərini içib...
Fəqət heyf silənmiyəm yenə.
İsa kimi yox,
həqiqi dirilmək nəşib olsa mənə
ilk dəfə
həyatın tərənnümünü başlayıb,
insanı, azadlığı alqışlayıb
Şeir yazaram,
bu günün,
bir də gələcəyin naminə.
O baxıb üzümə,
gülümsədi yenə,
dinmədi...
Mən də gülümsədim onun kimi.
Sonra da toplayıb iradəmi
dedim:
– Qalan ömrümü də
gözəlliyə – sənə,
inama, etibara verər...
Ucadan güldü,
Fəqət dinmədi yenə...
Doğrusu, daha tükəndi səbrim,
Dedim:
– Niyə dinmirsən?
Razı deyilsən məgər?!
Dedi: – Qulaq asırdım bayaqdan,
yaman romantik imişsən,
yaman...

Dedi, getdi...
Qaldım baxa-baxa...
Qərribə sözdür "Romantika!"
Sonra da çağırdım arxasınca:
Bir dayan görüm
Axı haradadır bunun romantikası?
Sadəcə "sevirəm" desəydim,
razı qalardımı?
Nə bilim...
O geriye baxmadı bir daha,
getdi...
Yeni doğan bir məhəbbətin
Ömrü beləcə bitdi...
İndi təzədən gördüm onu,
saçları,
dağ başına düşmüş qar,
alınında dolaylardan keçən cığırılar.
Əlləri,
gömgöy, damar-damar.
Bir guşədə oturub tək.
Fikrə gedərək,
baxır kəpənək qovan nəvəsinə.
Elə bil,
aramızdakı uçurum
indiyə göründü mənə.
Düşündüm,
o zaman da belə imiş yəqin.
Mənim öz dünyam varmış,
onun öz dünyası.
Ah,
necə də yaman olurnuş
hissin,
həvəsin,
məhəbbətin
romantikası...

UZAQDAN MƏKTUBLAR

"Həyat haqqında düşüncələr" silsiləsindən

1

Sevgilim, bir zaman tamamlanmayan,
Nə qədər misrası qəlbimdə qalan,
Kağızın üstündə durub sıraya,
Fikrimdən keçəni qoyub araya,
Səninlə, dostlarla söhbət etməyən,
Ancaq xəyalımdan heç vaxt getməyən,
Bir şerim indi
Təzədən dil açıb qəlbimdə dindi.
Mən bu duyğuları sənə yazmasam,
İnan ki, yenə də olmaram aram...

2

Sevgilim, bilirəm çox darıxırsan,
Nə etmək, əvvəldən belədir insan.
Uzaqda, qütbətdə olsa adamı,
Nə gündüzü olar, nə də axşamı...
İndi bir aydır ki, qütbət eldəyəm,
Doğrusu, başqadır bu yerdə aləm.
Uyuşa bilmirəm, inan, bir anlıq,
Mən hicran çəkirəm, sən nigaranlıq.
Yəqin ki, oyanıb hamıdan erkən:
"Yuxuda görmüşəm, bu gün gəlersən".
Deyərək gözlərin dikilir yola,
Xəyal bir quş olub qonur min kola.
Elə bil varlığın darda qalıbdır,
Bilsən də sevgilin harda qalıbdır,
Yenə dözməyirsən.

Bir hikmətə bax,
(Sən bizim qızlarda sədaqətə bax...)
Mən də bu yerlərdə, düzü, birtəhər,
Günü axşam edib, axşamı səhər,
Həkimlə, dərmanla sirdaşam indi.
Çarəm yox, gərəkdir tablaşam indi...
Bu uzaq ölkədə çəksəm də həsrət.

Deyirlər bir quşdur ömürdə səhhət –
Uçdumu, dönməsi uzanır xeyli.
Odur ki, sevgilim, olma gileyli,
O şirin vüsəlin xatirinə mən
İçirəm dərmanı gileylənmədən.
Dözüürəm, insanda fıl dözüümü var.
Fəqət ürəyimi yeyən ağrılar
Nə hicran dəridir, nə vüsəl qəmi.
Necə təsvir edirəm mən bu aləmi,
Onu mənim kimi duyasan sən də.
Bir başqa dünya var indi içimdə...

3

Sevgilim, etiraf gözəldir, inan –
Başqadır təmənnamə indi həyatdan.
Elə darıxıram bu tok otaqda,
Sanki əzir məni yumşaq yataq da.
Yuxuda, aşkarda, hər yanda, hər gün
Doğma kondimizi görürəm bütün.
Görürəm çəməni, bulağı, daşı,
Əsir o yerlərin qəlbimin başı.
Artıq şair qəlbim bu niyyətdədir –
Deyim ki, hər nə var təbiətdədir.
Sevirəm dağlara çən gələn zaman,
Sevirəm çayları,
Günəş doğarkən
Necə rəngə çalır hər bir zərrəsi.
Həyat noğməsidir bulağın səsi.

Sevirəm çəməni ilk bahar çağı,
 Sevirəm meşəni, sarı yarpağı
 Qalxa dize qədər,
 İtə yol, cığır...
 Nə vaxt göy kışnəyib gur yağış yağır,
 Bulud göz yaşıyla yuyur torpağı,
 Yfıqda uzanır göyün qurşağı,
 Yarpağın üstündə qalır damcılar,
 İstər payız olsun, istərsə bahar
 Sevirəm o zaman təbiəti mən.
 Ayrılı bilmirəm təbiətimdən...

4

Bilirəm, sevgilim, qınayacaqsan:
 – Bəs insan?
 Dünyanı yaradan insan?!
 Onu sevmirsənmi?
 Sevirəm qəlbən.
 İnsansız təbiət düşünürəm mən.
 Sevirəm insanı, insan min–mindir,
 Seçib ayırmaq da, düzü, çətindir.
 İnsanlıq nə pulda, nə varda deyil,
 Nə də ki, yamaqlı paltarda deyil.
 Nə qızıl eynəkdə, nə savaddadır,
 Nə şanda, şöhrətdə, nə də addadır.
 Nə də adamların sənətindədir.
 İnsanlıq insanın xisletindədir.
 Sevirəm insanı, sevirəm qəlbən,
 Kim ki ayrılmayıb təbiətindən.
 Yüksəlsə rütbəsi, məqamı belə,
 Əvvəldən necəydi, o qalır elə.
 O üz döndərməyir dostdan, yoldaşdan,
 Mən ona deyirəm həqiqi insan...
 Fəqət adam da var, baxırsan üzdə
 İnsandır, yaşayır yer kürəmizdə.
 Nə toya yarayır, nə də ki, yasa.

Əgər sellər gəlib dağlar uçulsa
 Bir sakit güşəyə qısılib qalar,
 Təki bir tükünə toxunmasınlar.
 Sədi yaxşı demiş, belə bir insan
 Sanki bir şəkildir baxır divardan.
 Sevgilim, hər yerdə belələri var,
 Elə bil həyatda duz dadmamışlar.
 Kədəri, qüssəni qovub özündən,
 Görürsən yalandan gülür də bəzən.
 Elə bil qorxur ki, gülməyə əgər,
 Ömrünün bir günü gedəcək hədə.
 Dindirsen üzünə gülümsəyərək
 Deyəcək: – Birtəhər yaşayaq görək.
 “Birtəhər yaşamaq...”
 Niyə “birtəhər?”
 (Belə yaşamağa ömür deyirlər!)
 İnsansan, yer tapsın qoy ürəyində,
 Sənin kədərini də, sevinməyini də.
 Kədər ki, ömürə yamaq deyildir
 Qəlbindən qoparıb atasan onu.
 Sevinc ki al rəngli boyaq deyildir
 Hər zaman dodağa yaxasan onu.
 Kədərini də özgə bir aləmi var,
 Neçə sevinclərin anasıdır o.
 Kədərini monasın duyan adamlar,
 Bilir məhəbbətin aynasıdır o.
 İnsansan, varlığın tacısan demək,
 Nə vaxtdır əcəllərin üzülüb yerdən.
 Hər yerdə hər şeye gülümsəyərək,
 Yenidən məcmunluq niyə edirsən.
 Demirəm üzündə yer salsın kədər,
 Ağlayıb sızılamaq vərdisin olsun.
 Ömründə bir dəfə gülün də əgər,
 Elə gül, ömürlük gülüşün olsun.
 Sevgilim, bilsən də yazıram yenə,
 Özgə pəncəyini geysən əyninə,

Ya qolu sallanar, ya da ətəyi.
Bos necə geyəsən özgə ürəyi?
Birtəhər yaşamaq xatirinə sən,
Qəlbin ağlasa da özün güləsən...

5

Bir rəqs meydanına getmişdim dünən,
Çəkilib bir yana seyr etdim xeyli.
Çətindir vəsf etmək,

Gərək görəsən,

Həm ağlamalıydı, həm də gülməli.
Elə bil bir dəstə rəngli böcəyi,
Qızarmış dəmirin üstə yığıblar.
Atılıb düşürlər,
Bu rəqs etməyi
“Mədəniyyət” bilən nadanlar da var.
Dərk edə bilmirəm, düzü, nə haldı,
Niyə mədəniyyət bu günə qaldı.
Bəlkə deyəcəksən bu bir qaydadır:
“Zülfəli qoyular keçəlin adı”.
Yox, bu tək ad deyil pozaq adını.
Sən razı olarsan öz övladını,
Bax bu düşüncədə, mədəniyyətdə
Böyüdəsən bizim bu cəmiyyətdə?
Axı hansı ana tablaşar buna,
Qızı qürbət yerdə gedib oğlana
Ordan məktub yaza:
– Mehriban anam,
Gözün aydın olsun, gəlin olmuşam.
Burada sevişib mon ərə getdim,
İndi o yaşayan şəhərə getdim...
Sevgilim, de niyə dinmirsən, niyə?
İndi nə ad verək biz bu sevgiyə?
Bəlkə də yadına gəlir sən də,
Gəlin gətirəndə bizlərdə kəndə,
Qarılar qabağa ayna tutardı.
Cavanlar at çapıb fişəng atardı.

Qızın da başında al rəngli duvaq,
Bir evdən bir evə gələndə qonaq,
Necə şam yanardı yolu boyunca.
Gəlini evində görəndə qoca,
Bilərdi nə qonaq, nə qonşudur bu,
Oğlunun ömürlük yoldaşdır bu.
Sevgilim, bilirəm dinmirsən nədən,
Yox, köhnə adətə qayıtmıram mən.
Sən mənə qəlbində danlama nahaq.
Gəl sevgi haqqında açıq danışaq.
Qəlbimdən keçəni sən də düşün, bil,
Sevgi toyda deyil, duvaqda deyil.
Qız duvaqlı olsun, duvaqsız olsun,
Nə fərqi, kaş sevgi yamaqsız olsun.
Sevgilim, qəlbində danlama mənə,
Küçədən qoşulub gələn gəlini
Qayınana nə etsin.
Bilmirmi məgər,
O bir gün də belə qoşulub gedər...
“Örpəyin düyməmə ilişən zaman,
Qəlbimi ovlayıb apardın, canan”.
Deyən adamların cılız səsi də,
Onun həyat haqda fəlsəfəsi də,
Elə düyməsi tək bir anlıq olur.
Həyatı, sevgisi qaranlıq olur...
Yenə də bir filmə baxırdım dünən,
Adını yazmıram, yaqın görübsən.
Kondin kənarında azı yüz nəfər,
Şirini ulağa mindirirdilər.
Fərhad da ordaydı,
Yadına gəldi?
Ancaq o biz bilən Fərhad deyildi.
Min ildir Nizami köçmüş həyatdan,
“Xosrov və Şirin”i unutmamırsan.
De görüm o filmin nə idi adı?
Daha hansı yeri yadında qaldı?
Niyə dinməyirsən, niyə, sevgilim?

Sənət belədirsə onda nə bilim,
 Nə üçün özünə zəhmət verib sən
 Füzuli şerini ezberləyirsən.
 Yəqin deyəcəksən: – Uçma heyatdan.
 Yox, mənim əzizim, yaxşı düşün bir,
 Yaxşını yamandan ayıran insan
 Bilər bu sözlərim inkar deyildir.
 Gözəl bir dövrandə yaşayırıq biz,
 Aya körpü salır yerdən nəslimiz.
 İnan ki, azalsa günün ziyası,
 Günəşə nur verər insan dühası.
 Elə dahilərlə həməsrəm ki, mən,
 Hazıram yüz dəfə öpəm əlindən.
 Elə sənətkarlar arasındayam,
 İstəyirəm bir ömür şagirdi olam...
 Fəqət, mehribanım, bilənlər bilir,
 Əsl sənət nədir, məhəbbət nədir.

6

Sevgilim, qəlbimdə ağrı var yəno,
 Ancaq fikir versəm həkim deyənə,
 Ömrümü vəqf edəmə görə dərməyə.
 Yox, daha hər şeyi atıb bir yana,
 Qalxıram ayağa.
 Həyat döyüşdür.
 Kimin ki silahı əlindən düşdü,
 Kimin ki ilk dəfə əyildi dizi,
 O çıxır sıradan.
 Sevgilim, bizi
 Qoy aciz bilməsin bu həyat belə.
 Döyüş günlərimiz öndədir hələ.
 Məni düşündürən sən sən, sevgilim,
 Zamandır, danışib dinsən, sevgilim.
 Yəno də ucalsa o məğrur səsin,
 Neçə sözqanmazın, neçə nakəsin
 Sözünü ağzında kəsərsən,
 bir də –

Daha görünməzlər sən olan yerdə.
 Həyatın mənasın geyimdə bilən,
 O yersiz bəzonib, o yersiz gülən,
 Avara kəsləri misri qılınca tək
 Elə yerindəcə kəsərsən görə.
 Sənsə danışmırsan, səbrə bax sonda,
 Demirsən geyinib bəzonməsən də,
 Fitrətən, xislətən böyüyəm elə.
 Haçan böyümüşük özgə oliylə?!
 Axı bu misalı niyə çəkmədin:
 Günah sarbandadır, böyük bir nərin
 Ovsarın gör hara bağlamış naşı,
 Ulaqla nə olub boyun yoldaşı...
 Niyə danışmırsan?
 Təvazöümü bu?
 Hələ dumanlıykən bəşərin yolu,
 Şərqi də, qərbi də heyrətdə qoyan,
 Kim idi o dahi, o böyük insan?
 O vaxt ki, İskəndər gəzib dünyanı,
 Fəth etmək istədi Azərbaycanı,
 Ordusuz, silahsız çıxıb meydana,
 Nüşabə qələbə çalanda ona,
 Nə qədər tayfalar, nə qədər xalqlar,
 Uşaqlıq dövrünü yaşayırdılar...
 Doğrusu beynimdə min یرmaq axır,
 Çaylar bir ümməndə qovuşub, axır.
 Dolanıb nə qədər kəndi, şəhəri,
 Birləşir fikrimin şalələləri.
 İndi şair qəlbim bu niyyətdədir,
 (Bu niyyət can verir şərə, sözə də)
 Deyim ki, gözəllik təbiətdədir,
 Həyatın mənası mübarizədə...

Berlin, 1963
 Yesentuki, 1977

MƏCNUN SÖYÜD

Belində yağışlı payız günləri,
Bulud göz yaşıyla yuyur şəhəri.
Küçələr bomboşdur, nə səs, nə adam.
Mənsə tək otaqda lap darıxmışam.
Çıxıram şəhərə...
Sısqa yağışda
Göz yaşı axıdır ağac da, daş da.
Kiçik bir meydandan keçdiyim zaman,
Görkəmi pərişan, özü pərişan
Bir məcnun söyüdü görürəm birdən.
Onun qabağında dayanıram mən.
Bir arxın üstündə o durmuşdur tək,
Sakitlik içində fikrə gedərək...
Saçları qarışmış zəmanə kimi.
Özüsə hər şeyə biganə kimi.
Səhradan, günəşdən, qumdan uzaqda,
Bu soyuq, rütubət, qərrib torpaqda,
Gəlib-gedənlərə baxır həsrətlə.
O odlu, o qaynar, coşqun xislətlə,
Bu soyuq şəhərdə necə dözüür o?
Burda nə axtarır, kimi gəzir o?
Məcnun söyüdmüdür belə lal durur?
Yox, o Məcnun deyil,
Bir xəyal durur...
Məcnuna oxşayır görkəmində o,
Olmamış məcnunluq aləmində o.
Məcnun zəmanəylə girmədi donə,
Dövrünün ən qəti qanunlarına
O nə "bəli" dedi, nə də baş əydi.
Sanki iki dünya baş-başa deydi.
Sonra da deyingen qarı sayağı,
Böhtana açıldı dövrün dodağı.
Nə hökmü, nə zoru dada çatmadı,
Fəqət o susmadı, aram tutmadı,
Yanıb "Məcnun" dedi eşqin oğluna.

Qeyse bax, fəxr etdi məcnunluğuna.
Açıq sinosini verib qabağa,
Yalın ayağıyla odlı torpağa
Yeni cığır salıb obadan çıxdı.
O dedi: "Məcnuna yollar açıqdı..."
Qılınc da, nizə də, ox da, zəncir də,
Saxlaya bilmədi onu bir yerdə.
Gözdi iqlim-iqlim o gənc yaşında,
Məhəbbət, sədaqət, haqq savaşında
Necə hökmdarı saldı taxtından.
Necə cəngavər də küsüb baxtından
Məcnunla duranda qabaq-qabağa
Qanlı qılıncını atdı torpağa.
Ram etdi çöllərin pələngini də,
Ceyranın qorxulu ürəyini də
İnsana isidən bəlkə o oldu.
Dağların döşündə məclis quruldu.
Çölün sakinləri yığılıb gəldi,
Qaçan da, qovan da burda dincəldi.
Nə güclə bolləndi, nə də ki, aciz.
Hakim qulsuz oldu, qullar hakimsiz.
O yığdı hamını öz süfrəsinə,
Ülvi bir məhəbbət dairəsinə.
Bu üns məclisində hörmətə meyar
Bir məhəbbət oldu, bir də etibar.

Bəs indi gördüyüm bu nə aləmdir?
O Məcnun hardadır?
Bu Məcnun kimdir?
Saçları tökülmüş çiynlərinə,
O inam, o təmkin, o qəm yerinə
Onun gözlərindən axan yaşdırımı?
O öz keçmişindən ayrılmışdırımı?
Birdən məcnun söyüd gələrək dilə
Dedi: – Elə demə, bir insaf elə.
O yazıq, kimsəsiz Məcnun mənəm, mən!
– Yox, – dedim, – bu fikir əsla düz deyil

Məcnun yazıq deyil, kimsəsiz deyil.
Bir yerdən gəlmişəm odlu, atəşli,
Qumu hərarətli, göyü günəşli.
Leyli də ordadır.
Bəli, özüdür...

Məcnunu olduğun o şerq qızıdır.
Gözləri Dəməşqin gecələri tək,
Saçları Fəratdan bir qədər gödək,
Qaşları çatılmış qılınc tək qoşa,
Sanki Nofəl özü çatmış baş-başa.
Nəxlə bərabərdir boyu, qaməti
Dəclə nəğməsidir sözü, söhbəti.
Yerişi, duruşu elə Leyli tək.
Əynində ətəyi həşyeli köynək.
Hicranın odundan gələrək dilə,
Hər axşam səsinə çəkəndə zilə
Xəzərin sinəsi qabarıq, enir,
O qızın səsinə səhrələr dinir.
Dağlarda əks olur "Ya Qeys!" kəlməsi.
Onun məhəbbəti, dərdi, nəğməsi
Sənin həsrətidir, sənin fərağın.
İnsanın, dövrünün, bir də torpağın
Min illik dərini danışır bizə.
Sanki Füzuli də qarışır bizə
Ona qulaq asır...

"Ey xoş ol məst ki, bilməz
qəmi-ələm nə imiş.
Nə çəkər ələm üçün qəm,
nə bilər qəm nə imiş".

Gördüm ki, düşünür məcnun söyüd də.
Bayaqdan göz yaşı tökən söyüddə
İndi başqa hal var, başqa görkəm var.
Sanki onu ondan ayırmışdılar.
Haçandan-haçana gələrək dilə
Dedi: – Heç bilmirəm bu gəlişinlə
Mənə sevinc verdin, yoxsa ki kədər.

(Bağışla qəlbinə toxunsam əgər...)
Arayıb, axtarıb məni tapmısan,
Bunu bir dünyaya dəyişməz insan.
Nə qədər sıxsan da bu qürbət məni,
Sənin sözündəki hərarət məni,
Min il də yaşıdır, bəli, min il də
Leylidən uzağa düşdüyüm eldə...
– Gəl gedək deyirsən?
Hara gedək biz?
Siz mənə Leylini vəd edirsiniz.
Məni atəşlərə çəkirsiz yenə.
Yox! Dözə bilmərəm vəslin dərdinə.
Yox, dözə bilmərəm! Bu dərdim bəsdir!
Minillik fəraqdan qaçmaq əbəsdir.
Bir də Leyli özü danlayıb deyər:
– Səni Məcnun bilib seviridi ellər.
Sənin sə dözümlün, hünərin buymuş?
"Məcnun diz çöküb, o təslim olmuş..." –
Deyib danlamazını görənlər məni!
Yox! Vəslə çağırmağın arənlər məni.
Gedəsi deyiləm, doğrusu, burdan.
Mən vəslə yetişsəm, kim çəkər hicran!
Elə bir adamı göstərin, hanı?!
Mən ona tapşırıb gedim hicranı.
"...Məcnun köçüb getdi sinəsində qəm,
İndi bu dövrünün Məcnunu mənəm..." –
Deyən aşiqlərin arzusu, qəmi
Dövrünün Məcnunu olmaq deyilmi?
Özün də, eşqdə bu da hünərmi?
Mən necə anladım ona dərdimi.
Axı mənim dərdim hind deryasıdır.
Leyli o dəryanın bir damlasıdır.
Təkce eşq olsaydı cahanda dərdim
Onu piyaləyə töküüb içərdim.
İçib məst olardım.
Bəlkə o zaman
Nə Leyli olardı, nə mən, nə hicran.

Yox! Yox! Məstliyin də olmaz imdadı.
 Əgər Ömər Xoyyam yaranmasaydı
 Bəlkə inanardım.
 Mahaldır indi.
 Təqsir bizim deyil, zamanənindir.
 Ən böyük günahkar o oyyam oldu,
 Məni Məcnun etdi, o, Xoyyam oldu.
 İndi elə aşiq istəyirəm mən
 O yüksəkdə dura eşqdə məndən.
 Son belə aşiqdən gətirsən xəbər
 Leyliyə demirəm, dünyaya dəyər...
 Dedim: – Tarix oldu sən doğan illər,
 Mən tufan içindən keçsə də boşer
 Səni unutmadı yəni heç zaman.
 İstəyim budur ki, səni bu dövrən
 Yenidən doğaraq öz oğlu kimi,
 Yaşatsın Nizami, Füzuli kimi.
 – Yaşatsın deyirsən! Qərībədir bu!
 De nə vaxt müqəddəs bir eşqin oğlu
 Yenidən yaşamaq fikrinə düşdü!
 Bir də ki, Məcnunu kim öldürmüşdü?
 Dünən qəbilədən çıxan bir nəfər
 Bu gün şöhrətlənmiş bu dünya qədər.
 İndi mən hər eldə, hər diyar dayam.
 Həyatda, torpaqda, xeyallarda dayam.
 Burda bir ağacam, Şərqdə dastanam,
 Kitabam, nəğməyəm, şerəmə, insanam.
 Nəçə ad vermişdir mənə hər ustad
 Qərbdə Otelloyam, Şərqdə Fərhad.
 Bir vaxt Sonan idim, şeyxlərin başı,
 Sonra Hamlet oldum saraya qarşı.
 Mənsuram, Yusifəm, Romeoyam mən.
 Yox, heç kəs deyiləm, onlar mənəm, mən...
 Sənsə bu halımı bilərək yenə
 Gəl gedək deyirsən nə haqla mənə!
 “Gəl gedək deyirsən!”
 Hara gedim mən?

De, necə ayrılın özüm-özüməndən.
 Leylidən söz açdın, Leyli mənədir.
 Onun eşq atəşi bədənimdədir.
 Bu qənim, həsrətim, dərdim Leylidir.
 Eşq oduna yanan hər kim Leylidir.
 Günəşsiz yaşaram mən il də bütün.
 Leylisiz qalmadım ömrümdə bir gün.
 Bir vaxt başım üstə o günəş oldu.
 Onun atəşindən yanıb qovruldu
 Xeymə ağacı tək dərim, bədənim.
 Bir insan tüstümü görmədi mənim.
 İndi də bu duman, bu çiskin, bu çən
 Leylidir, bulud tək başımın üstəndən
 Asılıb göz yaşı axıdır müdam.
 Mən bu göz yaşıyla ülfət tutmuşam.
 “Gəl gedək deyirsən!”
 Hara gedim mən?
 De, necə ayrılın özüm-özüməndən.
 Ən böyük sevincim bu dər, bu qəmdir.
 Hicrandan vüsala birçə qədəmdir.
 Ancaq qorxum budur vüsala yetmə,
 Leylini itirəm, qəmi itirəm.
 Gəl sən də çox görmə hicranı mənə.
 Bil, dözə bilmərəm vəslin dərdinə...
 Deyərək astaca oydu başımı,
 Mən gördüm Məcnunun ilk göz yaşını.
 Düşündüm qəlbinə toxunmuşam mən.
 Danışa bilmədim xəcalətimdən.
 Çəkildim.

O söyüd tək qaldı yenə,
 Qər q olub dərdinin dərinliyinə
 Tək qaldı yenə.

Berlin, 1963

MİLADDAN QABAQKI DANIŞIQ DİLİNDƏ

Mənə dəftər verin,
bir də qələm...
Satıcı qız əllərini açıb yana
başını tərpedir, –
yəni bilmirəm,
Dükana gələn də yoxdur
mütercim ola bəlkə.
Yenə,
miladdan qabaqkı danışiq tərz
Çatır köməyə...
Deyir: – Haralısan?
Deyirəm: – Şərqdən gəlmişəm,
Mirzə Şəfinin vətənindən.
Kitabını oxumusunuz yəqin!
– Oxumuşam.
Ancaq
sən azəriyə oxşamırsan,
ay şərqli qonaq...
Qız refdən bir kitab götürür,
baxıram,
üstündə bir oğlan şəkli var –
uzun çuxalı, şiş papaqlı.
Bir də
Behzadın yaratdığı
Bir Şərq gözəli, –
tül yaşmaqlı.
Satıcı gülümseyir
şəklə baxaraq.
Duyuram,
demək istəyir:
“Budur Vazehin həmvətəni,
ay qonaq...”
Mən içimə salıb
etiraz təlatümünü

gülümseyirəm satıcı qız kimi.
– Yox, belə deyil Şərq!
Belə deyil, gözəl xanım!
Şərqi belə düşünsən, inan,
həyatdan yüz il geri qalarsan.
Nə az, nə də çox,
düz bircə əsr.
Yox, belə deyil Şərq!
Əsrin keşməkeşləri içində
dəyişmiş Şərqin görkəmi də,
düşüncəsi də.
Onun “əfsanələr aləmi” də,
“Min bir gecə”si də.
Nə “Baxçasaray fantanı” var
nə də Bəhram şahın hərəmxanası.
Yox, başqadır
Bayronun poemalarından öyrəndiyin Şərqin
indiki dünyası.
Bəlkə bir zaman varmış!
Daha yoxdur o aləm!
Nə dəvə karvanı var,
nə də ulaq üstündə mürgüleyən sarvan.
Avropanı axtarsan
Şərqdən çox dəvə taparsan.
Nə şiş papaq geyirik,
nə də vəznəli çuxa.
Baxın,
mən də sənə kimi geyinmişəm;
başım açıq,
ayağı dar şalvar,
ağ köynək,
kraxmallı yaxa.
Nə şiş papağım var,
nə də vəznəli çuxa.
Gözəl xanım!
Elə sənə də
yüz il qabaqkı deyil

Düşüncən də, paltarın da.
 Perlon köynəyin də,
 Əyninə güc ilə geydiyin
 topuqdan yuxarı şalvarın da.
 Yüz il qabaqkı deyil, xanım.
 Niyə sən gündə bir boy artırkən
 mən görək öz yerimdə dayanım?
 Niyə?
 Niyə kitabdan öyrənirsən
 həyatını bir millətin?!
 "Əfsanəli,
 tilsimli,
 cadulu Şərq..."
 "Hər addımı macəralarla dolu Şərq".
 Yox, belə Şərq olmamış, xanım!
 Yoxdur indi də!
 Biz dəvə üstündə keçdik keçən əsrləri,
 siz at belində.
 Qərb xaç yürüşü apardı,
 orəblər din döyüşü.
 Hər ikisini lənətlədi zaman.
 Hər ikisində sönen ocaq oldu,
 ölən insan.
 Bir zaman
 siz də silah götürdünüz,
 biz də.
 Bir düşməne qarşı döyüşdük
 ikimiz də.
 Sən "Toxucular" marşı oxudun,
 mən "Mücahid" nəğməsi.
 Bəli, gözəl xanım,
 Şərqin öz həqiqəti var,
 Qərbin öz fəlsəfəsi...
 Qalileyi oda atdılar Qərbdə.
 Şərqdə Nəsimini soydular
 diri-diri.
 Bu özünü dərk elədi,

dünyanı kəşf edəndə o biri.
 Qərb qulaq asanda
 qoca Homerin Odisseyə qoşduğu nəğməsinə,
 Rüstəm Qaf dağında
 dizini qoymuşdu Ağ divin sinəsinə...
 İskəndər Nüşabəylə üz-üzə duran zaman
 Sən hökmü Nizami verdi fəqət.
 Bəli, gözəl xanım,
 Bu yer küremizdə
 əfsanə, cadu, tilsimlə
 yaşamamış heç millət,
 Şərq ilə Qərb arasındakı məsafəni
 indi dəyişmişkən zaman ölçüsü,
 Yəni sən,
 Şərqi
 Behzadın şəkillərilə ölçürsən.
 Gəl mənimlə gedək Şərqə.
 Özün gör nə aləm var
 Mirzənin elində.
 Gedək,
 Nə uçan xalçada,
 nə dəvə üstündə,
 nə də at belində.
 Gedək,
 iki saatdan sonra
 təyyarə meydanında düş,
 qara saçlı, qara gözlü
 omür yoldaşım ilə görüş.
 Nə tül yaşmağı var,
 nə qara rübəndi.
 (Çirkinlər gizlənmirən
 niyə yaşınsın
 Şərqin gözəlləri indi!)
 Yox, o qısqanmaz da
 tutduğum bu "işo".
 Axı şərqililər Otello olurlar həmişə!
 Gedək, gözəl xanım,

Sən də Şorqi göz,
 mən Qərbi gəzdiyim kimi.
 Gör necə də böyük olur
 buğdayı dərillərin qəlbi.
 Neçə şəhəri, kəndi göz
 yoluna Kaşan xalısı sərsinlər.
 Günəşi də, dənizi də
 ixtiyarına versinlər.
 Çim, yan...
 Axşam hansı evdə qalsan
 Ya Təbriz çilovu yeyərsən,
 Ya da Qafqaz kababı.
 Üstündən bal şərbəti içərsən,
 ya da Gürcüstan şərabı.
 Ancaq
 bizdə bir məsəl var;
 "İlan vuran ala çatıdan qorxar..."
 Gedək,
 nə "Hacı Vilhelm" tək,
 nə də əfsanə yazan kimi.
 Gedək dost kimi,
 həqiqi insan kimi.

*Almaniya, Erfurt şəhəri,
 1961*

MARSELİN TALEYİ

Praqada tanış olduq,
 adını xəbər aldım
 – Marsel, – dedi.
 – Fransadan gəlmisən yəqin?
 – Yox, Əlcəzairdən.
 Bu nədir!
 Şəhər başıma fırlandı elə bil
 "Əlcəzairli Marsel!"

Əlimi çəkib əlindən,
 qəzəbləndim, düzü.
 Düşündüm, nə Əhmədsən, nə də Həsən,
 niyə axı Marselsən?
 Sonra da ürəyim yandı halına.
 Bəlkə də xoş gəlməkçin ağalarına
 atan qəsdən qoymuş sənə bu adı.
 Axı siz olmasaydınız
 Afrika boyunduruq altında qalmazdı!
 Dəyməzdi Əlcəzair gəlmələrin ayağı da,
 Parçalanmazdı tala-tala
 Afrika torpağı da ...
 Axı sən Marsel.
 anan Fransua,
 atan Şarl
 olmasaydı əgər,
 Kime sığınardı qürbət bir ölkədə
 əli silahlı gəlmələr!
 Titrək dodaqlarında
 acı bir təbəssüm,
 başını əyib aşağı
 – Atam Əhməddir,
 anam Gülsüm.
 Marsel olsa da adım,
 Əlcəzairliyəm özüm.
 Qarışdı söhbətə
 Mərakeşli Məhəmməd,
 qıvrım saçlarında günəşin qoxusu.
 Qara gözlərində odlu bir məhəbbət.
 Qalın dodaqlarını büzərək
 bir Marselə baxdı,
 bir mənə.
 – Yox! – dedi –
 ərəb demək olmaz sənə!
 Yox, qardaşım,
 incimə, sən,
 bəlkə Əlcəzairdə doğulmuş bir gəlməsən!

Saçın sapsarı,
 gözlerin göm-göy,
 özün firəngcə danışırısan.
 Haran ərəbə oxşayır, qardaş,
 Haran?!
 İki kəlmə ərəbcə danış,
 sonra qılincini çek
 lap boynumu vur...
 Afrikada belələri azmı:
 Şərqdə doğulur,
 Şərqdə yaşayır,
 dar ayaqda
 gəlmələrlə bir yerdə silah daşıyır.
 İncimə məndən, Marsel,
 əlcəzairlisən,
 bunu danmıram.
 Ancaq ərəb olmağına
 inanmıram!
 Axı az görməmişəm,
 Afrika sizinlə doludur.
 "Afrikahyam" deyib,
 sonra boğazımızda bir şahmar olur.
 Suyumuzu içib,
 çörəyimizi yeyir.
 Danışanda da üzümüzo
 "vəhşi" deyir.
 Hələ apardıqları sərvət
 qalsın bir yana.
 Heyvan kimi baxırlar
 əlinin zəhməti,
 alınının torilə
 yaşadıkları insana.
 İncimə məndən, Marsel,
 incimə!
 Sən əlcəzairlisən,
 buna sözüüm yox.
 Fəqət

ağacı içindən yeyon qurdları
 görməyə gözüüm yox!
 Mən ərəbəm!
 Dediklərim həqiqətdir,
 acı olsa da,
 danışmaya bilmərəm.
 Özümü, nəslimi danan,
 Afrikanı parça-parça udub
 nallı çəkmələrilə sinəmin üstündə dayanan
 cənabları,
 bağışlaya bilmərəm!..
 Marsel tutuldu bulud kimi,
 elə bil daha da saraldı yanaqları.
 Məhəmmədin zərbələrindən
 əzilən bədəninə,
 saxlaya bilmədi ayaqları.
 Yanındakı daşa çöküb
 əllərilə örtüdü üzünü.
 Düşündüm,
 bu ittihamlardan
 Marsel necə qurtaracaq özünü!
 Belkə təslim əlamətidir elə bu hal?
 Axı indi no zəncir var,
 no qandal.
 Üz-üzə dayanmış
 bir ərəblə bir gəlmə.
 Marsel susurdu,
 danışmırdı bir kəlmə...
 Birdən başını qaldırıb
 dolmuş gözəllərlə
 bir Məhəmmədə baxdı, bir mənə:
 – Doğrudur! – deyə, bağdırdı. –
 Doğrudur, haqq verirəm sənə!
 Mən də duymuşam bu həqiqəti.
 Duymuşam çoxdan,
 neçə illər qabaq.
 Fəqət taleyimə bax!

Bir zaman qurğuşunla
yadlara dediyim bu sözləri,
indi sən,
Mehəmməd, mənim özümə deyirsən!
Aldanıb adıma, saçlarımin sarısına,
sən söz dağı çəkdin
qəlbimin xəncər yarasına.
Yox, qınamıram səni, Mehəmməd,
qınamıram.
Gör necə talesiz olurmuş adam..."
"...Əlcəzairdə doğulmuşam,
ərəb olmuş atam, anam.
Mən özüm də bir ərəbəm,
damarımda ərəb qanı.
Bu dünyaya gələn gündən
mən ərəbcə çağırmışam öz anamı.
O zaman ki, mən torpağa qədəm basdım,
mən Gülsümün laylasına qulaq asdım.
Afrikanın havasıyla doldu sinəm.
Fəqət buna öyünmürəm.
Afrikada doğulana
axı bunlar adı haldır.
Düşünürəm bəlkə elə
gözlərimdə o göylərin,
saçlarımda boz torpağın
rəngi qaldı...
Anam öldü,
saçlarıma əl çəkməmiş,
gözlərimə
qara keçən həyatının
günlərindən rəng çəkməmiş.
Anam öldü...
Mən uşaqdım,
hiss etmədim bu ağrını,
Damarımda onun qanı,
dodağında onun südü,
anam öldü.

Yetim qaldım.
Gəlmələrdən təlim aldım.
Dayəm qoca fransızdı,
dilimi də o açmışdır.
O mənimlə Gülsümümün dilində yox,
öz dilində danışmışdır.
Uşaq idim,
dərk etmədim bu dərdi də.
Mən nə bilim, mən nə bilim,
Gülsümümün köksündəymiş
mənim doğma ana dilim...
Mən böyüdüm, mən danışdım.
Kolleci də qurtaranda
bu ağrını duymamışdım...
Sonra Paris aldı məni...
Tərk edəndə mən vətəni –
ağladım da.
Soruşmayın niyə, nəçin?
Fəqət, fəqət dayəm üçün.
Paris doğma gəldi mənə,
Axı hələ uşaqlıqdan öyrənmişdim
o ölkənin qaydasına, adətinə.
Adım Marsel!
Gözlərim göy,
rəngim sarı.
Məni firəng çağıranda
bir gün ərəb uşaqları
elə bil ki, mən ayıldım,
bir ömürlük rəyalardan.
Ax, necə də dəhşətlidir
kimliyini dərk etməsə
əgər insan!
Mən ərəbəm, adım Marsel?!
Görən hardan gəlmiş bu ad?!
Elə bil ki, birdən-birə
adım mənə göründü yad.
Mən ərəbəm!

İnanırdım özümə mən!
 Bəs nə imiş əsl adım?
 Gülsüm verən, Əhməd verən
 doğma adım!
 Mən Gülsümü görməmişəm,
 necə oldu Əhməddən də soruşmadım?!
 İndi kim var alım xəbər?
 İyirmi il bilmədiyim öz adımlı
 kimlər mənə söyləsinlər?!
 Elə bil ki, bir səs gəldi
 ürəyimin lap içindən.
 Qulaq asdım o səsə mən.
 Qulaq asdım,
 o səs deyir:
 "Anla, Marsel,
 bu ad, bu dil sənə deyil,
 dayənindir..."
 Mən qayıtdım doğma yurda,
 azadlığın cəbhəsində əsgər oldum,
 Mən qovuşdum
 öz xalqımla, öz elimlə.
 Silah alıb mən vuruşdum
 Gəlmələrlə,
 bu adımla, bu dilimlə.
 Mən vuruşdum...
 Nə tənqidim, nə yoruldum.
 Səngərlərdə yaralandım.
 əsir düşdüm,
 məhbus oldum.
 Məhəbdə də mən vuruşdum,
 nə tənqidim, nə yoruldum...
 Vətənimlə birgə çıxdım azadlığa.
 Fəqət indi sən toxundun
 sinəmdəki bu yaraya,
 göz bağlamış köhnə dağa...
 Mən ərəbəm!
 atam Əhməd,

anam Gülsüm!
 Mən ərəbəm!
 İnanıram buna özüm.
 Adım Marsel,
 gözlərim göy,
 saçım sarı!
 Nə zamandır unutmuşam
 mən bunları.
 Damarlarda al qanımla,
 bütün hissim, həyəcanımla
 ürəyimlə mən ərəbəm!
 İnamımla,
 düşüncəmlə,
 diləyimlə mən ərəbəm!
 Mən ərəbəm!!."
 Marsel susdu...
 Biz durmuşduq heykəl kimi.
 Məhəmmədə nəzər saldım,
 O dinmədi.
 Mən Marseli seyr elədim,
 o susurdu.
 Birdən mənə elə gəldi,
 Marsel tamam qapqaradır Məhəmməd tək
 Məhəmməd də saralmışdı Marsel kimi
 Üçümüz də dayanmışdıq,
 dayanmışdıq heykəl kimi.

Praqa, 1963

NİKOLA MƏBƏDİNDƏ

Bir gün məbədə getdik,
 Praqada Nikola məbədinə.
 Doğrusu, heyrət apardı məni:
 – Bu ki sal qayalı dağdır, – dedim.
 Şiş qüllələri
 butudları doğrayırdı

dilim-dilim.
 Hər qüllənin üstündə qızıl bir xaç,
 aşağıda çiynləri əbəli rahiblər.
 keşikçilər.
 Tanıya bilmədiyim daha neçə nəfər...
 Qapının üstündəsə –
 qızıl dar ağacından asılmış İsa,
 başını öyərək sinəsinə,
 sanki baxmaq belə istomir
 içəri girenlərin çöhrəsinə.
 İçəridə,
 böyük şamdanların yanında
 müqəddəs ata,
 çiynində qırmızı məxmərdən əba.
 Arfa sədaları altında
 bilmədim, xütbə oxuyurdu,
 yoxsa dua...
 Qulaq asan da vardı,
 tamaşa edən də.
 Mütercimlə bir tərəfdə
 sakitcə dayanıb mən də
 baxırdım,
 müqəddəs kitabdan qarışıq xetlərlə
 sütunlara köçürülmüş yazılara.
 Bir də
 hansı rəssamınsa
 ömrün bahasına bəzədiyi
 tavana, divara...
 “Məryəm ana, qucağında körpəsi...”
 “İsanın yenidən gəlməsi...”
 “Bir şekkəkin kəsik başı,
 damcı-damcı axan isti qanı...”
 “Rahiblərin əlinə düşmüş dinsizin
 üzündəki izzəti, heyəcanı...”
 Daha neçə qəzəbli heykələ,
 vahiməli şəkllə baxdıq...
 Düzü, dayana bilmədim,

kilsədən çıxdıq.
 Küçə günəşlə dolu,
 gülə-gülə keçirdi adamlar...
 Mütercim nəfəs alıb sinəsi dolu,
 sonra çevrilib mənə
 dedi:
 “Bu məbədin iki əsr tarixi var.
 O zaman ki Avropada
 azalırdı etiqad, inam,
 bunu tikdilər.
 Özü də əlli il çəkdi tamam,
 o şəkllər də qəsdən çəkilmişdir elə.
 Axı kömək etməyirkən nə şirin vədlər,
 nə də hiylə,
 keçdi hücumu intiqam, qəzəb, kin.
 Sığındı məbədə
 bir ayağı qaçaqda olan din...”
 Düşündüm, qərībədir həyat.
 Vədlər üstündə yaranmış etiqad
 gör nə hala düşür,
 dünyanı tutmaq istərkən
 axırda məbəd küncündə büzüşür.
 Əgər dağa da söykənsə yalan,
 dayana bilmir yenə.
 Həqiqəti dərk edərkən insan,
 qaytara bilmir onu
 nə dar ağacı,
 nə də cəlladın baltası.
 Yaman olur etiqada söykənən
 dünyanın dağılması...
 Yəqin Papa da dərk etmiş bunu.
 Dağ boyda bir məbədlə kəsmək istemiş
 Həqiqətin yolunu...
 Fəqət nə oldu aqibəti,
 işığa can atan bəşəriyyəti
 başqa yolla apardı zaman.
 Orta əsrlərdən qalan

bu məbəəd də dəyişdi
 əsl mənasını tamam.
 Bura dəstə-dəstə gəlib,
 dəstə-dəstə gedən adam
 nə ziyarət, nə də tövbə edir.
 Hər şəkə baxdıqca
 üzünü çevirib yana,
 "Necə də dəhşətlidir" deyir.
 Burdakı hər şey
 indi dəyişmiş təsirini.
 Dünən inam üçün yaranan
 bu gün nifrət doğurur.
 Ancaq bu bina
 yənə özəmətlə durur.
 Kilsə, yə məbəəd olsa da adı,
 nə fərqi var.
 İndi ona məbəəd kimi baxmır adamlar.
 Bəlkə bu bina nəçə əsr də yaşayacaq belə,
 Axı nəşildən-nəslə qalır
 sənət əsərləri
 öz gözəlliyi,
 öz ölməzliyilə...

Praqa, 1963

TƏBRİZİM MƏNİM

I

Başı Səhənd çalmalı,
 Ətəyi Acıçaylı,
 Quzeyi qar ətirli,
 Güneyi çoban haraylı,
 Yay füzə köynəkli,
 Qışı bulud örpəkli,
 Yazı neysan yağışlı,
 Payızı ay yanaqlı,
 Ulduz baxışlı,
 Sinesini ayna göllü,
 Bulaq zümzüməli,
 Dəpduzu kəhrizim mənim,
 Təbrizim mənim.

II

Bir zaman qala divarı tək
 kərpic-kərpic hörülən,
 Sonra küçə-küçə,
 Məhəllə-məhəllə bölünən,
 Bağmeşə hüsnlü,
 Qarağac tərəvətli,
 Əmrəxiz vüqarlı,
 Sırxab sənətli,
 Ərk özəmətlə,
 Şəmsülimarə saraylı,
 Gecələri sakit,
 Gündüzləri haraylı,
 Ay səlim, ümmənim,
 Dənizim mənim,
 Təbrizim mənim.

III

Neçə ölkə, neçə şəhər dolaşan,
Bir ucu hicrətdən o taya aşan,
Tarixə qovuşan,
tozlu, daşlı yolların
görüşdüüyü şəhər.
Karvan-karvan
qumrov səsilə oyanıb hər səhər,
Axşamlar aypara işığında yatan.
Sinəsini gülle qabağına verib
tarix yaradan.
Məşrutə niyyətli,
Azadlıq soraqlım,
günəşim, gündüzüm mənim,
Təbrizim mənim,

IV

Babamın babasının yadigarı,
Qara gözlü,
şirin sözlü
gözəllərin,
Qəhrəman oğulların diyarı.
Keçmişə özəmətli,
bu günü həsrətli,
gələcəyi ümid dolu,
Bir əli yaraqda,
Bir əli torpaqda,
döyüşə-döyüşə yaşayan,
həyatını, nemətini qoruyan,
Şərəfini, şöhrətini qoruyan,
iki gözüüm mənim,
Təbrizim mənim.

V

Nə vaxtdır,
Gülüstan bağında olmamışam,
Ərkin tamaşasına dalmamışam,
Gözlərimin önündədir
Əmirbazarı,
Şişəgər meydanı,
Kəcil qapısı.
Yadımdadır gördüklərimin hamısı.
Gecələr xəyalımda,
gündüzlər fikrimdəsən,
hər dəqiqə, hər an.
Yəqin sən də məni unutmamısan.
Neçə xiyabanında,
neçə meydanında
Hələ də qalır izim mənim,
Təbrizim mənim.

VI

Nağıllar nağılı,
Həqiqətlər həqiqəti,
Ömrümün acısı, şirini,
kədəri, sevinci,
şadlığı, möhnəti.
Göz yaşına şərik,
gülüşümə ortağ,
Gencliyimi,
dincliyimi
əmanət qoyduğum,
Hər zaman nəfəsini duyduğum,
arxam, köməyim, dayağım,
dünənim, bu günüm, sabahım,
hamıdan doğmam,

Hamıdan yaxınım,
özizim mənim,
Təbrizim mənim.

VII

Dünən döyüşdüm səninçin,
cəbhə-cəbhə, səngər-səngər.
Sabah da döyüşərim,
əmr etsən əgər.
Dözmərim ürəyi nigilli,
alnı kölgəli olasan.
Axı sən arxamda bir qalasan.
Sənsiz mən kiməm?
Mən nəyəm?
Nə adım var, nə sanım var.
“Üzüyü qaşıyla tanıyırlar”,
Sənsən dünyaya tanıdan məni.
Elimin, dilimin vətəni.
Harayım, səsim, sözüm mənim,
Təbrizim mənim,
Təbrizim mənim.

1969

ÇINARDAN BİR YARPAQ QOPDU

Sapsarı, zəfəran rənginə çalan
Bir çinar yarpağı qopdu budaqdan.
Titrəyə-titrəyə endi torpağa,
Torpaqdan yaranan döndü torpağa...
Bir yarpaq budaqdan ayrıldı, düşdü,
Bir dünya, bir ömür mənə danışdı.
Bir yarpaq kimiyik həyatda biz də,

Bizim bu dünyaya gəlişimizdə
Günəşin, torpağın, suyun hökmü var.
Hərə öz fikrincə bunu anlayar,
Sarı yarpaq da,
Nə qədər budaqdan ayrılmamışdı
Bilmirdi dünyada payızdı, qışdı.
Bilmirdi necə də saralıb rəngi.
Bilmirdi payızın soyuq küləyi
Necə amansızdır, –
Qoparır onu,
Haraya istəsə aparar onu...
Bunları bilmirdi o sarı yarpaq.
Nə qədər doğmaydı o kiçik budaq...
Gəlir xatirinə baharda necə
Bülbül dimdiyi tək balaca, incə
Yaşıl dodağını günəşə açdı,
O, şəfəq də içdi, şəbnəm də içdi.
Torpaq da qəlbindən qan verdi ona,
O, necə sevindi doğulduğuna...
Böyüdü, böyüdü, bilmədi ancaq
Bir gün bu nemətlər sona çatacaq.
Zamanın hökmündən sarsılacaq o,
Bir səhər budaqdan ayrılacaq o.
Titrəyə-titrəyə düşəcək yero.
Nə qədər yarpağa qarışacaqdır.
Necə mənə çalan bu titrəyişlə
Ömrün günlərini danışacaqdır:

Birinci mənə

Ömür nə gödəkmiş, həyat nə şirin,
Əli bu dünyadan üzülenlərin
Qəlbinə titrədən bir mənə budur.
Həyatı duymamış saralıb-solur...

"Gəldim, zamanəylə üz-üzə durdum.
Bilmədim nə zaman, niyə doğuldum.
Gedirəm, bilmirəm, vaxtlı, ya vaxtsız.
Birimiz haqlıyıq, birimiz haqsız.
Dünən yaşamaqçün mənə haqq verən,
Yaşamaq haqqımı alır olimdən..."
Bəlkə titrəməyin mənası budur?
Həyatdan belə də ayrılan olur...

Üçüncü mənə

"Niyə tələsmədim, görəsən niyə?!
Yaşadım – birtəhər ömr edim deyə.
Niyə bilmədim ki, doğulduğum gün
Həyata gəlirəm mən ölmək üçün.
Bir insan ömrünün sahili bəlli:
Bir yanı niskildir, bir yan təsəlli.
Elə bil səyyahdım, gəzdim dünyanı,
Qayıdıb gedirəm,
Təsəllim hanı?
Günlərin əlində talandı ömür,
Mən kimi qınayım, günah məndədir..."
Bu da bir mənədir, bir həqiqətdir,
Etiraf özü də böyük nemətdir...

Bir payız səhəri...
Qopub budaqdan
Bir çinar yarpağı endi torpağa.
Mənsə heyran-heyran durub uzaqdan
Baxırdım titrəyib düşən yarpağa.
Budağı ömürlük tərk edirdi o,
Sanki bu gedişi dərk edirdi o,
Bəlkə də bununçün əsirdi zağ-zağ
O sarı yarpaq...

1972

Payız tək qucağı bəhərle dolu,
Yay kimi qəzəbi, sevinci odlu,
Qışın qarından da daim üzü ağ,
Bahar günəşi tək mehriban, parlaq,
Bizim dünyamızın bəzəyi ana.
Bütün göyçəklərin göyçəyi ana.

Babam ömrü boyu hey cənnət gəzdi,
O cənnət sənən.
Atam ölənədək səadət gəzdi,
Səadət sənən.
Oğlum gözəllərdən məhəbbət gəzdi,
Məhəbbət sənən.
Mən də bir zamanlar həqiqət gəzdim
İndi dərk etdim ki, həqiqət sənən.
Həyatın ən böyük neməti ana.
Bütün insanlığın şöhrəti ana.

1973

KƏDƏRLİ, SEVİNCİLİ İLLƏR

Əsrin yarısını yaşamışam,
necəliyini siz deyın, dostlar.
Həyatın dərini,
kədərini daşımışam.
Sevincim də olub,
Fəqət öteri...
Füzuli deyib:
Ən böyük vüsəl hicrandan doğub,
şadlıq kədərdən.
Mən də
vüsəl üçün hicranı yaşadıram,
sevinc üçün kədəri.

İnanın şair sözüne,
 yalan olmaz:
 Kədərsiz insan olmaz...
 Özgədir mənim kəderim,
 Sevinci bəlli,
 vüsali bəlli,
 nikbin kəder.
 Bu günümə,
 sabahıma təsəlli,
 doryalardan dərin kəder.
 O, mənim azadlıq soragım,
 mübarizə yarağımdır.
 Yarısı səngərdə,
 yarısı xitabət kürsüsündə
 keçən ömrümün
 qocalığı yox,
 gəncliyi yox,
 Bir ömrü illərə necə böləsən ki,
 bir gün də dincliyi yox.
 Dünənki səngərimdir
 bugünkü yazı masam.
 Uzunlu-qısalı atəş xəttidir
 misralarımın düzüümü.
 Yazmasam,
 bağışlaya bilmərəm özümü.
 Mən yazmasam,
 cəbhəmizin bir səngəri susar yəqin.
 Düşməni ayaq götürər üstünə vətənin.
 Məni məndən ayırar,
 ömürlük kədərin,
 hicranın siqləti.
 O zaman itirərəm
 bu sonuncu səadəti,
 Dəyişər mənasını
 ümid dolu,
 inam dolu,
 məni həyata,

döyüşə səsləyən kəder.
 Sonra yüz il yaşa,
 kimə görəkdir,
 odun kimi,
 bir-birinin üstünə yığılmış illər.
 Mən yarım əsr yaşamışam,
 bilmirəm az, ya da çoxdur?
 Fəqət bunu bilərəm,
 kədəri sevincə,
 hicranı vüsalla
 əvəz etməyincə
 ölməyə haqqım yoxdur.

1971

QİBTƏ

Heç kəsə paxıllıq etməmişəm,
 İstər cavan olsun, istər qoca.
 Həsəd də aparmadım kimsəyə
 ömrüm boyunca.
 Bilənlər bilir,
 bu belədir.
 Belə də olacaq...
 Atalar demiş:
 "Südlə gələn sümüklə gedər".
 Yüz il də yaşasam yenə
 zidd gedə bilməyəcəm təbiətimə,
 bu hisslərim qalacaq...
 Ancaq qibtə etmişəm
 iki şairin şerinə, sözüne,
 fikrinə, iradəsinə,
 taleyinin tentənəsinə...
 Qibtə etmişəm,
 köksünə iki cahan sığan,
 özü bu cahana sığmayan

şair babamız Nəsimiyə.
 Yer mənəm, göy mənəm, ümman də mənəm,
 yaradan da mənəm, insan da mənəm,
 Mən həqdən zərreyəm, həqq özü məndə,
 Həç zaman ölməyir həqq yer üzündə
 deyə-deyə dar ağacına – ölməzliyə gedən
 məğrur babamız Nəsimiyə
 qibte etmişəm.
 Qibte etmişəm.
 Macar oğlu Şandor Petefiyə də.
 Şerlərində azadlıq həsrəti,
 qəlbində vətən məhəbbəti.
 sözlərin kəşərilə
 məclis-məclis döyüşdü
 vətən düşmənlərilə.
 bir gün də
 sakit Dunaya düşdü
 zağlı qılıncının şöləsi.
 Səngərdən ucaldı
 dünyanın xitabət kürsüsündən
 eşidilən səsi...
 Şair qəhrman oldu,
 vuruşdu vətən yolunda,
 azadlıq yolunda.
 Neçə-neçə vətən oğlunun
 ömrü birləşdi onda.
 Vuruşa-vuruşa qovuşdu
 Həyatın zirvəsinə.
 Şerlə başlayan ömür
 qılınc meydanında sona yetdi.
 İndi mən qibte edirem
 Petefeyin taleyinə, iradəsinə.
 Axı hamıya qismət olmur,
 yaza-yaza yaşaya,
 döyüşə-döyüşə yaşaya,
 Ölə, yaşaya.
 Şeri dillərdə,
 şöhrəti ellərdə,

adı nəsillərdə yadigar qala.
 Axı hamıya qismət olmur,
 ömrü nə səksən, nə yüz ola.
 Ən çoxu otuz ola.
 Ancaq ömür ola,
 ÖMÜR...

1971

O ŞEİRİ KİM YAZACAQ

Mənə nəğmə de kürül-kürül...

M.Gülgün

Sən nəğmə istədin, gülüm,
 dəniz tək coşqun olsun.
 Fəqət dənizdən mehriban.
 Qağayılar dalğalarda uyuyan kimi
 sən də şerlə yatıb,
 şerlə oyanasan.
 Sözlər,
 misralar düzülün boynuna
 mirvari dənəsi kimi.
 Yox,
 sən dedin:
 dünyada elə daş varmı
 qiymətli ola
 sözün mənası kimi...
 "Susuz, çörəksiz yaşayaram
 fəqət,
 nəğməsiz qala bilmərəm
 bir an da..."
 Mən indi bildim ki,
 insan necə də yüksəlirmiş
 sözün,

sənətin mənasını duyanda.
 Sən nəğmə istədin, gülüm,
 Dördini, sevincini danışa bilə .
 Bəzən bulud zümzüməli olub,
 bəzən dağ səliylə yarışa bilə.
 Axşam,
 Həzin səsiylə yuxuya gcdəsən,
 Şəhər,
 səni ayağa qaldıra harayı.
 Sən nəğmə istədin, gülüm,
 ömrünü qısalda bilməyə
 ayların, illərin sayı...
 Sən nəğmə istədin,
 "varını verən utanmaz" demişlər.
 Ancaq,
 mən indi deyə bilmirəm
 belə bir şəri
 kim,
 nə zaman
 yazacaq...

1965

MƏNİM BİR NƏNƏM VARDI...

Bu gözəl dünyada
 mənim bir gözəl nənəm vardı.
 O, geyimi,
 sakit yerışı,
 ağır tərponişi,
 titrək əllərinin mehriban nəvazişi ilə
 başqa nənələrə oxşardı.
 Nənəm hər gün obaşdan durar,
 əvvəlcə namazını qılar,
 sonra düz bir tabaq xəmir yoğurar,
 təndiri qalardı.

Dən söküləndə
 Karvanqıranı yola salardı,
 sonra da astadan deyərdi:
 – Durun, ay uşaqlar.
 Xəmir əldən getdi.
 Qalxardı yataqdan gəlinlər, qızlar...
 Mən bilməzdim o zaman
 dünyada nə var.
 Şəhər gözümlə açıb
 otağın baş ucunda
 cərgə-cərgə düzülmüş
 üstü naxışlı fətiqləri görərdim.
 Bir də
 təndirin qırağında qaynayan çaydanı.
 Mən belə görmüşdüm dünyanı...
 Bir gün
 evimizdə hamıdan qabaq duran,
 fətir bişirib çay qoyan,
 bizi işə, zəhmətə,
 ruziyə, nemətə
 səsləyən nənəm,
 evimizdə hamıdan qabaq
 getdi bu dünyadan...
 Nənəm öldü...
 Özü demiş
 biz onu "axirət evi"nə yola saldıq,
 hamımız nənəsiz qaldıq.
 Atam şəhərdən zəngli bir saat aldı,
 bizi vaxtında oyatsın.
 Gəlinlər, qızlar horessan yatdılar,
 xəmir vaxtında gəlsin,
 təndir vaxtında çatsın.
 Nəvələr də yata bilmədilər doyunca.
 Sübh olunca
 qaldırdılar bizi,
 – Ey, tənbellər, qalxın yuxudan.
 Durun, durun.

Su gətirin,
 çaydanı doldurun...
 Hamı deyirdi bir-birinə.
 Ancaq
 nənənin yeri görünürdü yenə.
 Günəş qalxır,
 atam öküzləri qoşurdu,
 hələ nə çay qaynayır,
 nə də fətir bişirdi...
 Elə bil nənəmlə getmişdi
 evimizin nizamı, qaydası,
 Nə gəlinlərin harayı,
 nə də saatın sədası,
 sakit yerləşli,
 ağır tərponişli
 nənəmin yerini vermirdi.
 Niyə?
 Heç kəs bu sirri bilmirdi.
 Hər səhər oyananda
 yadıma düşürdü,
 otağın baş ucunda
 çin-çin yığılmış
 üstü naxışlı fətirələr.
 Bir də
 təndirin qırağında qaynayan çaydan.
 Sonra...
 Eh.. nə deyim...
 Bir zaman...
 Bəli, bir zaman
 Bu gözəl dünyada
 mənim də bir gözəl nənəm vardı,
 Evimizdə o hamıdan qabaq oyanardı...

1968

* * *

Qartalı qoynuna elə aldı göl,
 Sanki bir ox düşüb suları döldi.
 Onun xəyalında elə qaldı göl,
 Sandı ki, buludlu göylərdə öldü.

1975

YAĞIŞ NEMƏTDİR

Dünən şıdırğı yağış yağırdı,
 nənəm demiş:
 "Tut ucundan göyə çıx..."
 Babam deyərdi:
 "Yağış nemətdir..."
 Ancaq biz
 paltarlarımızdan qorxub
 o nemətdən qaçdıq.
 Qaçdıq lap evə qədər.
 Qərribə görünürdü
 yağışdan qaçıb qurtara bilməyənlər...
 Pəncərə önündə dayanıb xeyli,
 baxdım buludların toqquşmasına.
 Dağ başına ildırımın düşməsinə.
 Baxdım bağçadakı
 Hələ açılmamış
 qızılgül qönçəsinə,
 Necə də dözürdü
 damcılardan zərbəsinə.
 O gün yağış yağdı
 lap səhərə qədər.
 Dan söküləndə
 elə bil göy üzündən
 buludları da sildilər.
 Açıldı göyün aynası tamam.

Güneş də doğdu
 qıpqırmızı, lələ tək.
 Yadıma qızılgülün qönçəsi düşdü,
 baxdım,
 necə də açılmışdı
 yarpaq-yarpaq,
 ləçək-ləçək.
 Güneşə baxıb
 sehli dodaqlarıyla
 necə də gülürdü.
 Arabir ləçəklərindən
 Torpağa ətirli damcılar tökülürdü.
 Baxırdım heyran-heyran.
 Səma açıq,
 üfük aydın,
 torpaq ətir qoxulu.
 Elə bil yuyulmuşdu hər yan.
 Baxırdım heyran-heyran.
 Necə də gözəl idi təbiət.
 Babam qərribə demiş:
 Yağış nemətdir,
 nemət.

1968

QAYA ÜSTÜNDƏ ÇINAR

Qaya üstündə tək çinar...
 Meşədə min-min.
 Meşədən keçsəm də
 gözlerim qayada qalmış mənim.
 Görəsən, orada necə bitmiş o?
 Bəlkə bir əkən olub?
 Görəsən, nə zamandan bəri
 elə vüqarla durub?
 Görəsən, necə nəfəri yoldan edib,

Necə kitabda adı, nişanı var?
 Görəsən, necə qalır tənha?
 Axı nə bir həmdəmi,
 nə də həyanı var.
 Görəsən, meşədə bitməydi nə olardı?
 Adi çinarlardan biri.
 Nə əqli heyran edərdi,
 nə də nəzəri.
 Nağıllardakı kimi
 susuz bir səhrada bitəydi bəlkə?
 O zaman,
 yorğun bir dəvə karvanı,
 çinar altında bulaq,
 bir də sərinlik – kölgə...
 Necə də qərribə olardı.
 Yox!
 Nəyə lazım bu sadalamalar!
 Bütün bu təkrarlardan qaçaraq yəqin
 son nöqtəsini fəth etmiş zirvəliyin.
 Adıca doğulsa da,
 adıca yaşamayıb o.
 Çinar adını da
 adıca daşımayıb o.
 Nə gelişindən xəbər tutan,
 nə də gedişini bilən ola.
 Birinin kölgəsinə sığına,
 o birinin günəşini ölümdən ala.
 Yox, belə olmadı o.
 Çürüyə-çürüyə yaşamaqçün
 həyata gəlmədi o.
 Nə zaman ki doğuldu
 qayaya vüqar verdi,
 zirvəyə əzəmət.
 Görünüşü də nemət oldu,
 həyatı da nemət.
 Ruzgara sinə gerib zaman-zaman
 nə əyildi,
 nə də qurudu.
 Durdu,

vüqarla durdu!
Kim bilir
bir gün vüqarla da sınacaq yəqin.
O zaman buradan keçənlərin
yenə nəzərləri çevrilib
qayaya sarı,
deyəcəklər:
– Bu qaya başında bir çinar vardı,
neçə illər idi vüqarla yaşardı...

Kırım, 1968

İMTAHAN

Oğlum Araza

Bilirəm nə üçün yata bilmirsən,
Sabah imtahana gedirsən, oğlum.
Min mənə yaşadan həyatımızda
Axı nə bilirsən hələ sən, oğlum.

Suyun buzdan sərin, çörəyin isti,
Qəlbindən nə keçib, qismətin olub.
Fəqət düşməmişən isti-soyuğa,
Nə qayğı, nə də ki möhnətin olub.

Bilirsən, qayğına atan qalıbdır,
Anan da başına dolanıb hər gün.
Məktəbə getmişən müəllimlərin
Nələr etməmişdir, oğul, seninçün?

Artıq o illərin arxada qalmış,
Üz-üzə durmusan öz gəncliyinlə.
Məktəb ömrümüzün uşaqlığıdır,
Ordan yüksəlirik biz pillə-pillə.

İndi ali məktəb,
Təzə bir aləm.
Bu təzə həyatın öz qanunu var.

Onun qapısından hey zaman-zaman
Ümidlə girmişdir qızlar, oğlanlar.
Qızılı məhəyə çəkəndə zərgər,
Bilir əyarını, xasiyyətini.
İmtahan olacaq, müəllimlərin
Qızıl tək məhəyə çəkəcək səni.

Şüürün, iradə, fikrin, dözümlün,
Çıxacaq aşkara danışdıqca sən.
Müəllimin deyil, oğul, sən özün
Qiymət alacaqsan öz sözlərindən.

Söz var, sən yerində söyləsən onu,
Səni zirvələrə qaldıracaqdır.
Söz də var deməsən yaxşıdır, oğlum,
Yersiz söz söyləmək, axı nahaqdır.

Sabah verəcəyin imtahan nədir,
Fikir imtahanı, söz imtahanı.
Fəqət unutma ki, öndədir hələ
Həyatın, zamanın öz imtahanı.

Bilirəm, dost çoxdur, tanıyan çoxdur,
Büdrəsən, qolundan tutan olacaq.
Fəqət istəyirəm sən bu həyatda
Özünə dayanıb qalxasan ancaq.

Bu ilk imtahandır, bu ilk pillədir,
Qoy möhkəm dayansın ayağın senin.
Bir gün dara düşsən, çətinə düşsən
Vətən özü olar dayağın senin.

Yuxusuz gecələr yormasın səni,
Demə ki, günlərim çox çətin keçir.
Həyatın mənası, ömrün mənası
Bu yuxusuz keçən gecələrdədir.

Sabah imtahana gedirsən, oğlum,
Bu həyat yoludur, sənə yaxşı yol.
Atan bu gün vardır, atan sabah yox,
Çalış bu torpağın, elin oğlu ol.

1971

BABAMIN ULDUZLARI

Babam deyərdi ki, göyün üzündə
Hər kəsin özünün bir ulduzu var.
Kiminin ulduzu bəxti tək nursuz,
Kiminin ulduzu günoş tək yanar.
Əlini gözünün üstünə qoyub,
Parlaq ulduzları sayardı bir-bir.
Sonra barmağını tuşlayıb göyə,
Deyərdi: — o ulduz, bala, sənindir.
Bütün ulduzlardan işıqlı, böyük
Sənin ulduzundur, yadında saxla.
Başının üstündə yanacaq sən,
İstəsən hər axşam özün də yoxla.
Bostanda qalardıq yayda babamla.
Axşamlar hey çubuq çəkərdi qoca.
Mən də uzanardım öz yatağında,
Baxardım göylərə yuxu tutunca.
Yuxuda görərdim bütün çayları,
Su basıb dupduru, göz yaşı kimi.
Bostanda nə varsa, tağ da, bəhər də
Qalıb su altında çay daşı kimi.
Mənim ulduzum da düşüb sulara.
Onu görəni kimi yata bilmirəm.
Mən də dizo qədər girmişəm suya,
Qaçıram ardınca tuta bilmirəm.
Birdən balıq olur, qızıl bir balıq,
Üzür öz qızılı şəfəqlərində.
Bozon dalğalarda itir bir anlıq,
Qızıl daşlar qalır onun yerində...
Səhər oyanardım dan söküləndə,
Baxardım çaylağa, haman çaylaqdır.
Qızıl şəfəqlər var göyün üzündə.
Mənim ulduzumsa yenə də yoxdur.
Görərdim tağları çevirir günə,
Babam çubuğunu üstüləyərkən.
— Bu gün də yuxuya qalmısan yenə,

Gəl, oğul, gün qızır, gəl köməkləşək.
İşlərdik bostanda şər qarışınca,
Komaya dönəndə çöl qaralardı.
Oturub hey çubuq çəkərdi qoca,
Mənim də ulduzum yanar, yanardı...
İndi illər keçib,

hərdən o günlər

Gəlib gözlerimdə canlanır bir də.
O çaylaq, o koma, o bostan, babam,
Bir də ulduzuna baxıb göylərdə
Sonra da yuxuya gedən bir uşaq...
Deyirəm, o illər keçib getdilər,
Sanki gördüklərim bir nağıl imiş,
Nağıllı dünyaya köçüb getdilər.
Fəqət o günlərdən bu vaxta qalan
Neçə xatirə var, neçə yadigar.
Bir də o ulduzdur, bütün gecəni
Başımın üstündə alışıb yanar...

1976

“ƏSƏBLƏRİNİ QORU”

Bəzən mənə deyirlər
Asta danış, asta din.
Bir əqrəb tək doğrayır
Ömrünü əsəblərin.
Əsəbləşmə hər şeyə
Yaxşı olsun, pis olsun.
Lap uzaqdan ötüb keç,
Nə olursa qoy olsun,
Ancaq o sənsiz olsun.
Ömür nə qədərdir ki,
Uzaqbaşı altmış il.
Laqeyd ol, bu dünyada,
Əsəb hüceyrələri
Bərpa olunan deyil.

Düşünürəm, görəsən,
 Belə yaşamaq olar?
 Hər şeyə laqeyd olan
 Ömrün nə mənası var!
 Biri haqqın adına
 Bağırıb böhtan deyir,
 Laqeyd olub danışma.
 Biri gözün önündə
 Dura bilmir, büdrəyir,
 Sən qolundan yapışma.
 Biri nahaq danışır,
 Sən dillənmə, qulaq as.
 İki nəfər dalaşır,
 Qulağına pambıq bas.
 Ya da laqeyd ötüb keç,
 Dayanma da, durma da.
 Heç özün də bilmədən
 Şər iş olar ortada.
 Ancaq birçə şeyə sən
 Laqeyd olma, yaxşı bil,
 Əsəb hüceyrələri
 Bərpa olunan deyil.
 Deyirəm, bəziləri
 Gör nəyi amal bilir,
 Gör nə haqda düşünür,
 Gör necə də kiçilir.
 Bir insan ki ömründə
 Ağlayıb gülməyəcək,
 Bir əsəb ki kədərdən,
 Qəmdən görilməyəcək,
 Bir insan ki dünyaya
 Bu gəlib-gətməsindən
 Məna aramayacaq,
 Bir insan ki xeyirə,
 Şərə yaramayacaq,
 Bir insan ki həyatda
 Daş üstə daş qoymaya,
 Məramının yolunda
 Səngərə baş qoymaya,
 Deyin, nəyə gerəkdir?

Yaşayırımı, ölübümü,
 Kimse bilməyəcəkdir!
 Laqeyd ola bilmərik
 Heç vaxt bu yer üzündə.
 Qeydinə qalmalıyıq
 Hələ nəslimizin də.
 Torpağa, insanlara
 Biz gerək olmalıyıq.
 Neçə-neçə nəsillə
 Bir örnek olmalıyıq.
 Qoy bizi yaddaşından
 Silməsin zaman-zaman
 Sevdiyimiz bu dünya,
 Bü gün biz olanda da,
 Sabah olmayanda da.
 Necə laqeyd olasan,
 Ömrə, günə, həyata
 Ümid dolu arzuya?
 Laqeyd ola bilmərik,
 Əsəb hüceyrələri
 Bərpa ola, olmaya...

DAĞ SELİ VƏ DAŞLAR...

Qışın soyuq nəfəsi buludda qara döndü,
 Gül-çiçəkdən ayrılıb dağlar çənə büründü.
 Yolları, keçidləri örtüdü tala-tala qar,
 Tamam görünməz oldu dağa qalxan cığırılar.
 Şaxta kəsdi torpağı,
 Tarlalardan kəsildi insanların ayağı,
 Kimsəsiz qaldı çöllər.
 Sanki xeyli kiçildi, xeyli daraldı çöllər.
 Günler dəvə karvanı,
 Ötdükce qatar-qatar
 Əlində qızıl günəş üfəqdən doğan bahar
 Haray çəkdi bir səhər.

Zirvələri bürüdü alov rəngli şofəqlər.
 Odlar buz görüşəndə
 Zərrelər birləşəndə,
 Damcı-damcı töküldü dağların sevinci yaşı.
 Qışla yazın savaşı
 Buludlarda şimşəyə,
 Yerdə ırmığa döndü.
 Ulduz görmüş ilan tək
 Qış dağın zirvəsindən dərələrə süründü.
 Dağ seli yağın boyu axıb haray qopardı,
 Qayadan ayrı düşmüş daşları da apardı,
 Yamaclarda əks etdi dərələrin fəryadı,
 Düzənlikdə qırıldı dağ selinin inadı.
 Baş aparan dalgalar töysüdü yavaş-yavaş.
 Ləngər vurub dayandı neçə-neçə nəhəng daş.
 Kiçik, yumru daşlarsa baş vuraraq hər yere,
 Dalgalara səs verib haray salıb düzlərə
 Yuvarlanıb axırda bataqlığa düşdülər.
 Yüksəklikdən ayrılıb palçıq qovuşdular.
 Hopub batdıqca gile,
 Elə bil dərk etdilər
 O nəhəng daşlar niyə çəkildilər sahile.
 Gözlərinin önündə gəlib dayandı dağlar,
 Orda hər bir qayanın, hər daşın öz adı var.
 Burdasa hər şey bitib, nə ad qaldı, nə nişan.
 (Gör nə zaman ayılır öz kökündən ayrılan.)
 Nə yaxşı ki, sahile yan aldı yoldaşları.
 Nəhəng cığır daşları.
 Nə yaxşı ki, onlar var.
 Əgər daşlar hamısı yuvarlaq olsaydılar
 Cəlalə pozulardı yamacın da, düzün də.
 Bəlkə nəslə qalmazdı daşların yer üzündə...

1968

DÜNYADA BİR ŞƏHƏR VAR...

ANA DİLİ

Bir gün əsir düşmüş bir qəhrəmanı
 Sorğuya, suala çəkəndə cəllad,
 "Sizin əlinizdə ölürəm! – dedi, –
 Məni zaman-zaman yaşadar həyat".
 Dedilər: – Gözünü ovanq sən,
 Görə bilməzsən.
 Dedi: – Yaşaram!
 Dedilər: – Qolunu qırıq sən
 Silahın, kəsərin düşər əlindən.
 Dedi: – Yaşaram!
 Dedilər: – Qıçına kündə vurarıq,
 Gəzə bilməzsən.
 Başında elə bir tonqal qalarıq
 Dözə bilməzsən.
 Dedi: – Yaşaram!
 Dedilər: – Nəyin var apararıq biz,
 Bir də keçmişinə dönə bilməzsən.
 Dedi: – Yaşaram!
 Dedilər: – Dilini qopararıq biz,
 Danışa bilməzsən, dinə bilməzsən.
 Susdu qəhrəman,
 Nə yaşaram dedi, nə öləm dedi.
 Söylədi: – Nə bilir elə, ey cəllad.
 Divan sənindir,
 Dövrən sənindir...

1970

MƏNİ

Əlvan çiçəkləri ətir qoxulu,
Yaşıl çəmənləri səhər yuxulu.
Kimə məhəbbətli, kimə qorxulu.
Ay çöllər, anırsız uzaqdan məni?

Mən ki gəncliyimi sizə vermişəm,
O dağa, dərəyə, düzə vermişəm.
Elə bil mən sizi təzə görmüşəm,
Sizə görməmisiz nə vaxtdan məni.

Saçları ağarmış bir nəgme-karam,
Neçə sevincim var, nə qədər yaram.
Bir axar su kimi olmuram aram,
Soruşun hər axan bulaqdan məni.

Mən dizi üstündə sürünməmişəm,
Özgə ələyinə bürünməmişəm.
Şahidim şərdir, bir də ki qələm,
Bir də xəbər alın yaraqdan məni.

Sən bu zamanənin işinə bax bir,
Dünən ayaq öpən bu gün vəkildir.
Nə isti görübdür, nə soyuq bilir,
İstəyir keçirə sınaqdan məni.

İndi həyatımın payız çağıdır,
Ömrün günlərini ruzgar dağıdır.
Bir fikir qəlbimi sıxır, ağrıdır –
Külək qoparmasın budaqdan məni.

Dünyada bir hörmət qazanmışam mən,
Kaş onu almasın həyat əlimdən.
Bir də unutmasın o el, o vətən,
Gəzib dolandığım o torpaq məni.

1963

KÖRPÜ

Dünyada körpü çoxdur,
Adlısı, adsızı var.
Dəmirdən asma körpü,
Daşdan hörülmə körpü.
Sadəcə taxtadan da
Körpü salmış adamlar.
Sahilləri, dağları
Körpülər birləşdirir,
İnsan yolda qalmasın.
Asfalt köynəkli yollar,
Daşlı, kəsəkli yollar.
Nakam bir ömür kimi
Yandı qırılmasın.
Körpü əsrlər boyu
Hesrət qalan dağların,
Dərələrin üstündə
Birləşən əlləridir.
Körpü dəli çayların
Qılıncıyla bölünmüş
Bir torpağın qəlbinin
Qovuşan telləridir.
Neçə körpü görmüşəm
Mən də neçə ölkədə.
Ekvatorun uzundur
Keçdiyim körpülərin
Uzunluğu bəlkə də.
Fəqət bir körpü üstə
Dayanmışam mən bu gün,
On addımdır uzununu
Bu dəmirli körpünün.
Nə gələn var, nə gedən,
Üstündə lal baxışlar.
Torpağında göylərin
Göz yaşından naxışlar.
Bir ayağı cənubda,

O biri şimaldadır.
 Bu qərrib görkəmiylə
 O özü də niskilli,
 Özü də xəyaldadır.
 Yəqin düşünür, "gören
 Məni niyə saldılar...
 Əgər dəyməyəcəkdi
 Bir də insan ayağı.
 Niyə mənim sinəmə
 Çəkildi həsrət dağı.
 Niyə "körpü" sözünün
 Minillik şöhrətinə
 Belə ləkə vuruldu.
 Burda bir divar deyil,
 Niyə körpü quruldu..."
 Bu körpünün taleyi
 Elə bil ki sındırdı
 Qolumu, qanadımı.
 Mən geriye qayıtdım
 Gəldiyim beş addımı.
 Ümid dolu qəlbimi
 Yenidən kədər aldı.
 O körpünün üstündə
 Yolum yarıda qaldı.

QARADAĞ

Zirvəsindən bulud keçər qatarla,
 Sal daşlardan qartal uçar vüqarla.
 Yarıqlarda tala-tala çən durar,
 Silovlarda gün dəyməmiş təzə qar.
 Qayaları təkələrin, maralların yatağı,
 Ətəyində bağrı yarıq lələlərin ocağı.
 Ayağınida xan Arazın dalgaları dillənər,

Çaylağında məcnun söyüd, qələmələr yellənər.
 Torpağında əsrlərin dağ çəkdiyi sınımlar,
 Gah qızarar, gah qaralar, hər şırımda bir çalar.
 Bulud gələr, gursad düşər, sellər, sular çağlayar,
 Yeddi rəngli göyqurşağı ona kəmərlə bağlayar.
 Yağış kəsər, bulud keçər,
 Qayalardan qartal uçar,
 Daşlar qopub tökülərlər gur çaya,
 Qaradağsa sakit-sakit durub baxar dünyaya.
 Nə zamandır belə durur dar ayaqda, tufanda,
 Duruşundan bellidir ki, dağ dözümlü var onda.

1973

GİZLİ-GİZLİ

Şair Səhəndə

Vüsal həsrətilə alışıdım, yandım
 Axdı gözlərimdən sel gizli-gizli.
 Sən gördün, gözlərin doldu, qardaşım,
 Qoy əğyar görməsin, sil gizli-gizli.

Zərreyəm, ümmandan xəbər al məni,
 O eldən, məkandan xəbər al məni.
 Səhənd, Savalandan xəbər al məni,
 Pünhan dərclərini bil gizli-gizli.

Yaşımın üstünə gəldikçə yaşlar,
 Düşür xatirimə dostlar, tanışlar.
 Yəqin ki, məni də unutmamışlar
 Hər dəndə yada salır el gizli-gizli.

Sinəmin üstündə qövr edir yara,
 Duymamaq bir bəla, duymaq bir bəla.
 Mənim həsrətimi desin dostlara
 Ürək gizli-gizli, dil gizli-gizli.

İnsan da düşərmiş özündən uzaq,
Mən sendən uzağam, sən məndən uzaq.
Günlərim keçdikçə vətəndən uzaq
Taladı ömrümü il gizli-gizli.

Babamız Qorqudun çaldın sazını,
Söylədin ürəkde qalan sözünü.
Dedim həmişəlik görüm üzünü,
Demədim görüşə gəl gizli-gizli.

1975

PƏNCƏRƏ ÖNÜNDƏ ÇİNAR

Pəncərəm önündə tək çinar,
Yamyaşıl yarpaqları
Asta-asta pıçıldaşır
Gecəyarı...
Otaq tək,
Mən tək.
Göy üzündə ulduzlar
Çiçək-çiçək...
Yadıma Təbriz düşür,
"Novbahar" mehmanxanası.
Otaq tək,
Mən tək.
Yarpaqları ləçək-ləçək
Bir qələmə boylanardı
Pəncərədən.
Təbriz qızları kimi
Utana-utana,
Kövrək-kövrək...
Səhərə kimi danışardı
Yarpaqlar.
Qulaq asardım
Xəyal aləmində yol gedə-gedə.

Deyərdim:
Cəbhədən qayıdanda
Bura gələcəyəm bir də.
Oturub qulaq asacağam
Neçə gecə,
Qələmənin yarpaq-yarpaq söhbətinə.
Lap ürəyimcə...
Sonra da deyəcəyəm
İndi də sən
Qulaq as mənə,
Danışım fədai dostlarımın
Cəbhə hekayətini...
Yadıma gəlir,
O zaman
Xeyaldan ayırdı məni
Çiyini tüfəngli,
Beli qatarlı,
Çarıqlı,
Patavalı,
Haylı-haraylı
Dostların otağa dolması.
Elə bil yarıda qırıldı
Bir ana laylası.
Elə bil şüşələrə toxunub
Töküldü
Yarpaqların o həzin səsi.
Elə bil pəncərəyə həkk olmuşdu.
Qələmənin kədərli kölgəsi.
Son dəfə baxdım
Arxamca əl edən
Yarpaqların titrəməsinə.
Hər şey qərribə göründü mənə...
Çıxdım
Təbrizdə,
"Novbahar" mehmanxanasındakı
O tək otaqdan...
İllər ötdü,

Bir daha qayıda bilmədim...
 Qəlbimdə ömrün
 Neçə-neçə
 Acılı-şirinli
 Xatirələri qalır o çağdan...
 Birdən naxış salır pəncərəmə
 Təbiətin göz yaşı –
 Yağış damcılarının düzümü.
 Çinarın yarpaqlarından
 Zorla çəkirom gözümü.
 Düşünürəm...
 İndi Təbrizdə
 “Novbahar” mehmanxanasındakı
 O tək otağın önündə
 Böyüyüb, yaşa dolmuş qələmə
 Yoqın hələ də,
 Mənim hekayətimi
 Yarpaq-yarpaq danışır
 Bütün aləmə:
 – Biri var idi,
 Biri yox idi,
 Bir zaman bu tək otaqda
 Bir fədai şair qalardı...
 Biri yox idi,
 Biri var idi,
 Bir zaman bu tək otaqda
 Bir fədai şairin
 Bir dünya arzuları
 Çiçəkləyirdi,
 Yarpaqlayırdı...

1976

MƏNİM ŞEİR KİTABIM

İlk şerimi yazanda
 Elə bildim dünyanın
 Bəxtiyarı olmuşam.
 İlk kitabım çıxanda
 Elə bildim özüm də
 Təzədən doğulmuşam.
 Bir gün də mağazada
 Görəndə kitabımı,
 Coşub-daşdı sevincim.
 İndi o ilk şer də,
 İndi o ilk kitab da,
 Tarix olmuş mənimçin.
 Hər dən xəyal içində
 O günlər düşür yada.
 Deyirəm, Ərdəbildə,
 Kitab mağazasında
 Şer kitabım qaldı.
 Cəbhə dostlarım kimi
 Heç bilmirəm onun da
 Taleyi necə oldu.
 Şeyx Səfi küçəsində,
 Camakı arxasında*
 Neçə-neçə kitablə
 Qoyulmuşdu yanaşı.
 Nə meşindən cilidi,
 Nə də zərdən naxışı.
 Övladına baş çəkən
 Narahat atalar tək,
 Gəlib baxırdım gündə.
 Günəşdən cadar-cadar,
 Susuz dodaqlar kimi
 Bozarmış cilidində
 İki söz yazılmışdı:

*Camak – Kitab mağazasında, içərisinə kitab düzülən şüşə çərçivə.

“Şeirlər”, bir də adım.
 Ancaq sətirlərinə
 Hopmuşdu ürək yanıqım,
 Arzum, harayım, odum...
 Ayrılıq yaman olur,
 Bir gün ayrıldıq biz də.
 Son görüş zamanında
 Donmuşduq ikimiz də.
 Mən getdim... getməliydim...
 Fəqət o qaldı yənə
 Camakı arxasında.
 Adım şölə çəkərək
 Yanırdı yaxasında.
 Sədinin “Gülüstən”ı,
 Hafizin “Divan”ı yla.
 Orda qaldı yan-yana.
 Məni əbədiyyətə
 Qovuşduracağına
 İnamım olmasa da,
 Ümidim ona qaldı.
 O vətən torpağında
 Məndən nişana qaldı...
 Bunu bilirəm ancaq,
 Haman əl boyda kitab
 Camakının ardında
 Həmişə qalmayacaq.
 Ya qorxulu düşmən tek
 Polislər elan edib
 Xətərli olduğunu,
 Qala qabağındakı
 Dardan asacaq onu,
 Ya da ki, Ərdəbilin
 Ucqar küçələrində
 Hər gün qonaq olacaq
 Bir dostumun evində,
 Müəllifin yerində.
 Şeyx Səfi küçəsində,

Kitab mağazasında
 Qaldı şər kitabım.
 Mənim fikir dünyamda
 O ilkin inqilabım.
 O kitabda hər misra,
 Hər söz ürək qanımdı.
 Düşmənlərə göz dağı,
 Dostlara nişanımdı...

1976

DÜNYADA BİR ŞƏHƏR VAR...

Dünyada bir şəhər var,
 Mənimçin yer üzündə
 Şəhərlərin qəşəngi.
 Ağ badam gülləridir
 Bağlarının çələngi.
 Kölgəli küçələrdən,
 Arxılardan sular axar.
 Çaxçaxlı qapılardan
 Sürməli qızlar baxar.
 Suvaqlı evlərində
 Hər sözü, hər söhbəti
 Hikmət dolu qocalar.
 Baş üstə Səhəndin
 Ağ çalınalı zirvəsi
 Vüqar ilə ucalar...
 Bir zaman o şəhərdə
 Ömür sürdük, gün gördük
 Dostlar ilə bir yerdə.
 İndi neçə illərdir
 Düşməz ora güzərim.
 Fəqət, yənə o yerdə
 Yaşar ürək dostlarım.
 Hamısı da ixtiyar.

Dünonin çılgınları
 Gör necə qocaldılar...
 Yaşar bir də ümidim,
 Məhəbbətim, ilqarım,
 Alovlu şerlərim,
 Qanadlı duyğularım...
 İndi neçə illərdir,
 Gözümün önündədir
 O küçələr, meydanlar.
 Örtülü bazardakı
 Cərgə-cərgə dükənlər.
 Bir də ki, o şəhərin
 Dönə-dönə gəzdiyim,
 Neçə dəfə azdıgım,
 Hər dalanı, döngəsi.
 Yığın-yığın
 Acılı-şirinli xatirəsi...
 Heç nəyi unutmadım,
 Hələ yaddaşımdadır.
 Saçlarım ağarsa da,
 O gənclik illərinin
 Sevdası başımdadır...

1976

ŞƏKLİNƏ BAXIRAM

Şəklin durur önümdə...
 Şüşənin arxasından
 Sakit-sakit baxırsan.
 Bu sənmişən doğrudan?
 Yox, yox, bu sən deyilsən!
 Danışsana, dinsənə,
 Bir gülüb sevinsonə!
 Niyə donub qalmısan?
 Yox, inana bilmirəm

Sən belə hərəkətsiz,
 Belə dinməz olmusan.
 Sənəni qabartmayır.
 Nədən vətən havah
 Qəlbinin döyüntüsü?
 Dalğasız dəniz kimi
 Necə dayaz görünür
 Gözlərinin güzgüsü.
 Dodaqların incini
 Gizlədən sədəf kimi
 Gör necə də lal durur.
 Yox, sən deyilsən belə,
 Önümdə xəyal durur...
 Nəfəsin alışmırsa
 Vətən məhəbbətindən,
 Dodağın titrəmirse
 Hicranın siqlətindən,
 Onda bu sən deyilsən...
 Hani, hani o rəssam?!
 Niyə ona demədin,
 Mən ömrümdə bir gün də
 Belə lal olmamışam.
 Niyə ona demədin,
 Mən qartal doğulmuşam,
 Qıy vurmaya bilmərəm.
 Dilsiz göyərçin olub
 Bu qəfəsə girmərəm.
 Hani, hani o rəssam?
 Niyə demədin ona:
 – Sənəmdə vulkan yadır.
 Səsim günəşə çatır.
 Bir gün şər deməsəm,
 Ağlamasam, gülməsəm,
 Bil meni qəhər boğar.
 Fikrimin ümmanında
 Məni dalğalar boğar,
 Hətta ləpələr boğar...

Önümde şəklin durur,
Nə danışır, nə dinir.
Bu dilsiz əksin sənin
Gələcək illərindir.
Özün danış, özün din.
Danış ki, otağımız
Sükutda boğulmasın.
Danış, oxu, şər de,
Ömrümün birçə günü
Qoy şersiz olmasın,
Bir də sənsiz olmasın...

1976

ŞEYX SƏFİ KÜÇƏSİ

Ərdəbildə bir küçə var,
Şeyx Səfi küçəsi.
Şəhər bina olandan,
dəyişib dönə-dönə
xiyabanların,
məhəllələrin neçəsi.
Fəqət neçə əsrdir
bu küçə qalır
öz adı, nişanı ilə.
Qala qabağını birləşdirir,
Alaqaçı meydanı ilə.
Nə dövlət qərar çıxarıb,
nə də Şeyx Səfi saldırb öz adına.
İndi bu küçənin tarixi
gəlmir kimsənin yadına.
Hamı "Şeyx Səfi küçəsi" deyir,
cavanlar vüqarla,
qocalar bellərini əyib yeriyr.
Bir zaman tozlu-torpaqlı,
sonralar daş köynəkli küçədən.

Neçə küçəyə bənzər,
neçəsinə bənzəməz
onun ömür yolu.
İllər görüb kədər dolu,
günlər görüb sevinc dolu.
Qızılbaş igidləri
şeypur sedaları altında
bu küçədən keçib.
Gəlinlərin hənalı əllərindən
döyüşçülər şərbət içib.
Neçə çapar gedib
neçə məmləkətə hər gün.
Neçə çadır qurulub
neçə hökmdarın
xəracını götürmüş
elçilər üçün.
Neçə ana gəlib
oğlunu orduya vermək üçün.
Neçə mürid gəlib,
neçə müdərris
Şeyxi görmək üçün.
Bu küçənin başından
sonra illər keçib.
Sevinc dolu günləri
xatirəyə çevrilib
tarixə köçüb.
Kədərini yaşayıb bu küçə
tözə əsrin, zamanın.
Körpüsünə çevrilib
Qala qabağındakı dar ağacları ilə
zindanın.
Sonra da neçə gecə
Şeyx Səfi küçəsindən
qara maşınlar gedib
Ərdəbil – Tehran yolu,
Tehran – London yolu.
Nadir incilərlə dolu...

Dünyanın neçə-neçə muzeyini bozoyib
 bir sarayın qabları.
 Oğlunu itirmiş anaya benzəyir
 kitab dolabları.
 İndi xuddambaşı da qalib yana-yana,
 cavab verə bilmir
 səyyahların suallarına.
 Fəqət nə etsin xuddambaşı,
 nə qədər özünü zorlasa da,
 yenə olacsız qalib
 ağacını qaldıraraq arabir,
 asta-asta deyir:
 – Neçə əlyazması var idi,
 bu dolabda bir zaman,
 xətti Mirzə Əlidən yadigar idi,
 şəkilləri Behzaddan.
 İndi yoxdur...
 O rəfdə neçə kasa vardı,
 Çin şahzadəsindən yadigardı.
 Yerin-göyün əsrarını
 əks edərdi bir qurtum suda.
 Nə Cəmin camı,
 nə də İskəndərin aynası
 ola bilməzdi bu hikmətdə.
 İndi yoxdur o da...
 Sonra da dəyişir söhbətini
 Xuddambaşı bilə-bilə.
 Qonaqları ötürür
 qızıl şirazosi soyulmuş qapıdan
 Hörmətlə...

Bir zaman biz keçdik bu küçədən
 qarışıq cərgələrlə
 qocalı, cavanlı.
 hamımız bir əqidəli,
 bir inamlı.
 Getdik Alaqaçı meydanına, –

babaların xütbə oxuduğu yerdə
 vətənə sədaqətimizi,
 babalara hörmətimizi,
 kimliyimizi,
 dəyanətimizi
 yad edək bir də.
 Ana laylası kimi şirin,
 vətən göyləri kimi dərin,
 Xətainin şər yazdığı dilde.
 Getdik,
 dövrəməzdə əlisilahlı polislər...
 Bilmirdik bizi xətərdən qoruyurdular,
 yoxsa xəteri bizdən.
 Neçə nəfər xitabət kürsüsünə qalxdı
 cərgəmizdən.
 Meydan doldu ağzına qədər.
 Hələ şərbüstan yerinə,
 dükan damına çıxmışdı
 çadralı, çadrasız
 qızlar, gəlinlər...
 Polislər söykəlib tüfənginə,
 bizə “moğol qalığı” deyən “alimlər”
 qısılib eynəyinə
 qulaq asırdılar.
 Nə bunun yadına tüfəng düşürdü,
 Nə o birinin kişiliyi çatırdı danışa.
 Qorxurdu yalanı baş tutmaya
 o zaman biri qulağından yapışa
 deyər: – Cənab,
 bu vüsətdə,
 bu lətafətdə,
 bu əzəmətdə
 qalıq olar.
 Qorxurdu cavab tapmaya
 özü o dünyalıq ola...

Yenə də zaman dolandı,
 yenə də əvəz oldu fəsillərin neçəsi.

Yenidən zindan yolu oldu
 Şeyx Səfi küçəsi.
 Natiqlər getdi bu küçədən
 dili bağlı.
 Fədailər getdi bu küçədən
 qolu bağlı.
 Alimlər, şairlər getdi bu küçədən,
 qara zindana.
 Arxasınca baxdı "Şeyx Səfi"
 yana-yana.

Baxdı, danışa bilmədi...
 "Nədir bunların günahı?" –
 Soruşa bilmədi...
 Qaldı Şeyx Səfi küçəsi,
 keçmişinin şöhrəti,
 dünəninin özəməti,
 bu gününün möhnətilə...
 ... – Kədərini çınarlar danışır indi,
 yarpaq-yarpaq.
 Qəmini nəql edir adamlara
 iki tərəfində axan irmaq.
 Yənə də qocalar ötür
 bu küçədən,
 yənə cavanlar keçib gedir.
 Ancaq "Şeyx Səfi" də,
 insanlar da intizar dolu
 bir süküt içindədir...
 Susur,
 bir zaman "Darülrşad"a,
 sonra Alapaq xütbələrinə
 körpü olan Şeyx Səfi küçəsi.
 Susub gözləyir,
 nə zaman çevriləcək
 tarixin səhifəsi...

ŞƏMSUVARLI ƏBİ

I

"İgid öləndə adı qalar",
 "Qaya uçanda toz qopar".
 Nə gözəl deyib babalar.
 Fəqət,
 bilmirəm səninki niyə belə oldu,
 öldün, nə toz qopdu,
 nə də nəmin-nişanın qaldı.
 Nə qədər diriyydin
 adın dillərdə gəzirdi,
 Şəmsuvarlı* Əbi.
 Öldün, unuduldun,
 adsız ölənlər kimi.
 Qəbrinə başdaşı qoyub
 üstünə adını da yazmadılar.
 Axı sən nə edəsən ki,
 arxalandığın adamlar yarıtmazdılar..
 Gəlir xatirimə
 ilk dəfə səni gördüyüm gün.
 Boz atın var idi,
 dəvə yunundan çuxan.
 Deyirdilər: "Dövlətdən qaçaqsan..."
 Ancaq,
 nə yol kəsmişdin,
 nə də karvan soymuşdun.
 Söz götürən deyildin,
 ağayla baş-başa qoymuşdun...
 Topal Əhmədın,
 Çuxasız Qədirin üstə,
 deyirdilər
 çomaq çekmisən ağanın üstə.
 O da dözməyib təhqirə,

komana od vurub
özünü də kənddən qovmuş.
Hələ ürəyi soyumayıb
üstünə ad da qoymuş:
"Qaçaq Əbi".
Elə o zamandan sən də
gəzmisən oba-oba,
kənd-kənd
dövlətdən qaçaq kimi...

II

Sonra da səngərdə gördüm səni
təlatümlü bir gündə.
Bir daş dalında uzanmışdın,
tufəngin də dinirdi,
özün də.
– Ey, yaramaz!
Çıx səngərdən...
Səninləyəm, ey, tıntın Korəm!
Axı ağanın yerinə
sən niyə ölümə gedirsən.
Çıx səngərdən, qayıt kəndə.
Rəiyyət babasan,
nə mülkün, nə də anbarın var.
Axı səngərdə sənin nə azarın var.
Qayıt kəndə,
Hamiya xəbər ver ki,
Azadlığın döyüşür Şəmsuvarlı Əbi.
Qoy ağa özü gəlsin meydanıma,
danışaq qabaq-qabağa,
lülə-lüləyə.
Danışaq səngər-səngərə,
güllə-gülləyə,
Yolunu gözləyirəm,
gəlməyə buradan gedən deyiləm.
Bir kuzə suyum var,

bir dəstərxan çörəyim,
bir dağarcıq gülləm.
Öləndək bu daşın arxasında yam,
gedən deyiləm.
Deyin ağaya gəlsin,
əgər döyüşməyə qeyroti,
ölməyə həvesi var.
Gəlsin,
dağarcıqda onun da qisməti,
gülləsi var...

III

Bir gün Alapaqıdan
zindan qabağına qəder,
səf çəkib düzülmüşdü polislər.
Hamısı da yaraqlı idi.
Səni həbsə aparırdılar,
qolların bağlı idi.
Ancaq,
yənə boz atın üstündə
vüqarlı oturmuşdun,
elə əvvəlki kimi.
Hamı pıçıldayırdı,
Şəmsuvarlı Əbidir,
Şəmsuvarlı Əbi...

IV

Aylar ötdü,
İllər dolandı...
Sənin də ömrünün günləri
vaxtsız talandı...
İndi, adsız qəbirilər arasında
qəbrini axtarıram,
tapa bilmirəm.
Bəlkə bu nişansız qəbirilərin

hamısı sənindir belə?
 Yox, inana bilmirəm.
 Axı demişdilər:
 "...heykəlini qoyacağıq,
 boz atın,
 dağarcıq dolu güllən,
 bir də tufənginlə..."
 Bəs niyə unutdular!
 Nə adın, nə də nişanın var...
 Nə qədər diriydın,
 adın dillərdə gəzirdi.
 Öldün,
 bir yadına salan da olmadı səni
 indiyə kimi.
 Yazıq Şəmsuvarlı Əbi,
 Yazıq Şəmsuvarlı Əbi.

1965

YAĞIŞ YAĞAR, YER DOYMAZ

YAĞIŞ YAĞAR, YER DOYMAZ...

Sən narın yağış kimi
 Elə hopmusan qəlbimə
 Sakit-sakit,
 aram-aram.
 Yağış yağar yer doymaz,
 Mən də səndən doymaram.
 Gözüm gözündən doymaz,
 Qulağım səsindən,
 Sənəm nəfəsindən.
 Deyirlər, ən ülvəi sevgi
 Səssiz, sözsüz məhəbbətdir.
 Axı dilə-ağıza salmaz
 Sevən sevnəni.
 Mənə də sənənin eşqin kifayətdir.
 Nəyə lazım hamı bilə
 Sevirəm səni.
 İstəmirəm,
 Şıdırğı yağış kimi
 Sələ, suya dönsən.
 Ya da şimşək olub
 Tez yanıb, tez sönsən.
 Mən də
 Nə yağışına islama bilim.
 Nə də oduna yana bilim.
 Neyləyirik nağıl olub
 Dillərə düşən şöhrəti?
 Nə edirik dağ çayına dönmə
 Məhəbbəti?
 Yamacda hay qopara,
 Səhrada nə səsi, nə də izi qala.
 Ürəyə hopmaya,
 Hər yanda sözü qala.
 Sən elə narın yağış ol, əzizim,
 Yağ sakit-sakit,
 Aram-aram.
 Yağış yağar yer doymaz,
 Mən də səndən doymaram...

1969

MƏHƏBBƏTLƏ QAYIT GƏL

Sən gedəli neçə vaxtdır,
Saysam oğər
Zaman çatmaz, il çatmaz.
Sən gedəndə çoxu dedi:
"Getdi, daha qayıtmaz..."
İnanmadım,
İnansaydım
Həsrotinə, hicranına dözməzdim.
Zaman-zaman,
Məkan-məkan
Soraqlaşib gəzməzdim.
Sən gedəli neçə vaxtdır
Həsrotindir, məhəbbətin
Bir də mən.
Gözləyirik,
Sən nə zaman dönərsən.
Sən dönəndə həsrət gedər,
İntizarı, hicranı da aparar.
Mən qalaram,
Sən qalarsan,
Bir də məhəbbət qalar.
Sən qayıt gəl,
Gedən getsin.
İstəmirom minnət edim,
Yol kəsim.
Sən qayıt gəl,
Təki bizi məhəbbət tərk etməsin.
İnanıram gələcəksən bir səhər...
İlk eşqinlə,
İlk sevginlə qayıt sən.
Məhəbbətsiz dönüb golsən,
Nə sən varsan,
Nə də mən...

1969

NƏ YAXŞI Kİ, BAHAR VAR...

Bağda sarı yarpaqlar
Harayasa daşıyır bir qoca
kiçik əl arabasında.
Bir kədər duyuram
yarpaqların bağı
bələcə tərk etməsində.
Bir zaman vardı,
Bu yarpaqlar yaşardı
çinarın budaqlarında.
Səsi də var idi, nəğməsi də.
Çadır-çadır kölgəsi də.
İndisə,
bir arabaya yığıblar qalaq-qalaq,
Harasaya atılacaq...
Bu da bir həyatdır,
yarpaq həyatı...
Bu da bir ömürdür,
yarpaq ömrü...
Gedənlər qayıtmır bir də geri.
Gəldi...
Yaşadı...
Getdi...
Demək hər şey bitdi.
Düşünürəm,
nə yaxşı ki, bağ var, çinar var.
Nə yaxşı ki,
təbiətdə bahar var...

1969

SƏMƏRQƏNDƏ BİR QIZ GÖRDÜM

Səmərqənddə bir qız gördüm, adı Mərhəmət,
Qası qara, gözü qara, özü də duzlu.
Dedim, əgər Hafiz səni görseydi, afət,
Səmərqəndi birca xala bağışlamazdı.

Gözlərinin atəşində yananda yəqin,
Yanağının şəbnəmində sönerdi odu.
Saçlarının qoxusunu alanda sənin
Meyxanəsiz, peymanəsiz o məst olardı.

Mərhəmətin mərhəmətlə güldü gözləri.
Dedi: – Qonaq, bu sözlərin, kaş, düz olaydı.
Əsrimizdə şairlərin yüzündən biri
Məhəbbətdə, səxavətdə Hafız olaydı.

Samarqand, 1968

SƏN, EY SARİBAN...

Vətən torpağında lələ dərənələr,
Sən lələ üstə qara xal məni.
Qızıl qönçələrə heyran olanlar
Bilin, onlar edib belə lal məni.

Deyin, kim eşqində kamına çatdı?
Kim hicran yükünü çiyindən atdı?
Vüsəl üfqlərdə göründü, batdı,
Çəkdi arxasınca o xəyal məni.

Bir quzey qarındır saçım, saqqalım,
Sıxmır üreyimi, fəqət, bu halım.
Arxamda ümidim, arzum, iqbalım,
Yüz il də yaşadar bu calal məni.
Fəqət həsrət odum dilim-dilimdir,
Yanıb şölə çəkən öz niskilimdir.
Vətənin vüsali son mənzilimdir,
Nə vaxtdır görməmiş o mahal məni.

Sən, ey bu yerlərdən ötən sariban,
Belə sakit ötmə, dayan birçə an.
Hicrandan vüsala qədəm qoyarkən
Yolunun üstündə körpü sal məni...

1965

GƏRAYLI

Yaxşı deyib aşiq Cuma:
“Dost bir olar, ya da iki”,
Aşiq, mən də bu dünyada
Dost gəzirəm sənə tək.

Dost istəyəm arif ol, ə
Qəlbi güldən zərif ol.
O, dərində vafiq ol
Sırr olmaya qəlbindəki.

Qınamayın məni nəhaq,
Söyləmişlər mənə qabaq,
Çətin işdir dost saxlamaq,
Mən o dostu tapım tək!

Yüz illərdir yanıb Kərəm,
Unutmamış onu ələ.
Dost içində dost gəzirəm
Belə ol əli, kökü.

Hər baxanda sağ-soluna,
Düşür yada aşiq Cuma.
Hər adəmdən dostluq umma,
“Dost bir olar, ya da iki”.

1969

YAMAN YERDƏ...

Yaman yerdə qoyub getdin,
Qaldım yaxıla-yaxıla.
Bu hicranın əzəbləri
Sığmaz ağıla, ağıla,

Həsrətinlə ayaq tutdum,
Hara gəldi getdim, getdim.
Yaşa doldum, boya yetdim,
Qaldım yığıla-yığıla.

Məhəbbətdə oldum naşı,
Ürəyimin yandı başı.
Gözlərimin dondu yaşı,
Qaldım boğula-boğula.

Sənsiz günüm talan oldu,
Yandım, Kərəm yalan oldu.
Kərpic-kərpic viran oldu
Ömrüm dağıla-dağıla.

Mən ki səni əzizlərdim,
Gül becərdim, tikan dərdim.
Həsretindən sonsuz dərdim
Döndü nağıla-nağıla.

1969

DƏNİZ OLMAQ İSTƏYİRƏM

DƏNİZ OLMAQ İSTƏYİRƏM..

Məndən soruşsalar,
“Nə olmaq istəyirsən?”
Deyərəm: dəniz,
Səxavətdə,
dəniz olmaq istəyirəm,
Təmənnəsiz, minnətsiz
Hamiya pay verə bilim.
Vüsətdə,
dəniz olmaq istəyirəm,
arzumun sahillərini görə bilim.
Xasiyyətdə,
dəniz olmaq istəyirəm
dalğalı, fırtınalı, coşğun dəniz.
Saçlarını qaya daşlarına sərən
Məcnun dəniz.
Təbiətdə,
dəniz olmaq istəyirəm
lopələri günəşin tellərindən
çələng hörən,
dibinin qumları görünən,
həlim, mehriban dəniz.
Maddə də,
cəzrə də tablaşan dəniz.
Məhəbbətdə,
dəniz olmaq istəyirəm
göy gözlü,
səma dərinlikli,
Özü sahilli
nəğməsi sahilsiz.
Dəniz olmaq istəyirəm,
dəniz...
dəniz...

1966

XƏZƏR KÖKSÜMDƏDİR

Xəzər köksümdədir,
fırtınası, tufanıyla.
Xəzər köksümdədir
neçə əfsanəsi,
nağılı, dastanıyla.
Hər dalğası elə bil ağ mayadır,
karvandan üzülüb,
ümmandan üzülüb,
sahilə gəlir.
Axı, ovsarını qıranlar
Həmişə belə gəlir...
Xəzər köksümdədir,
qızılı qumu,
yalçın qayasıyla.
Gündüz od ələyən günəşi,
gecələr ayparasıyla.
Xəzər köksümdədir,
sığınıb sinəmə
əzizlərimdən ən əzizi kimi.
Gətirmişəm onu şəhərə
ötən günlərimdən qalmış
güzgü kimi.
Sizi də gətirmişəm
ey sahil qumu üstündən ayrıldığım
dostlar, tanışlar.
Axı, Xəzər olmasa,
siz olmasanız
sinəm boş qalar.
Xəzər köksümdədir
mavi gözlü,
gülər üzkü,
duzlu Xəzər.
Belə də qalacaq
gələcək il,
sahildəki görüşümüze qədər.
İndi yadınıza sahil düşsə!
Xəzər düşsə, məni anın.
İndi yadınıza dənizdən doğan
səhər düşsə, məni anın.

DƏNİZ, HEMİNQUEY VƏ MƏN

Önümdə
Dünyanın qaragözlü pərisi,
Qara dəniz.
Başımın üstündə
Ağ çalmalı,
Sıldırım qayalı dağ
Səssiz-səmirsiz.
Bir qaya parçası üstündə
Oturmuşam tək.
Ayaqlarımı yuyar sular
Yenə dalğa-dalğa,
Ləpə-ləpə nəğmə deyərək,
Mamurlu daşların üstündən
Sabun köpüyü kimi sürüşür,
Yenidən tökülür dənizə.
Haradansa yadıma Heminquey düşür.
Dönüb bir zirvəyə baxıram,
Bir də oturduğum qayaya.
Uzaqda balıqçı qayıqları,
Qağayılar şığıyır suya...
Günəş közərə-közərə
Yarıb dənizi qalxır.
O da ilk dəfə zirvəyə baxır,
Mən də baxıram.
Gör haradan harayadır fərqimiz:
O dağ başında,
Mən qaya daşında.
Ayaqlarım suda,
Yanımda balıqlar oynayır.
Əl atsam
Papağını götürərəm
Başından dalğanın.
Baxıram,
Bu yaxınlıq heyran edir məni...
Bəs nədən
O, dağ başından
daha yaxşı duyur
Dənizin romantikasını,
Dənizin həqiqətini.

Məni dəniz heyran edib,
O, "Qoca və dəniz" ilə hamını.
Axı, duyğuya nə yaxın, nə uzaq?
Hər şey yaxın olar
Əgər ürəkdən vurulsaq.

1968

QARA DƏNİZ

Qara dəniz, Qara dəniz,
Sahilində uzanmışam,
Elo bil ki, qütbət eldən
Uçub gəlmiş qərrib quşam.
Sağım dəniz, solum qaya,
Torpaq üstə dirseklənib
Mən baxıram
Dalğalarda üzən aya...
Xəyal məni hara çəkir,
Hara, dəniz?
Sevgilimə oxşayırsan,
Qara saçlı, qarabəniz.
Qara dəniz, Qara dəniz,
Dalğaların sinəm üstədən
Zolaq-zolaq yol açıdıqca,
Ləpələrin pıçıldısı
Qulağımda dolaşdıqca,
Cənub qızı düşür yada.
Düşünürəm, bəlkə bu an
Onun qulac saçlarıdır
Sinəm üstə dalğalanan.
Axı sən də sevgilim tək
Həm duzlasan, həm də qara.
Qara dəniz.
Deyirlər ki, qoca Hafız
Qara xalçın bir dildara
İki şəhər bağışladı...
Bir şairin hökmünə bax
Hardan çatır hara, dəniz.
Qara dəniz, Qara dəniz,
Sən də bizim yer üzünün

Yanağında qara xalsan,
Nə olar ki,
Sahilinə qonaq gəlmiş
Bu şairdən bəxşis alsan.
Nə kəndim var, nə şəhərim,
Nə də eldə bir hünərim,
Hafız kimi ənam verəm
Bircə xala iki şəhər,
Bir ürəkdir, bir də şər
Bu dünyada varım mənim.
Üreyimi aldı məndən
Qara gözlü, qara saçlı
O qara dildarım mənim.
Bəxşis dedim...
Böyüyü var, kiçiyi var.
Hər kəs baxıb miknətinə
Öz varını bağışlayar.
– Sənə şər bağışlaram,
Bu da kasıb bir şairin
Bu dünyada miknətidir.
Şər qəlbin atəsidir,
Şər ömrün nemətidir...

1960

BU AXŞAM

Bu axşam üzü qırçın-qırçın,
Qumaş kimidir Xəzər.
Çəkilib sahillərin qınına,
On dörd gecəlik ay işığında
Bənzəyir min bir gecə nağılına.
Həqiqəti bir aləmdir,
Əfsanəsi bir aləm dənizin.
İstəyirəm bu axşamkı nağılımı
Mən deyəm dənizin.
Bir zaman nə Xəzər var idi,
Nə də onun qumlu sahilə belə.
Dalğaların yerində
Dəvə karvanı gedərdi.
Mənzildən-mənzilə.

Bu düzdə tikan da vardı,
 Çiçək də, çəməndə.
 Bir bahar günü
 Göylər leysan tökəndə,
 Əvvəlcə çiçəklər yuyundu,
 Kəpənəklər yuyundu suda.
 Sonra qumlu düzlər içdi selləri
 cadar dodaqlarıyla.
 Sanki buludun qəzəbi tutdu
 Torpağa.
 Sel selə qovuşdu,
 İrmaq ırmağa.
 Sular aşdı-daşdı,
 Hər şey bir-birinə qarışdı.
 Buludun göz yaşı,
 Çiçəklərin ötri,
 Kəpənəklərin rəngi
 Zər dənizinə döndü...
 Zaman-zaman
 Neçə adda yaşayan
 Bu ümman
 İndi Xəzər dənizinə döndü.
 Aydın gecələrdə
 Dalğalar rahatlanır,
 Ləpələr dayanır,
 Çıxır suyun üzünə
 Zər qanadlı kəpənəklər.
 Neçə rəngə çalır
 Dənizin dibindəki çiçəklər.
 Əfsanələr aləminə qovuşur Xəzər...
 Neçə nağılı var –
 Fırtınalı,
 Tufanlı,
 Qəzəbli dənizin.
 Bu da bir nağıldır,
 Üzü qırçın-qırçın
 Qumaşa bənzəyən
 İnsan qəlbi dənizin...
 Fəqət bir həqiqət var,
 Yüz əfsanəyə dəyər.
 Buluddan doğulsa da Xəzər
 Bu torpağa bağlıdır.

Ümmandan ayrı düşəli,
 Sığındı Abşeronun sinəsinə.
 Biz də vurğunuq Xəzərin
 Nağıllı, nağılsız gecəsinə...

DƏNİZLƏ PAYIZDA GÖRÜŞDÜK

Dünən görüşünə getdim Xəzərin.
 Düşünürdüm yol boyu, –
 Atılacağam qucağına
 Uzun illərin ayrısı tək.
 Yəqin o da açıb qollarını
 Qucaqlayacaq boynumu,
 Necə də sevinəcək...
 Sevinəcək,
 Bu payız günündə
 Onu xatırlayıb
 Gəlmişəm yenə.
 Getdim,
 İnsanların izi çoxdan silinmiş
 Sahil qumlarına
 Təzə izlər sala-sala.
 Yaman həyəcanlı idim,
 Nəfəsim tutulurdu az qala...
 Dayandım ləpədöyəndə,
 Dayandım xeyli.
 Dəniz bir az qəzəbli göründü mənə,
 Bir az da gileyli.
 Dayandım onunla üz-üzə,
 Ancaq üzümə baxmadı.
 Bahardakı kimi sevinə-sevinə
 Qarşıma çıxmadı.
 Əyilib öpdüm dodaqlarından,
 Bir parça duz idi,
 Dinmədi Xəzər.
 Əlimi çəkdim köpüklü saçlarına,
 Bumbuz idi,
 İsinmədi Xəzər.
 Baxdım sahil boyu,
 Bir nəfər görüm soruşam:
 Nədən gileylənib dəniz?

Xətrinə kim deyib görən?
 Sualsız da bildim
 Xəzərin inciməsini
 Sahilin kimsəsizliyindən.
 Oturdum dalgaların sahilə atdığı
 Bir kötük üstündə.
 Oturdum qüruba kimi.
 Açılmadı qaşqabağı dənizin,
 Soyumadı qezəbi...
 Ayrıldıq,
 Əlimdə dalgaların soyuğu,
 Dodağında duzu qaldı.
 Yol boyu düşündüm,
 Yəqin mənə deməli
 Nə qədər sözü qaldı...
 İnadından dönmedi, bilərəm.
 Nə eybi var,
 Bir də gələm,
 İki də gələm...
 Barışarıq,
 Danışarıq.
 İnənar, nankor deyil insanlar,
 Dərk edən də var,
 Naşı da.
 Deyərəm: – Xəzərim mənim,
 İki gözüm mənim.
 Axı, yer üzü həmişə bahar olmur,
 Dünyanın payızı da var,
 Hətta qışı da.

DƏNİZƏ YAĞIŞ YAĞDI

Dünən sıldırğı yağış yağdı,
 Sahildəki adamların
 Hərəsi qaçdı bir yana.
 Qabar-qabar oldu
 Dənizin sinəsi,
 Qaldı yana-yana...
 Buludların isti göz yaşındanmı,
 Yoxsa qəlbinin tələşindənmi

Tutuldu, bulandı dəniz?
 Qaraldı, bozardı,
 Fəqət dayandı dəniz.
 Qabar-qabar yandı dəniz...
 Təmkinini itirmədi ancaq.
 Çəkildi buludların karvanı,
 Çəkildi üfüqə sarı.
 Şəfeqlər töküldü sulara,
 Qızıl, sarı...
 Yənə gəldi insanlar,
 İki bir, üç bir.
 Yənə açdı qollarını
 Dəniz sahil boyu.
 Axı, dəniz mehribandır,
 Dəniz təmkinlidir.

1972

DƏNİZƏ GÖZ YAŞI DEMƏYİN...

Donizo göz yaşı deməyin,
 Deməyin: "Göylərin göz yaşadı dəniz".
 Dənizə üzük qaşı deməyin.
 Deməyin "Dünyanın üzüyünün
 Qaşadı dəniz..."
 Deməyin, duzludur
 Donmaz dəniz,
 Deməyin bilə-bilə.
 Bəs nədən göz yaşı donur
 Gilə-gilə!
 Deməyin, yanan görməyiblər dənizi hələ.
 Ancaq göz yaşı elə yanır
 Nə közə çevrilir,
 Nə də külə...
 Dəniz yanardı,
 Bir qətrə göz yaşı olsaydı.
 Dəniz donardı,
 Bir qətrə üzük qaşı olsaydı.
 Dənizə göz yaşı deməyin,
 Amandı, yana bilər,
 Dona bilər...

Dünya dənizsiz qalar onda.
 İnsanlar dənizsiz qalar onda...
 Bütün gözəlliyini itirər
 Yer üzü.
 Dənizə göz yaşı deməyin,
 Nə edirik donan donizi,
 Yanan dənizi.
 Nə yaxşı ki, dəniz var dünyamızda,
 Tələtömlü, çağlayan dəniz.
 Nə yaxşı ki, beynimizdə,
 Şüurumuzda dəniz var –
 Heç zaman ovunmayan dəniz.

1975

DƏNİZ ƏSƏBİDİR...

Bu axşam nə ay var,
 Nə ulduz var dənizdə.
 Qapqara qatran tökülmüşdür
 Sanki dənizin yerinə.
 Nə də işıq salır
 Xəzərin qumlu sahillərinə
 Çıraqların düzümlü.
 Tək qalıb dəniz,
 Tək-tənha...
 Bu axşam tükənib
 Dənizin dözümlü.
 Elə darıxır ki,
 Dindirsen ağlayacaq ha!..
 Heç vaxt belə görməmişdim
 Dənizi tək-tənha...
 Tora düşmüş kimi
 Yatağında çapalayır,
 Ancaq səssiz-səmirsiz.
 Heç inanmazdım,
 Fırtınasız, dalğasız da
 Qəzəbli olar dəniz.

1975

İLDİRİM VƏ DƏNİZ

Dünən bir tiyə ildırım
 Düşdü Xəzərə,
 Çalxandı dəniz.
 Üfüqdə qara buludlar bağırır,
 Qorxudan yanıldı qaranlığın bağı.
 Dedim, doğradı dalğaları yəqin,
 Təbiətin bu odlu kəsəri.
 Nigarançılıq içində açdım səhəri...
 Səhər üfüqlər qızarmışdı,
 Nə buludlu, nə dumanlı idi.
 Ancaq Xəzər
 Bir qədər əsəbi,
 Bir qədər həyəcanlı idi.
 Söndürsə də qəzəbiylə
 İldırımın alovunu,
 Axşam şahə qalxan dalğaların
 Hələ yığmamışdı cilovunu.
 Elə bil yanırdı
 İçin-için hələ də.
 Meydan oxuyurdu Xəzər
 Üfüqə də, sahilə də...

1975

ÜÇÜNCÜ İSKƏNDƏR

Ərdəbildə bir İsgəndər vardı.
 Kūçə-kūçə gəzib duz satardı.
 Eh, nə vaxtdan tanıyıram onu,
 Ancaq görməmişəm neçə ildir.
 Ölmüşmü?
 Sağmı?
 Bəlli deyil.
 Hər dəfə onu düşünəndə deyirəm,
 atalar gözəl deyib:
 "Dünya yaxşı adamlardan xali deyil".
 İstəsəydi mirzə olardı
 lap sələmçibəşinə,
 şəhərin baş küçəsində
 hücrədə oturardı.
 Daha düşməzdi küçələrin qarına,
 yağışına...
 Düşür yadıma,
 qışda çayxanada,
 yayda örtülbazarın kərpic səkisində
 söhbət etdiyimiz günlər.
 Necə də şirin danışardı
 kiminin "duzçu",
 kiminin "babı" adlandırıdığı
 İskəndər.
 Görsən sağdırmı?
 Sağdırsa oğor,
 yenə də çiyində duz şələsi,
 əlində həşyəsi yazılı mis piyaləsi,
 şəhərin eyri, ensiz küçələrilə
 addımlayır ağır-ağır,
 duz paylayır.
 Bəlkə ölüb?
 Əgər ölübsə
 Görən hansı qəbiristanda basdırıblar
 onu

Axı, şəhərdə hamı bilirdi
 İskəndərin babı olduğunu.
 Diriliyində dişləri batmayanlar
 Yəqin ölüsündən çəkiblər hesabını.
 Mollalar qəbiristana qoymayıblar
 babını.

Bəlkə bağ meşədə,
 kiçik həyətdəki
 tək çinar altında yatır indi?
 Görsən şəhərin dalda küçələrində
 çaxçaxlı qapıları döyüb,
 başı çadralı,
 əlləri hənəli
 qaraqaş, qaragöz gəlinlərə
 kim duz satır indi?
 Bəlkə də sahibsiz qalıb
 torbası, camı?
 Bəlkə də İskəndərin ölüm xəbərini
 şəhərdə eşitməyib hamı?
 Bəlkə də neçə gəlin, neçə ana
 hələ də gözləyir onun yolunu?
 Taxcadakı kasaya qoyublar
 nişyə aldıkları duzun pulunu?
 Gözləyirlər gələcək yenə.
 Yəqin inanmırlar
 Duzsatan İskəndərin ölümünə.
 Doğrusu, mən özüm də inanmıram –
 Ölə İskəndər.
 Hələ yadımdadır ilk görüşümüz.
 Örtülbazarda,
 səkidə oturmuşduq ikimiz.
 Öntümüzde iki stəkan çay vardı,
 yanımda bir torba duz.
 O belə başladı söhbətini,
 bir az zarafat, bir az ciddi:
 "Dünyada üç İskəndər var:
 biri mənəm.

Biri kefli İskəndər,
 o biri Zülqərneyn.
 Başqasını tanıyırsınız, deyin?
 İskəndər çoxdu bilirəm.
 Ancaq tarixdə qalanı üçdür.
 Yəqin bu sözlərim
 sənə birtəhər gəlir.
 Onda mən heç...
 İkisini tanıyırsən yəqin,
 Axı tarixdə adı var Zülqərneynin.
 O biri, dünyaya ayıq gəlib,
 keflənib dünyanın qəmindən.
 Müsəlman doğulsam da,
 görürsən indi "kafir" olmuşam mən.
 Belə də gedəcəyəm həyatdan –
 əliboş,
 könlü xoş.
 Nə pul yığmışam, yük olub
 çiyinlərimi əysin,
 nə borcum qalacaq bir kəsə.
 Buyursun, haqq-hesab mələkəsi gəlsin.
 Nə cənnət həvəsindəyəm,
 nə də cəhənnəmdən qorxum var.
 Nə əhsan istəyirəm,
 nə rəhmət oxusunlar..
 Keçən il belə dedim molla Ələkbərə.
 Acığı tutdu yaman,
 dedi: – Əl çək bu babılığından,
 Qayıt müsəlman ol,
 Dua edərik,
 tövbəni qəbul edər Yaradan.
 Dedim
 nə sizin kimi xadim ola bilərəm,
 nə də heç nəyi qanmayan müsəlman.
 Mənalı-mənalı baxdı
 gözlərimin dərinliyinə,
 susdu bir qədər.

Dedi
 nə qazanarsan
 bu duz şoləsinin hamısını satsan
 əgər?

Dedim.
 birgünlük çörək pulu aparıram evə
 hər axşam.

Hələ yadıma gəlmir
 ikigünlük xərci bir gündə qazanam.
 Sevincdən qaçdı dodaqları,
 telesik dedi:
 ya Məcitcamədə,
 ya Cüməməsciddə,
 yeddi rükət namaz qıl gündə,
 ailənin xərci məndə...
 Doğrusu qaraldı qanım,
 Dedim yaşımın bu vaxtında
 deyirsən təzədən aldanım!
 Hardan alırsan sən öz xərcini?
 Kimin hesabına
 saxlamaq istəyirsən məni?
 Buna razı olarmı ağa?
 Gördü bir xeyir aparmayacaq
 bu danışqıdan,
 dəyişdi üzünün mənası.
 Dedi sən asi olmusan, asi!
 Axirətə bir şeyin qalmamış,
 Get duzunu sat,
 çox bilirsən az danış.
 Ancaq mən danışaram hər gün yenə.
 Eşidir, məhəl qoymur,
 Hətta acıqlanır da xəbərçilərinə:
 "İşiniz olmasın.
 Satdığı duzun acısı çıxıb dilinə..."
 Danışıram,
 nə sadəcə inaddır bu,
 nə də şöhrət arzusu.

Axı, həqiqəti deyənənin olmur qorxusu.
Nədon qorxacağam,
Həllac Mənsur kimi
şəhər meydanında dara çəkilməkdənmi?
Yoxsa Nəsimi kimi
derimin soyulmasından?
Hər ikisinə razıyam, inan.
Ancaq etməzlər,
qorxurlar, əqidəm aşkara çıxa,
beş tanıyanım
o zaman yüz ola.
Min-min müsəlman dönüb
dinsiz ola.
Mənə nə var ki,
onsuz da babıdır adım.
Nə dinim var, nə etiqadım.
Heç nəyə inanmıram desəm,
düz olmaz.
İnanıram,
bu duzdur,
əl deyirmanında
gecələr şəhərə kimi əzilən zəhmətimi,
qapı-qapı sürünən
yorgun ayaqlarımın qüdrətini
satmasam,
ac qalaram axşam.
İnanıram,
ölmək üçün doğulmuşam,
Ancaq məhv olmayacağam.
Çünki məhv olmur yaradan,
Haradasa, nədəsə yaşayır yenə.
Mən də zərre-zərre əzilib
qarışım duz danələrinə.
İnanıram,
insandır ən böyük yaradan,
Hər şeye qadir.
Əlindən yaxşı da,

pis də gəlir.
Axı, mən də insanam,
demək,
ikilidir xasiyyətimin cövhəri.
Yaxşı olmaq üçün
məhv etməliyəm bir yarımı.
Pis də ola bilərəm
yaxşımı məhv etsəm əgər.
Mənə belə gəlir,
bir bütöv
iki yarıya dəyər.
Nə olsan, tam ol, –
yaxşı, ya da pis.
İkili olsanız
Hər şeyi itirərsiniz.
Zərgər ola bilərdim,
olmadım.
Niyə?
Xalqın qızılı,
özümün vicdanımı
zərre-zərre oğurlayıb
doldurmaq istəmirəm mücrüyə.
Duzdan çıxan çörəyim
ağzımda şəkər dadır.
Sən özün də bilirsen
adamlar bir-birini necə də aldadır.
Məni hamı tanıyır Ərdəbildə,
uşaqdan böyüyə qədər.
Kimi “Babı İskəndər” deyir,
kimi “Duzlu İskəndər”.
Qoy kim necə istəyir desin.
Toxunmaq istəmirəm qəlbinə
heç kəsən.
Fəqət bir nəfər deyə bilməz
toyuğuna kiş demişəm.
Ancaq hamı bilir,
ömrüm boyu
bir qarışqa kimi işləmişəm”.

Neçə il görüşdük.
 Neçə il danışdıq beləcə.
 Bəzən mübahisə edərdim onunla
 Öz düşüncəm, öz biliyimcə.
 O kamal dövründə idi,
 Mən cavandım.
 Elə bilirdim həyat
 gördüyüm, bildiyim bu aləmdir.
 Duzçu İskəndər
 Həyatdan ofsanələr nəql edir...
 Belə sanırdım o zaman:
 ən böyük hikmət
 dünyanın küre olmasıdır.
 Bir gecə-gündüzdə
 yerin bir dəfə fırlanmasıdır.
 Bunu da bilirdim,
 Demək, hər şey aydın idi mənimçin.
 İndi oturub düşünürəm
 hərdən için-için.
 Gör nələr varmış o İskəndərin
 duzlu sözlərində.
 Zarafat da etsə,
 yerində demiş, yerində.
 “Üçüncü İskəndər” olardı,
 arxasında duranı,
 qolundan qaldıranı
 olsaydı.
 Fikirləri çin-çin
 bir kitab içinə yığılsaydı.
 Kitablar ölkə-ölkə,
 el-el dağılsaydı.
 İskəndər olardı,
 “Babı” deyə
 ağzından vurmasaydılar əgər.
 Fikirlərini lənət qılıncıyla
 doğrayıb qırmasaydılar əgər.

Neçə ildir görməmişəm
 duzsatan İskəndəri.
 Hərdən düşür yadıma
 qayğıdan, zəhmətdən
 qırıq-qırıq olmuş sifəti,
 bir də sözlərinin hikməti.
 Deyirəm:
 Xalqın dərдинə bax,
 fikirlərində hikmət axını,
 arxasında duz şələsi,
 küçələri dolanır
 bir əsri heyran etməyə qadir olan
 onun filosof oğlu,
 filosof balası.
 Düşür yadıma,
 deyirəm, nə olaydı
 o zaman kinoya çəkəydilər
 duzsatan İskəndəri.
 Dalının şələsi,
 əlinin camıyla.
 Özü danışaydı hamıyla...
 Eşideydilər onu,
 Üzünü tutub salona
 Deyərdi: Görün nəyə qadir ikən
 Nə günə qoymuşlar
 bir millətin oğlunu.
 Fəqət, nə kinoya düşdü,
 nə də kitabda qaldı adı.
 İndi mənim kimi
 neçə nəfər xatırlayır:
 “Ərdəbildə duz satan
 Bir İskəndər vardı...”

HƏSƏNİN ÖLÜMÜ

Bir səhər,
kəndə yayıldı acı bir xəbər:
"Həsəni öldürdü Cabbar..."
Əvvəlcə inanmadılar,
"Həsən dilsiz-ağızsız,
rəiyyətin biri,
ağız təzə çatıb çörəyə...
Cabbarın qohumu, qardaşı,
torpağı, öküzləri.
Hamı yalvarır ona işləməyə...
Axı Həsənin Cabbarla nə işi var..."
Odur ki, inanmadılar.
Ancaq xəbər yerli-yerində
Həqiqət idi.
Çox da ki, Cabbar hampa,
Həsən rəiyyət idi.
İş belə gəlib,
yanşıdır əkin yerləri.
Dünən Cabbarın nökrələri
mərzilə adlayıb,
cüt salıqlar Həsənin yerinə.
O qışqırıb hədələyir,
baxmırlar.
Yalvarır,
qulaq asmırlar yenə.
yazıq Həsən,
başılıvlu,
əlləri göydə.
qaçır kəndə sarı.
O, bulaq başında tapır Cabbarı.
Yalvarır:
– Qoyma, nökrələrin mərzilə aşdılar.
əkdilər mənim də yerimi!
Cabbar əyri-əyri baxıb ona,
fısıldayır ilan kimi:

– Mən demişəm!
Qoy əksinlər!
Axı, nə köməyin var,
nə də cütün.
Gözünü dağılayım
sənin kimi rəiyyətin...
Xırmanda gələrsən
deyərim bir şey verərlər sənə...
Həsən yalvarır yenə:
– Bilirsən, körpə uşaqlarım var,
rəva bilmə acından ölələr.
Boğazımdan kəsib toxum almışam.
birtəhər,
uşaqların qanadı qandan çıxсын deyə
özümü oda, közə vururam.
Bir də yerim ola-ola
niyə sənin qapına gəlim çörəyə?
Cabbara yaman toxundu bu sözlər:
– Buna bax,
Mənə çörəyə gəlməyi alçaqlıq bilir.
Axmaq!..
Elə oradaca vurub öldürür Həsəni...
Qadınlar ağladı bu xəbərdən
kişilər qəzəbləndi.
Fəqət,
canının qorxusundan
kimsə nə danışdı,
nə də dindi.
Torpaq üstə ölən Həsəni,
aparıb basdırdılar torpağa...
İki gün
kənddə görünmədi Cabbar ağa.
Sonra hər şey düşdü öz qaydasına tezədən.
Elə bil yox imiş bu dünyada Həsən...
Kimsə demədi Cabbara:
– Sən də insansan,
Həsən də insan idi.

O, bəlkə də səndən yararlı
 səndən mehriban idi.
 Ancaq sən öldürdün onu.
 Yaşamağcın doğulanın
 Həyat haqqını elindən aldın.
 Niyə o öldü?!
 Niyə sən qaldın?!
 Bu haqqı kim vermiş sənə:
 "Yaşama!" deyəsən Həsənə?!
 Ey, Cabbar!
 Həsən ölərkən
 baxdınmı gözlərinə?
 Günəşin bir zərrəsinə
 necə enirdi qara bulud.
 Dodaqları necə titrədi...
 Hələ bəstələnmemiş
 nəğməni
 necə də boğdu sükut.
 Qolları düşdü yanına...
 Kim bilir nə qədər torpaq
 şumsuz,
 toxumsuz
 qaldı.
 Sinesi qalxıb-endi
 demirçi körüyü kimi...
 Qalxdı...
 Endi...
 Daha qalxmadı bir də...
 Ocaqdakı gözlərin üstünə
 kül endi pərdə-pərdə...
 söndü ocaq...
 Soyudu Həsənin qəlbi...
 Daha neçə uşaq ata məhəbbəti,
 neçə nəvə
 baba nəvəsi görməyəcək.
 Həsən öldü...
 Dünyaya yüz Həsən gəlsə də

daha o gəlməyəcək...
 Öldü Həsənle birgə
 Həsənle dünyaya gəlmiş
 nə qədər nemət.
 Fəqət,
 Cabbara demədilər:
 "Bu qədər cinayətə
 sənə nə haqqın var!!!"
 Ancaq
 ən acı həqiqət budur,
 Həsən öldü,
 qaldı Cabbar.
 Qaldı bir də
 insan ölümü haqqında
 yığın-yığın suallar...

1967

"ŞAHİN VƏ KORAMAL"

Yer üzərində bir ada var,
 Xəritədə, kitabda
 adı qeyd olunmamış bir ada.
 O, indi məlum olsa da
 nə Magellan kəşf edib onu,
 nə də Kolumb.
 Ancaq neçə əsr əvvəl
 burada hansı hökmdarsa olub,
 əmr edib,
 bir qala tikilsin
 sıldırımın denizə qovuşduğu yerdə.
 Nə "Qız qalası",
 nə "Məkr",
 nə də "Məhəbbət"...
 Fəqət,
 kiçik otaqlar,

barmaqlı pəncərələr,
 Bir də,
 qalanın üstündə bir meydan.
 Sonra da yelkənli qayıqlar
 zaman-zaman
 neçə keşikçi,
 neçə dustaq daşımış bura.
 Ağır qıfıllar vurulmuş
 kiçik qapılara...
 O vaxtdan insan səsi,
 insan nəfəsi.
 Bir də axşam
 göydə ulduzlar yananda
 titrək-titrək alışan
 şamların şöləsi
 ucaldı qaladan.
 Ağır-ağır ötdü zaman,
 səhər günəş doğdu,
 axşam batdı...
 Axşam ulduzlar doğanda
 yatan dustaqları
 səhər keşikçilərinin
 addım səsləri oyatdı.
 Beləcə yeknəsək keçdi aylar...
 Bir yaz günü
 qala meydanında
 yanında silahlı keşikçi
 bir məhbus günə verirdi özünü.
 Yənə göyün əyrisilə birləşən dəniz
 tənbel-tənbel yırgalanır,
 yənə günəşin şəfəqləri
 ləpələr üstündə yanır,
 yənə dalğalar aramsız
 yalayır qalanın təməl daşını.
 Məhbus birdən qaldırıb başını
 baxır səmaya,
 tala-tala buludlara,

Bir də əliləhlı keşikçiye.
 Məhbusun bu qərübə baxışından
 Gözetçi diksinir ele bil:
 – Niyə belə baxırsan, niyə?!
 – Görmürsən,
 (Göyləri göstərir ona)
 çayda üzən buz parçası tək,
 Necə talalaşib buludlar?
 – Nə olsun?!
 – Bahardır, ay qardaş, bahar.
 – Nə olsun!
 – İndi kənddə çəmənlər göyərüb,
 gömgöydür
 lap bu dəniz kimi.
 Gündüzlər qar əriyib
 gilə-gilə,
 damcı-damcı.
 Axşamlar qayalardan buz sallanır
 sərnizəniz kimi.
 – Nə olsun?
 – Uşaqlar ırmaqdan, gölməçədən
 atlına-atlına
 otarmağa aparır qoyunları.
 Baharda kənddə olmusanmı barı?
 – Yox.
 – İndi yaylaqda alaçalpov,
 aranda yağış yağır.
 Qızlar quzeylərdən novruzgülü,
 güneydən tərə yığır...
 Çoban qaya üstündə oturub
 lap mənim kimi, belə.
 Neçə-neçə nəğmə deyir
 kənd gözəllərinə.
 Qarğı tütəyin diliylə
 Bilirsən, necə çalır?

– Bayatısı dağlara səs salır...
 İndi cavanlar
 boyunduruqdan aşırıb xışı
 üç ay qışı
 tövlədə yeyib, yatan öküzləri
 xamdan çıxarırlar xırman yerində.
 – Nə olsun?!
 – Birçə vəsiyyətim var,
 ömründə birçə gün olsa da
 get kəndə.
 Gözlərinlə gör
 bahar günəş altı necə buxarlanır
 ceyranın gözü kimi qapqara,
 qızılgül ətirli,
 neçə nemətli
 torpaq.
 – Eh, nə olsun..
 Bundan mənə nə olacaq!
 – Mən kənddə doğulmuşam.
 Kənddə keçib
 ömrümün acılı, şirinli günləri.
 Torpaq yedirdib,
 torpaq böyütmüş məni.
 Atam da, babam da kənddə yaşadı,
 kənddə öldü.
 Oğlum da, qızım da kənddədirlər indi.
 Görəsən nə edirlər mənə.
 Nə gözəl günlər idi,
 Hər bahar cütə gedirdik
 Oğlumla ikimiz.
 O yer sürər,
 Mən toxum səperdim.
 O suvarar,
 mən arx çəkərdim.
 Sonra da bir bulaq başında
 süfrə açıb,

nəyimiz vardısı
 ağız ləzzətiylə yeyərdik.
 Axşam evə dönəndə
 gah qəmli,
 gah da sevinc dolu
 nəğmə deyərdik...
 Eh, nə gözəl günlər idi...
 O zaman
 oğlumun on yaşı vardı,
 qızımın səkkiz.
 Görəsən nə edirlər indi.
 Onlar mənə...
 Məhbus fikrə getdi...
 Birdən qalxdı ayağa,
 gözlərində alışan qığılcım
 sərnizədə əks etdi.
 Sonra da toqquşdu
 dəmirçi ocağı tək alovlu,
 bir də buz kimi donmuş baxışlar.
 məhbus dedi:
 – Deyirsən, orda nə var?
 Həyat, bir də azadlıq!
 Bilirsən azadlıq nədir?!
 – Bilirəm.
 – Yox, bilmirsən!
 Bilsəydin gözətçi olmazdın.
 Bilsəydin bu qala divarları arasında
 birçə gün qalmazdın.
 Yox, bilmirsən!
 Bilmirsən, yazıq.
 Axı biz insanıq!
 Sən bilmirsən bunu,
 insanın azadlıq üçün doğulduğunu.
 Bilsəydin...
 Deyən məhbus
 Birdən qollarını geniş açdı,
 qalanın başından

şahin kimi uçdu.
 Uçdu kəndin baharına...
 Çobanın mahnılarına...
 Ətir qoxulu torpağa...
 Uçdu həyata,
 insanlara,
 azadlığa...
 Gözətçi çiyinlərini çəkdi təəccüblə...
 Sonra elə bil yuxudan oyandı,
 bir addım atıb
 ancaq yenə dayandı.
 Baxdı,
 hər şey əvvəlki kimiydi yenə...
 Dəniz üfqlə birləşib,
 Günəşin şəfəqləri ləpələrə düşüb,
 dalğalar qalanın təməl daşını döyürdü...
 Fəqət o görmədi,
 dənizdə bir nöqtə var.
 Orada sular halqa-halqa böyüyürdü...
 Sonra da üzürdü ləpələrin çiynində
 sahilə sarı...
 Gözətçi görmədi
 bir məhbusun
 həyat,
 torpaq,
 azadlıq arzuları
 necə də can atır
 sahilə sarı...

TACİR VƏ MƏCNUN

Qədim Ərəbistan,
 Qumlu səhradan
 Tozlana-tozlana gələn karivan

1968

Bir dağ ətəyində acır yükünü.
 Bulağın yanında o bütün günü
 Dincələcək yəqin qaş qaralınca.
 Sonra da yenidən düşəcək yola.
 Bulağın üstündə bir cüt söyüd var,
 Burda mənzil edir hər gün karvanlar.
 Xalçanın üstündə oturmuş tacir,
 Beynindən qərribə fikirlər keçir:
 "On gün yol gəlmişik, bir həftə də var,
 Bazar, bazar olsa yəqin bu mallar
 Beş günün içində satılar hökmən.
 Beş gün də qalaram mal almağa mən.
 Sonra da yenidən düşərək yola..."
 Bu vaxt tacir görür dağ çıxırıyla
 Düz bulağa sarı gəlir bir nəfər,
 Saçları dağınıq, özü mükəddər.
 Gəlir, yanında da bir bala ceyran,
 Gəlib su içirlər onlar bulaqdan.
 Qayıdanda onu səsleyir tacir:
 – Ey allah bəndəsi, de, adın nədir?
 Kimsən, nəkərəsən, hara gedirsən?
 Gəl otur söhbət et, darıxıram mən.
 Bəlkə də yolumuz bir oldu elo,
 Səni apararam onda özüm ilə.

M ə c n u n

Adımı soruşdun?
 Qeysdir adım.
 Mənim su içməkdə fəqət muradım.
 Onunçun da enib gəldim bulağa.
 Səninlə yolumuz bir deyil, ağa.
 Tamam başqa yolun yolçusuyam mən,
 Mənə yoldaş olsan ziyan edərsən.

Tacir

Bəlkə bir səyyadsan?
Abidsən yəqin,
Abidə oxşayır elə görkəmin.
Sən gəl o ceyranı bağışla mənə,
Üç qızıl verərəm onun yerinə.
Təam hazırlayar qulamlar ondan,
Özün də tacirə qonaq olarsan.

Məcnun

Üç qızıl verərsən dedin ceyrana?
Əsl tacirmişsən, inandım buna.
Səndə insaf hanı, mürüvvət hanı,
Üç soyuq qızıla verim canlım?

Tacir

Soyuq qızıla yox, sikkəyə, pula.

Məcnun

Yaxşı ki, tacirsən sən bu ağılla.
Qızıl ki pul oldu, əslindən çıxdı,
O indi qızıl yox, bir oyuncaqdı.
O gah təam olar, gah mətah olar,
Bir kisədən çıxıb birinə dolar...
(Bir şey dərk etmədi bu sözdən tacir.)

Tacir

De görək bəs sənın tələbin nədir?
Bəlkə də şal verim, ya qumaş verim?
Ya qul bağışlayım, qarabaş verim?
Ərəbsən, yerlisən, bizsə yol ötən,
Bilmirəm sən necə rəva bilirsən,
Qonağın ac gəlib, ac getsin burdan?
Bil ki razı qalmaz bundan Yaradan.

Məcnun

Acsınız? Belə de! Gözləyin olan
Mən yemək gətirim sizə obadan.
Ancaq, əziz qonaq, bunu yaxşı bil
Bu ceyranı satmaq heç mümkün deyil.
Axı, necə satım bir yaranmışı?
Bundan Yaradanın gələrmə xoşu?
Onu da bizim tək yaratdı Tanrı,
Onun əlindədir öz ixtiyarı.
Nə olsun o zəif, sən qüvvətli sən.
Gücün çatanları məhv edəndə sən –
Onda canavarla səndə nə fərq var?
Bir gün də o tutub səni parçalar.

Tacir

Onu təam üçün yaratmış Allah,
Burda nə zərər var, nə də ki, günah.

Məcnun

Elə vəhşilər də bu yolla gedir!
Güclü gücsüzləri məhv etməlidir.

Tacir

Nəyinə gərəkdir onda bu heyvan,
Salıb öz arxana dolandırırısan?

Məcnun

Mən onu tutmadım, o özü gəldi,
O məni özünə bir arxa bildi.
Bir quş bir budağa sığındığı tək
O mənə sığınıb, qoruyum gərəkdir.

Tacir

Bilirson, böyüsə gedəcək bir gün.

Məcnun

Təəccüblü deyil bu hal mənimçün,
Ya gedər, ya bir gün qocalıb ölər.

Tacir

Acığın gəlməsin, yaxşı deyibər
Hərəməz bir cürə dəliyik, düzü.

Məcnun

Hamıya yaraşmaz məcnunluq sözü.
Siz bir tacirsiniz, dövlət hərisi,
Min dinar səcdəyə gətirər sizi.
Cünunluq aləmi özgə aləmdir.

Tacir

Mənim müsahibim tanıdım kimdir.

Məcnun

Çəkinməyin, deyin, Məcnunam, belə,
Adı dildən-dilə gəzən bir dəli.
Yox, o mən deyiləm özgəyəm tamam,
Mən eşqin yeganə havadarıyam.
Bir rəvayət deyim sizə, ey qonaq.
Bizdən neçə-neçə əsrlər qabaq
Qədim Yunanıstan torpaqlarından.
Dost imiş məhəbbət cünunluq ilə,
Deyirlər onların mehribanlığı
O vaxt dastan olub düşmüşdü dilə.
Sözü bir, sirri bir bu iki yoldaş
Bir yerdə gezirmiş kəndi, şəhəri.
Hicrandan, möhnətdən, kədərənən uzaq

Gəlib ötər imiş ömrün günləri.
Bir gün də səfərə çıxırlar onlar,
Yol uzaq, getdikçə uzanır söhbət.
Cünunluq köpürüb daşır sel kimi,
Onu təsdiq etmir yenə məhəbbət.
Cünunluq köpürüb daşır sel kimi,
Məhəbbət çox sakit tutur özünü.
Cünunluq hirsini soyuda bilmir,
Əl atıb çıxarır onun gözünü.
Məhəbbət kor olub qalır səhrada,
Dostusa sarsılır öz əməlindən.
Haçandan-haçana gəlir özünə,
O, kor məhəbbətin tutub əlindən,
Gedirlər... indisə kədərli məhzun.
Tanınır hər yanda bu iki nəfər.
Odur el içində o vaxtdan bəri
"Məhəbbətin gözü kordur" deyirlər.
Cünunluq vəfasız çıxmır dostuna,
Ürəkdən-ürəyə daşıyır onu.
Ağasına sədiq əzabkeş kimi
Onu dolandırır ömrü uzununu...
Çox məcnunla olub, eşqin yolunda,
Çox aşıqlar gəlib, getmiş cahana.
İndi məhəbbətin mənim həyanı,
İndi məcnun etmiş məni zəmanə..."
Döyüb gözlərini dayanır tacir,
Onun gördükləri yuxudur, nədir?
Bu haman Məcnunmu Leyliyə vurğun?
Bu haman gəncəmdir həsrətdən cünun?
Bu haman aşıqmi həyata küskün?
Bu haman Qeysmi, demiş mənimçün –
Ən müqəddəs Kəbə Leylidir, Leyli?
Əgər bu o isə, hamı o dəli?..

Həyretlə dayanıb baxanda tacir,
Məcnun da başını bulayıb gedir.
Bilir ki, bu kişi dərk etmər onu,
O, Leyli, bu, sərvət divanəsidir.

AUERBAXIN MEYXANƏSİNDƏ GÖRÜŞ

Leypsiqda yağışlı axşam

Leypsiq şəhərində bir meydança var,
Qədim bələdiyyə meydançasıdır,
Elə bil o kiçik tağlı dükənlər,
Əmir bazarının bir parçasıdır.*

Burda az görünür adamlar indi,
Şöhrəti tarixə zəbt olmuş ancaq.
Qonşu küçəyə işıqlı, enli,
Həyatda, zamanda təzə bir bax.

Böyük mehmanxana,
Təkəm otaqda.
Nə bir tanış vardır deyəm, danışam.
Daha yorub məni yazıb-pozmaq da,
Qəribə haldayam, düzül, bu axşam.
Elə bil kim isə tutub əlimdən,
Çəkib dar otaqdan çıxarır məni.
Kiminsə, nəyinsə arxasınca mən,
Keçirəm səssizcə neçə küçəni...
Narın yağış yağır yenə bu axşam.
Dəncilər böyüyür, artır anbaan.
Mən də göylər kimi elə dolmuşam,
Çətir də, papaq də çıxıb yadımdan.
Gedirəm... bomboşdur hər yan gözümde,
Bilmirəm bu yağın yağışını, qarını.
Heç dəyə bilmərəm bu an özüm də,
Öz qəti arzumu, son qərarımı.
O qədim meydana çatdığım zaman

*Əmir bazarı – Təbrizdə üstüörtülü bazar.

Gecəyarısını vurur saatlar.
Dururam bir anlıq.
Axı, uzaqdan
Məni çağırdılar.
Bəlkə gələn var?
Sonra da yaxından gəlir o sədə,
Duyuram çiyinə toxundu bir əl.
Bu gecə, kimsəsiz bir meydançada,
Bir mənəm, bir də ki, o mərmər heykəl.
Bəlkə o heykəldir səsləyən məni?
Heykəl danışarmı?
Onda bu kimdir?
Astaca çiyinə qoyub əlini,
Görürəm meydana bir qoca enir.
Baxıb tanıyıram.

M ə n

Ustad, mən səni
Veymarda Şillerlə qoşa görmüşəm.

G e t e

Əzizim, bilirsen, Faustçun məni,
Bura gətirdilər.
Çoxdan gəlmişəm...
Təəccüb etmə,
Mənə de görüm
Səni bu meydana gətirdilərmə?

M ə n

Yox, məni buraya... doğrusu... özüm

G e t e

Bəli, aydın oldu.
Sən gələn kimi
Elə bu şəhər,

Mənə Mefistofel vermişdi xəbər.
Dedi, gələcəksən.
Dedim: – Dələduz,
Mən səndən də yaxşı bilərəm onsuz,
O məni görməmiş getməz şəhərdən.
Axı, ömrüm boyu Şərqi sevdim mən.
Hafizi, Xəyyamı, Sədini sevdim,
Fərhadın dağ yaran eşqini sevdim.
Günəşdən yeddi rəng ayrılır hər an,
Beş günəş doğubdur Şeyx Nizamidən.
Eşqin dünyasına qalxdıqca mən də,
Bir hikmət şam kimi yandı sinəmdə.
Dedim: – Nə tərsa var, nə də müsəlman,
Bütün təriqətdən yüksəkdir insan.
Yaratdım insanın məhəbbətilə,
Yaşadım mən onun hüriyyətilə...

M ə n

Elədir, fikrinə baş əyirik biz,
Sənin söz dünyandan öyrənirik biz.
Səni zaman doğdu, zaman yaratdı,
Fikrin zamanədə tufan yaratdı.
Hikmət dünyamıza Faust tanışdır,
“Şeytan”ın heç yerdən qovulmamışdır.
Mefistofel, yeni cəsarət, hünər.
Onsuz keçinməmiş birçün gün bəşər.
Şərq də öz oğlu tək tanıyır səni,
Odur bu yerlərə gələn hər qonaq
Veymarda, Leypsiqdə arayır səni.

G e t e

Bunu Mefistofel bilse də ancaq
Səni bu yağışda çıxarıb yola,
Gör necə islanıb üstün, başın da.
Bizim bu yerlərin gur yağışında
Daş-divar soyuqdan donur az qala.
Elə mən özüm də donuram, düzü
Bir Xəyyam norması isidər bizi*

Meydanın başında bir meyxanə var,
Örtmüşdür üstünü çəpəki tağlar.
Yolu daş döşənmiş, pillə-pillədir.
Pillələr özgə bir dünyaya enir.
Qapının ağzında bir dəstə adam**
Qarışıq səslərdən hiss olur, tamam –
Əsəblər dartılmış kaman kimidir.
Gözlər od püskürən vulkan kimidir.
İndicə bir tufan qopacaq həmə...
Tərəddüd edərim,
Bu meyxanədən
İmtina eyləsək nə yaxşı olar.

M ə n

Ustad, bir baxınız, keçdi buludlar,
Ayna tək açıldı səmanın üzü.
Gəl, bir yerdə gəzək şəhərinizi.
Axı, ilk dəfədir Leypsiqdəyəm mən.

Onun göz oxşayan gözəlliyindən
Hələ bir şey görüb öyrənməmişəm.
Axı, bilirsiniz, Şərqdən gəlmişəm.
Şərq özgə aləmdir, Qərb özgə aləm.

Gətə fikrə gəldi...

G e t e

Bilərəm, qonaq,
Səni bu yerlərə gətirən maraq
Məni də bir zaman Şərqə çəkərdi...
Deyirsən, bu Leypsiq gözəl şəhərdir?
Hələ nabeledsən bu şəhərdə sən,

*Xəyyam norması – bir şüşə şərab deməkdir.

**Auerbaxın meyxanasının girəcəyində qoyulmuş heykəllərə işarədir.

Sabah işıq vaxtı gəzib görərsən.
Sən ki yaxşı vaxtda gəlmisən, qonaq,
Bir zaman burada qan uddu torpaq.
Sevib vəsf etdiyim bu Almaniyada,
Nələr yaratmadı bir yığın dəni?!
Zərdüşt baba demiş,
Qoca dünyada
Əhriman boğurdu Əhrimüzdeni...
Burda, bu Leypsiqdə hələ bir zaman
Məhkəmə qurdular qanun adından.*

O gün də burdaydım, bu meydanda mən.
Əfsus ki düşmüşdü qələm əlimdən.
Dilim də olmadı çıxam danışam,
Yumruğum altında əsə tribuna.
Axı ömrüm boyu düşmənlə olmuşam
İnsanın insana haqsızlığına.
Faşistlər dünyanı salanda oda,
Mən beləcə qaldım bax bu meydanda.
Sənə ki, sənətə qoyuldu qiymət,
Məni düşürməyə etmədi cürət...

M ə n

Bilirəm, çox sənət ocağı söndü,
Çox dahi heykəli torpağa döndü.
O zaman dünyanın yaman çağıydı,
Almaniya bir ölüm, qan çanağıydı.

G e t e

Gəlir xatirəmə, bir yaz səhəri
Leypsiqdən qaçanda faşist əsgəri,
Gəldi bu meydana başqa bir əsgər,
Əlində dağlarda bitən çiçəklər...

*Leypsiq şəhərində Dimitrovun məhkəməsinə işarədir (müəllif).

İndi yaxşı vaxtda gəlmisən, qonaq,
Bu qədim şəhərin hər daşına bax.
Mən də çox istəyəm sənə ilə qoşa,
Gəzim doğma yurdu lap başdan-baş.
Fəqət, bu axşam,
Faustla yenə də qərarlaşmışam
Burada görüşək.
Gələcək yoxın.
Sən bu meyxaədə ötən illərin
Bircə gecəsini olsan bizimlə,
Görərsən hər şeyi onda gözünlə.
Gəl keçək...
Gedirik, qapıda elan:
"Meyxaə bağlıdır".
"Ey ayıq insan,
Daha gecikmisən, qayıt qapıdan.
Evo dönmək üçün gec deyil hələ,
Ya da get məbədə, ibadət et..."
Gətə gülümsəyir...

G e t e

Ey meyxaəçi!
Hamıdan müqəddəs, mehriban bacı,
Gəl aç qapıları, qayıtmayaq boş.
Axı, nə ayıq, nə də ki, sərxoş.
Nə evimiz vardır, nə yol gözləyən.
Məbədə getməyi rəva görmə sən.

A u e r b a x ı n m e y x a n ə s i n d e

Keçerik içəri,
nə aləmdir bu?
Doldurub havanı şərab qoxusu.
Elə bil meyxaə özü sərxoşdur,
Səndəllər də daşdır, mizlər də daşdır.
Daşdır kuzələr də, piyalələr də,
Nəçə qəlb döyünür piyalələrdə...
Şərabda elə bil əks olur aləm,
Özüm də bilmirəm hara gəlmişəm.

Xoyyəmin sevdiyi o həyatını bu?
 Şərqdən Qərbə köçmüş xərəbatını bu?
 O piri-muğanını oturmuş gəndə,
 Bir cüt mavi gözlü dərinliyində
 Qərqlub danışib-dinmədən belə?
 Bəlkə o Faustdur,
 Mefistofeldə
 Leypsiçə gəlmişdir elə haman gün?
 Yeni fəlsəfələr kəşf etmək üçün?
 Yox, Şeyx Sənana oxşarı vardır,
 O xurmayı saçlı qızda Xumardır.
 Gör necə saxlayıb ədasını da,
 Sənən çıxarmışdır ridasını da,
 Nə emmame qalmış, nə təhtülhənək.
 Eşqin qarşısında o baş əyərək
 Zahirən, daxilən dəyişmiş tamam.
 Dinin zülmətindən qaçan bu adam
 Vüqarla gözdirir tərsə xacını,
 Boynundan asmışdır dar ağacını.

G e t e

Bizə şərab gətir, möhtərəm xanım,
 Şərabın oduna alışıb yanımlar.
 Doldur kuzolori,
 bir insafa gəl.
 Dostum Şərqdən gəlib eşit, ey gözəl.
 Yox, hardan biləsən son o diyarda,
 Saqilər dolanar meyhanələrdə.
 Qızılgül etrile yuyular sürah,
 İçən savab edər, içməyən günah.
 Sanma meyhanədə məst olur hamı,
 Orda kimisinə həyat ilhamı,
 Axı, kimisinə yük olur şərab.
 Bu küpdən o küpə tökülür şərab,
 Biz ola bilmərik onlara şərik,
 Biz ki al şərabı qəlbə içirik...
 Döndüb hamı baxır Göteyə sarı.

Birinci səs

Qoca Fausta var bunun oxşarı.

İkinci səs

Yəqin yanındakı Mefistofeldir.

Üçüncü səs

Burdan getdikləri gör nəçə ildir...
 Susur bir andaca qarışıq səslər,
 Susur çalğıçılar, dayanır rəqslər.
 Hamı heyrot edir.
 Qızlar bu ara
 Etiraz edirlər:
 "Çal, ey avara!
 Tez ol, valsı başla qızıışsın meydan!
 Bizə nə çıxacaq qoca Faustdan?
 Mefistofeli də tanıyırdıq biz!
 Yüz il yaşamışıq Mefistofelsiz.
 Görmək istəmirik üzünü belə!
 Ötən əsrlərin fəlsəfəsilə
 Yaşaya bilmərik bilirsiniz, cənab!
 Yaşasın azadlıq!
 Yaşasın şərab!"
 Qapının ağzında durub bayaqdan
 Ətrafı seyr edir lovğa bir cavan.

M e f i s t o f e l

Qızlar, gözəl qızlar, səhv edirsiniz,
 Bir anınız keçməz Mefistofelsiz.
 Bir də deyın görək Faust nə zaman,
 Getmiş Auerbaxın meyhanəsindən?
 Şeytan da burdadır, hikmət də burda,
 Zülmət də burdadır, cənnət də burda.
 Dünya yaranandan bu günə qədər,
 Qayğısız olmamış heç zaman bəşər...

Gete köks ötürüb.

G e t e

Faust, yazıq Faust,
Səbrə bax səndə
Uşağa dönmüsən bunun əlində.
O öz aləmindən qoparır səni,
Haraya istəyir aparır səni...

(Bu vaxt Faust gəlir xəyal içində Gete ilə görüşür.)

F a u s t

Burdasan sən də?
Nə yaman korlanıb yaddaşım, düzü,
Bir saat əvvəldə dediyim sözü
Tamam unuduram bir saat sonra.
Məni Mefistofel gətirdi bura.
Gəlin çıxıb gedək çölə, çəmənə,
Düzü, bu meyxanə dar gəlir mənə.

M ə n

Bəlkə yorğunsunuz, oturun, cənab,
Sizə kömək edər bir qədəh şərab.
Bir də musiqini dinləyin bir az.
Şərab olan yerdə, axı, şər olmaz.

F a u s t

Nə gözəl dediniz, a şərqli qonaq,
Bu bir həqiqətdir dərinəndən duysaq.
Elə bil yerden qopardın məni,
Öz hikmət dünyama apardın məni.
Əslində şərabdən doğmamışdır şər.
Nadandır mey içib şər törədənlər.

Şərqin fəlsəfəsi ucadır, uca.
Ona baş əymişəm ömrüm boyunca.

M ə n

Biz də xeyli vaxtdır dinləyib səni,
Həyat, xilqət haqda fikirlərini
Öyrənə-öyrənə görürük bezən
Bizim Fəzlüllahla eyniləşirsən.
"Mən bir allahammı?"
Sorduğun zaman
"Bəli, sən allahsan, ey qadir insan"
Deyərək Nəsimi səs verir sənə.
Həqiqət yol tapır şübhələrinə...

Faust fikrə gedir...

F a u s t

Bir hikmətə bax,
Mənim fikirlərim məndən çox qabaq
Gəlmiş bu dünyaya.
Mən isə hələ
Boş-boş öyünürəm hikmətlərimlə.

M ə n

Yox, cənab, bu böyük təfəkkürle siz,
Elə bizimçin də qiymtlisiniz.
Məğriblə məşriqin yovuşmasına,
Fikir dünyamızın qovuşmasına,
Böyük təfəkkürlər yol açmış ancaq.
Bu belə olmuşdur, belə olacaq.

G e t e

Hər zaman, hər yerdə görürəm, qoca,
Hikmət axtarırsan ömrün boyunca.
Bu tərəddüd, şübhə yorduqca səni,
Girdablar içində gördükçə səni

Mən əzab çəkirom.
Axı, bir zaman
Dedim ki, fikrinin işıqlarından
Gözümüz, qəlbimiz nurlandı bəlkə.
İndi xəyallarla pəncələşdikçə...
(Faust burda onun sözünü kəsdi.)

F a u s t

İnan, bu tərəddüd səndə əbəsdir.
Sən bütün bəşərcin yaratdın məni,
Əbədi olaraq yaratdın məni.
Əgər "Faust"unu yazmasaydın sən,
Sən Gətə olsan da mən olmazdım mən.

G e t e

Əbədi gəlirik biz bu dünyaya
Bizə elə gəlir, ölürük guya.
Xoyyəmə söyləmiş ki, bu cansız kuzə
Şərəblə ruh verir, can verir bizə.
Bir vaxt saqi idi meyxanəmizdə
Yenə də qayıtmış məclisimizə.
Şairin sözündə hikmətə bax sən,
Deyir ki, heç zaman ölməyəcəksən.
Dünən insan idin, sabahsa çiçək,
Adınla görkəmin dəyişir demək.
Bu mey ki, rəngi də, dadı da gözəl,
Kim bilir neçə gün, neçə il əzəl
Torpağın ətriydi, günəşin nuru.
İnsanın oliylə dönüb mey oldu.

F a u s t

Dərk etsek əgər,
Bu şəfəq rənginə çalan zərrələr
Yenidən qayıdıb dönür əslinə.

Günəşin nuruna, torpaq ətrinə.

G ö t e

Elədir, düzdür..
Bu bizim həyatla vəhdətimizdir.

F a u s t

Biz hər şeydə varıq,
ya daş, ya çiçək.
Hər şeydən bizdə də zərrə var demək.
Biz həmi bir küllük, həmi min zərrə,
Həm ayrı-ayrı, həm də bir yerdə.

G e t e

Arayıb, axtarıb, öyrənə bilsən,
Sən bəlkə də mənənsən, Faust deyilsən.
Bir zaman zərrə tək ayrılıb məndən,
İndi bu görkəmdə sən olmusan sən.

M ə n

Ustad, bilirənmə Şərqdə bir zaman,
Özünü dərk etmək istəyən babam,
Nə qədər anlayış, hikmət yaratdı.

G e t e

Yəqin ki, axırda bir yerə çatdı,
Özünü, dünyanı dərk eləyərək
Söylədi, yaşayıb ölmürük demək,
Doyışo-dəyişə yaşayırıq biz.
Nə isə... Bəs hanı kuzələrimiz?
Nə qədəh veriblər, nə də ki, kuzə,
Demək meyxanəçi dağ çəkib bizə.
Bir qurtum içmədik,
bela iş olar?

Mən öz otağımdan çıxanda, dostlar,
Dedim təbiətin gedim qoynuna.
Görüm nə getirir xilqəti cana?
Təbiət yerinə indi meyxanə,
Bir də sizi gördüm,
Razıyam buna.
Bu söz-söhbətimiz qurtarmır hələ...
Sanki fürsət düşdü Mefistofele
Qocanı bir anda götürüb getdi.
Götenin alnını qırıqlar örtüdü.
Gözləri yol çəkdi elə bil birdən.
Çıxdıq meyxanədən...

Artıq səhərdi,
Günəşli, buludsuz bir yaz səhəri.
Şəfəqlər içində Leypsiç şəhəri
Necə gözəl idi, necə füsunkar.
Adamlar doluydu gen xiyabanlar.
Bahar havasıyla qabardı sinəm.
(Meyxanə bir aləm, şəhər bir aləm...)
Qoşulub o şəhər izdihama mən,
Yenə də Götenin keçdim önündən.
Yenə həmənlə tağlar, həmənlə meydança,
Yenə əzəmətlə durmuşdu qoca...

*Leypsiç-Bakı
1969, may.*

Zaman o zaman deyil,
Məkan o məkan deyil,
Fəqət yaddaşımızdan
O illərin, yerlərin izi pozulan deyil.
Tarixə çevrilsə də ömrün, günün hər anı,
Xatirələr bağlayır ötən günə insanı.
Xatirəyə çevrilir sevincimiz, qəmimiz,
Xatirəylə döyünür zaman-zaman qəlbimiz.
Xatirə var odundan od tutursan yanırsan,
Xatirə var ananda sanki qanadlanırsan...
Bu bayram günlərində
Ötən qanlı günləri gətirdikcə yada mən,
Bir ömrün kədər dolu, sevinc dolu günləri
Gəlib keçir gözümdən.
Necə insan qayıdır yaddaşında həyata,
O kədərli günləri iftixarla yenidən
Yaşayıram mən həttə.
...Gör necə ildən sonra
Öz cəbhə dostlarımla oturuşuq üz-üzə.
Deyirəm: – Ay uşaqlar, qoy mən danışım sizə,
Fikir verin hər sözə,
Yaddaşın dolayında itib, qalan olmasın.
Axı, bunlar tarixdir,
Gərək yalan olmasın...

Qırx birinci il idi,
Ərdəbildəydik onda.
Yadınıza düşürmü?
Hə, cavan oğlan idik,
Min-min insanlar kimi
Biz də sabahımızdan yaman nigaran idik.
Qərbdə dumanlı göylər
Topların atəşindən yanırdı tala-tala.

Gəlirdi Şorqo tərəf bu od, alov, bu bəla.
 Qocalar söyləmişkən.
 Elə bil yer üzündə Nuhun tufanı idi.
 Faşist sözü o zaman ölüm idi, qan idi.
 Hamı nigarən idi...
 Yox, yox, hamı deyildi,
 Kim deyir ki, sevinib şadlananlar yox idi?
 Fəqət öz niskilini ürəyində saxlayan
 Sevinəndən çox idi.
 Dinə bilmirdi hamı,
 Susurdu, gözləyirdi.
 Dinib danışanları xəfiyyə izləyirdi.
 Çaharrahdə, Rastada*
 yığılanlar var idi,
 Onlar məddahlar idi.
 Görürdün ki, ortada
 Uca səslə bir nofor
 Baba dərvişlər kimi:
 – Belə verirler xəbər...
 Deyəndə neçə söz də artırırdu özündən.
 Yalandan danışdığı böllənirdi üzündən...

Xəbərlər mərkəzi çayxana

Axşam Çəşməbaşında
 Böyük bir çayxanada yığılırdı ağalar.
 Daxil olmaq azaddır,
 Əgər artıq pulun var.
 Bir şahılıq miyana **
 Burda birçə qırana.
 Doğrusu, bir pul deyil ağa üçün bir qıran.
 Ancaq məndən soruşsan,
 Deyərəm ki, o zaman
 Bir qıran, bir bəzzazın birgünlük məxarici.

*Ərdəbilde bazar və məhəllə adlarıdır.

**Kiçik stəkanda çay.

Bir qırana iki gün fəhlə işlədər hacı.
 Ancaq bu çayxanada
 Bir stəkan çayın da dəyəri bir qırana.
 Nə olsun ki, axşam gəl,
 Görəcəksən dolubdur ağzınadək çayxana...
 Gəlir cavan əfsərlər,
 Gəlir tacir, sələmçi.
 Gəlir, siyasət ilə heç vaxt maraqlanmayan
 Qırmızısaqqal hacı...
 Axtı, hamı istəyir
 “Berlin xəbərləri”ni gəlib özü eşitsin.
 Diktorun söylədi hər bir sözü, eşitsin.
 Elə bilmə ki, onlar dünyanın taleyindən,
 İnsanın həyatından,
 Vətəndən nigarandır.
 Birisi anbarından,
 Biri dükanlarından...
 Bir sözlə, burda hər kəs özündən nigarandır.
 Bir xəbər dəyişir
 Dəyər, məzənnə, bazar...
 Hər gün birçə xəbərən milyon qazanan da var,
 Müflis olanlar da var...
 Gecə sərxoş çıxırlar çayxanadan əfsərlər,
 Onları məst eləyir uydurulmuş hər xəbər.
 Dünən ingilislərə nökrçilik edənlər,
 Xidmət üçün ağadan rütbə, onam güdənlər,
 İndi ata-babadan elə bil alman olub.
 Dönüklərə nə var ki,
 Kim ulaq olsa, onlar əvvəldən palan olub...
 Beləcə günlər ötür,
 Beləcə günlər itir,
 Gəlir qırx birin yayı.
 Məddahlar, xəbərçilər daha görünmür gözə,
 Dünən danışmayanlar indi başlayır sözə.
 O məşhur çayxana da düşür adi halına,
 Son qoyulur onun da dünənki cəlalına...

Ziddi-faşist cəmiyyəti

Baş küçədə – Çaharrahdə,
Tablo asdı bir gün səhər
Faşistləri sevməyənlər.
İri xətlə yazılmışdı:
“Ziddi-faşist cəmiyyəti”.
Elə o gün küçə-küçə, meydan-meydan
Gəzdi onun söz-söhbəti:
“Gəlin, vətəndaşlar, gəlin, a dostlar,
Şairin sizlərə xoş xəbəri var...”
Haray çəkən bir şairin
Səsi düşdü mahal-mahal:
Gəldi kəndli, gəldi hampa,
Gəldi əsnaf, gəldi baqqal.
Müəllimlər, tələbələr axıb gəldi,
Şər xeyirlə savaşıanda,
Aydınlığa səs verməyə
El zülmətdən çıxıb gəldi.
Azadlığın gücünə bax,
Damla əgər azad olsa,
Axıb-axıb selə döner.
İnsan əgər azad olsa,
Dağ oynadan file döner.
Azadlığa çıxanda el,
Qandallara, zindanlara sığışmayır.
Azadlığa çıxanda dil,
Susmaq bilmir,
Səsi, sözü meydanlara sığışmayır.
“Gözlə” deyən, “dinmə” deyən zamanənin
Razılığın soruşmayır.

Üç gündür ki,
Carçı düşüb xəbər verir,
Pileçaydan Nirə qədr*

*Qəsebə və mahal adlarıdır.

Xalxaldan da Muğanadək.
Miting vardır Ərdəbildə
El-obanın camaatı gəlsin gerek.
Qayadan bir damcı düşür,
Bir də düşür, ırmaq olur.
İrmaq axır sel yaranır.
İnsanlar da yığılanda
Tayfa olur, el yaranır.
Bu obadan biri çıxır,
O komadan biri çıxır,
Biri enib dağdan gəlir,
Biri çıxıb bağdan gəlir.
Cığırlarda görüşürlər,
El yolunda birləşirlər,
Dərdləşirlər, diləşirlər:
– Xeyir ola?
– Deyirlər ki, mitinq vardır Ərdəbildə.
– Savalandan gəlirəm mən,
Nə xəbərdir gören belə?
– Nitq olacaq bizim dildə,
Eşidərsən, öyrənərsən.
– Ayrı dili bilmirəm mən,
Özgə dildə danışsalar heç getməyəm.
Mən elatam,
Başqa dildə danışmayıb babam, atam.
Bir rəvayət deyim sənə,
Bəlkə elə eşitmisən:
... Bir gün dağdan enib gəlir bir şahsevən,
Axşam üstü o çatanda obasına,
Görür ki, bir əmmaməli
Çıxıbdır ot tayasına
Haray çəkir.
Xəbər alır, deyirlər ki:
“Bu molladır, azan verir”.
Baxıb-baxıb soruşur o:
“Bəs nə deyir?”
“Biz nə bilək!

Görməyirsən özgə dildə danışır o”
Qəzəblənir kişi yaman,
Deyir: – Salın tez tayadan,
Başa salın, anlasın o,
Özgə dildə
Qoyun gedib özgə yerdə banlasın o...

Mitinq

Çaharrahdə, mitinq verir
“Ziddi-faşist” cəmiyyəti.
Axıb gəlir şəhər əhli,
Kəndistanın rəiyyəti.
Dalğalanır insan seli
Məzluminin dükanının qabağında.
Kimi ayaq üstə durub,
Kimisi də oturubdur,
Bağlaması qucağında.
Ay Məzlumi, gözün aydın,
Aç dükanın qapısını.
Bir bu qədər müştəriylə
Sən bir gündə qazanardın
Lap dünyanın yarısını.
Birdəfəlik tullayardın
Məzlumluğun daşını sən
Aç qapını, aç, Məzlumi,
Niyə durub düşünürsən.
Aç qapını bir görsünlər,
Nəyin vardı, nə satırsan.
Mən bilirəm bu alverlə
Öz-özünü aldadırsan.
Aç qapını, xurcununu, çomağını
Yağsın bura rəiyyət dostlar.
Qoy hər şeyi söz etməsin nadürüstlər.
Cərgə-cərgə, sıra-sıra
Səf çəkərək dayanaq biz.

İrad tuta bilməsin qoy düşmənimiz
Günortadır,
Müəzzinlər minarəyə qalxan vaxtı.
Dükandarlar qapıya tor taxan vaxtı.
Cəmiyyətin arasından
Lap maşının damı üstə
Qalxdı biri.
Sakitliyə dəvət etdi gələnləri.
Birçə anlıq susdu hamı.
Bir uğultu keçdi sonra
Sanki insan dənizindən
– Bu danışan kimdir görün?
– O Qüdsdur.
Ədəbilin ən hörmətli müəllimi.
Bu mahalda natiq yoxdur onun kimi.
Sonra sanki daş atdılar birdən gölə,
Sədd çökdilər coşan selə.
Üzdə maraq, közdə maraq
Hamı susdu.
– Ağayi Qüds danışacaq...
Bizim ya şəhərdə, ya da ki kənddə
Evimiz, komamız, ocağımız var.
Bizim bu ölkədə, bu məmləkətdə
Özümüzə görə bir haqqımız var.
Evimiz od tutub yanarsa bir gün
Hay-haray salar qonşular gəlsin.
Qonşunun koması odlansa bir gün
Biz də köməyinə gedərik yəqin.
Fərz edək bir kənddir bu yer kürəmiz,
Ölkələr qonşudur biri-birilə
Min illər bir yerdə yaşamışıq biz,
Hələ yaşayacaq nəslimiz belə.

İndi qonşumuzun evi odlanır,
Heç insafmıdır ki, dayanaq gəndə?
Alovlar, tüstülər ərşə dayanır,
İnsanlar yanrlar odlar içində.

Demirəm vuruşaq biz əldə silah,
Belə bir fikirə düşməsin heç kəs.
Fəqət səsimizi gəlin ucaldaq,
Dünyanın səsinə qoşulsun bu səs.
Bu odu, yanğını, müharibəni
Yaradan adamlar quldurdan pisdir.
Onların başçısı dənidir, dənə,
Onlar insan deyil, onlar faşistdir.

Yalan söyləyirlər o kəslər, yalan,
Deyirlər faşistlər adi insandır!
Yalan söyləyirlər faşistlər, yalan,
Müsləman, yeni ki, misli-almandır!

Günahdır Hitlerə Mir Heydər demək!
Kim dedi, o sözü heç inandımı?
Qoy çıxsın ortaya, danışsın görək
O özü doğrudan müsəlmandırımı?!

Bir vaxt Vilhelmi Şərqə gətirib,
Adının önünə "Hacı" qoşdular.
Fəqət çox çəkmədi başa düşdülər
Qoyun dərisinə canavar girib...

(Natiqin sözləri kəsilir hər an,
Adamlar əl çalıb gülüşürdülər.
Onlar ki, baxırdı dalda-bucaqdan
Bir az da, bir az da büzüşürdülər).

Qardaşlar, faşistlər çatıb Volqaya,
Stalinqradda döyüşlər qedir.
Meydan oxusa da Hitler dünyaya,
Bu haylar, haraylar bir bəhanədir.

Haqqın tərəfində dayanırıq biz,
Qoşulsun səsimiz haqqın səsinə.
Çünki lap ürəkden inanırıq biz

O Qızıl Ordunun qələbəsinə...
Natiq susdu...
Alqış səsi ucaldıqca dörd bir yandan,
Əks-səda gəldi ona,
Bağmeşədən, Üçdükandan.
Dalğa-dalğa, halqa-halqa getdi o səs,
Mahal-maşal, şəhər-şəhər
O sədaya səs verdilər.
Faşistləri sevməyənlər,
Müharibə sevməyənlər...

Ümidlə iradə birləşəndə...

Yığılıb bir otağa redaksiya heyəti,
Görün nədən başlandı onların ilk söhbəti:
"Kağızımız varmı?
– Yox.
– Mətbəemiz?
– O da yox.
– Hürufçin?
– Yoxdur o da.
– Pul necə?
– Bəs neyimiz var onda?
– Qulaq asın mən deyim onları bir-bəbir,
Vərəqə çap etməyə iradəmiz varmı, var.
Sözümüz çatar, çatar.
Rəssam necə – Ələkbər:
Mühərrir kim – Əxlaqi.
Müsəhhih – Danışbecu.
Kitablar çap etməyə kifayətdir bu ordu..."
İradənin önündə yox oldu maneələr.
Bir fəhlə yumruğu hazırladı Ələkbər.
Onun zərbəsi altı parça-parça qırıldı
Faşistlərin nişanı.
Bu oldu vərəqənin həmişəlik ünvanı.
Baş məqalə, felyeton, şer, bir də xəbərlər
Hazır oldu o şəhər.

Cövdət mətbəəsində çap oldu vərəqlər.
 “Ziddi-faşist vərəqi” Azərbaycan dilində,
 Bu bir qığılcım idi,
 Ağsaçlı Ərdəbilin
 Minillik niskilində.
 Hamı qəzet görəcək,
 Xəbərləri biləcək
 Doğma ana dilində.
 Oxuyacaq qocalar,
 Oxuyacaq cavanlar,
 Oxuyacaqdır bunu
 Ömründə əllərinə
 Ruznamə almayanlar.
 Namindən Nire kimi,
 Xalxaldan Muğanadək
 Oba-oba, elbəel
 “Ziddi-faşist” gəzəcək.

Qəzet satan Zeyni

Səhər günəş doğan zaman
 Gəldi Zeyni:
 – Verin, verin vərəqəni.
 Müştərilər gözləyirlər, axı, məni.
 Rəislərə “müjdə” verim,
 Hacılar müftə verim.
 Tacirlərə bir qırana satım gərəkdir.
 Tez olun ki, karvansara açılmamış
 Hücərələrə çatım gərəkdir.
 Prədməlik, Təzəmeydan,
 Şeyxqabağı, Körpübaşı,
 Unçu meydan, Misgər bazar,
 Gör nə qədər müştəri var.
 Mən nüsxə ver, ancaq çatır.
 Küçələri, meydanları
 Zeyni bir-bir saya-saya,
 Nəzər salır vərəqədə ünvanlara.

Əzbərləyir,
 Hansı sözü harda deyim,
 Kimə deyim.
 Zilmi deyim, bəmmi deyim.
 Elə deyim hamı bilsin,
 Dostlar gülsün,
 Düşmən ölsün...

Təzə açır qapıları dükandarlar,
 Qaş-göz ilə, oğrun-oğrun danışirlər:
 – Ağa, təzə nə xəbər var?
 Ağa çiyin çəkib durur.
 Demək təzə bir söz yoxdur.
 – Məşdi, sizdə nə xəbər var?
 Tər hənalı saqqalına
 Çəkir – Məşdi sağ əlini.
 Demək qorxur Məşdi hələ,
 “Bu işlərə qoşma məni,
 Saqqalımı verrəm ələ”.
 Qınamıram mən onları,
 Məmurlardan qorxanı var,
 Xəbərçidən çəkinən var.
 Düşünür ki, bir söz deyər,
 “Elə olmaz, belə olar...”
 Siyahıya düşər adı.
 “Bəlkə elə düz deyirlər,
 Bu faşistlər yaxındadır...”
 “Bəlkə elə düz deyirlər,
 Bu gün-sabah
 Göründülər birdən-birə.
 Bir söz üstə keçər girə...
 Qəlbindəki qəlbindədir,
 Nə işi var ortalığa düşsün nahaq”.
 El sözüdür,
 “Ağrımayan başımıza
 Nədən ötrü saqqız salağ”.
 Elə bu vaxt

Qoltuğunda "Ziddi-faşist" vərəqəsi,
 "Hicaz" üstə zile qalxıb nazik səsi
 Zeyni gəlir...
 Rastabazar cingildəyir:
 – Qulaq asın, ay ağalar!
 Məndə təzə xəbərlər var!
 Bizim dildə ruzinamə,
 Qoy sevincin dostlarımız,
 Düşmənlərsə batsın qəmə.
 Alın, alın!
 Görün faşist orduları nə haldadır,
 Əhvalları soğan dadır!
 Alın, alın!
 Kasıblara on şahıya,
 Dövlətlilər pulsuz alsın,
 Alın, alın!
 Kimisinə bir göz dağı,
 Kimisinə müjdə olsun...
 Baqqallara, bəzzazlara
 "Ziddi-faşist" vərəqəsi
 Zeyni sata-sata gəlir.
 Zeyni dönüb oda gəlir.
 Karvansara qabağında
 Durur bir an:
 – Ay ağalar, ay hacılar,
 Məndə təzə xəbərlər var.
 Alın, alın bu vərəqi,
 Görün necə şerlər var:
 "Öz aramızdır, ay hacı,
 Çox pis olub halın sənin,
 Bu Hitlerin yolunda lap
 Getdi tamam malın sənin..."
 "Alın, alın!
 Hitler indi öz başının hayındadır.
 Səngərlərdə donub qalmış
 Ordusunun vayındadır..."
 Zeyni girir hücrələrə:

"Buyur, hacı, buyur, ağa...
 Ağa alır vərəqəni
 Cüret etmir bir söz desin
 Zeyni kimi bir "qonağa".
 Zeyni gəzir bazar-bazar,
 Zeyni gəzir meydan-meydan,
 Gür səsile dolur hər yan:
 – "Mir Heydər" in çatdı sonu,
 Gözləməyin daha onu...
 Zeyni hardan gəlib keçir,
 Ağ vərəqlər görünürlər
 Hücrələrdə, dükanlarda.
 İstəyərək alan da var,
 İstəməyib alanlar da.

Üç il cəbhədə

Üç il döyüş getdi, bizim şəhərdə,
 Bazarda, evlərdə, məhəllələrdə.
 Fikirlər, məsləklər vuruşdu burda.
 Cəbhələr üz-üzə durmuşdu burda.
 Səngərsiz, tufəngsiz, topsuz cəbhələr,
 Zaman-zaman gələn sonsuz cəbhələr.
 Bir yanda insanlıq, əmin-amanlıq,
 Bir yanda minillik bir hökmranlıq –
 Puldan, ağalıqdan, mülkdən ayrılır.
 Rişesindən qopur, kökdən ayrılır.
 Odur ki, toplayıb son qüvvəsini,
 Tərk etmək istəmir öz cəbhəsini.
 Axı, inam duyur özündə onlar,
 Min cilidə girir bir günde onlar.
 Gah mülayim olur, lap ipək kimi,
 Gah da qəzəblənir bir pələng kimi.
 Bir gün mömin olur, bir günse asi,
 Üç il belə getdi bizim şəhərdə
 Əqidə davası, məram davası...
 Gizlində, aşkarda pıçıldaşırlar,

Deyəndə: "Ay hacı, gözləməyiniz var?"
 Deyirdi: "Var, oğul, heç tələsməyin,
 Cücəni payızda sayarsız yəqin".
 Fəqət günlər keçdi, zaman dəyişdi,
 Şəhərin havası yaman dəyişdi.
 Daha görünmədi meydanda onlar,
 Daha orda-burda yığılmadılar.
 Hacımın elə bil belə öydü,
 Şəhər evdən çıxıb hücrəyə gəldi,
 Axşam da eləcə qayıtdı geri.
 Az qaldı saqqalı süpürsün yeri.
 Çoxusu dəyişdi libasını da,
 Buxara bərkünü, əbasını da.
 Guya keçmişindən ayrıldı tamam,
 Guya təzələndi dünənki adam.
 Aşkarda döyüşə bilməyən hacı,
 Şayiə yaymaqda gördü əlacı.
 Hər şəhər şəhəri gözdi bir xəbər:
 "Geri çəkilməklə guya faşistlər
 Siyasət yürüdür, hərbi siyasət..."
 Neçə gün tamam
 Bazarda, dükanda gezdi bu söhbət.
 Elə ki, bir yana çıxmadı yalan,
 Xəbər yayıldı ki: "Xəlici-Farsdan
 Sualtı qayıqlar çıxıb sahilə,
 Almanlar cənubu keçirib ələ..."
 Beləcə yalana yalan qoşuldu,
 Bəzən bu sözlərə inanan oldu.
 Dedilər: "Kim bilir, düz olar birdən,
 Niyə öz boyuma kəfən biçim mən.
 Nə "hə" deyim, nə "yox", gizləyim hələ,
 Birdən ələ oldu, olmadı belə..."
 Gecə yarasalar keçdi hücumu,
 Bir gün xəbər gəldi, bir dəstə adam
 Neçə dostumuzu döyübdür axşam.
 Bir gün neçəsinə böhtan atdılar,
 Polislər küçədə, evdə tutdular.

Zeynini saldılar hədə-qorxuya,
 Məktub göndərdilər: "Bu yoldan, guya,
 Dönməsə yolunu gözləyir ölüm.
 Bir gün doğranacaq o dilim-dilim."
 Son həddə çatmışdı düşmənin kini,
 Bu hədə-qorxunu duyurdu Zeyni.
 Bilirdi üzünə gülən hacılar,
 Onun ölümünə çıxarıb qərar.
 Hər şeyi, hər şeyi Zeyni bilirdi,
 Açıb hücrələri bir-bir girirdi.
 Yenə hacılara şər oxuyurdu,
 Yenə tacirləri lağa qoyurdu...
 Hər gün bir xəbərlə gəlirdi Zeyni,
 Cəbhədən zəfərlə gəlirdi Zeyni.
 – Faşist orduları düşüb qaçağa
 Sərhəddən qovuldu, – o verdi xəbər.
 Dedi: "Gözün aydın, ağa, ay ağa,
 Polşa azad oldu" – o verdi xəbər.
 Bir gün də əlində qırmızı xətlə
 9 May yazılmış vərəqə gəldi.
 Bütün Ərdəbilə bir məhəbbətlə
 Qələbə gününü o xəbər verdi.

Deməyin cəbhədə olmayıb Zeyni,
 Yoxdur siyahıda belə bir əsgər!
 Yox, bir gün döyüşdən qalmayıb Zeyni,
 Stalinqraddan Berlinə qədər
 Vuruşa-vuruşa gedibdir o da.
 Neçə yol ölüm də çıxıb önünə,
 Zeyni sarsılmayıb vuruşmalarda,
 Üzüağ gəlir zəfər gününə.
 "Ziddi-faşist Zeyni"
 Hələ bu adı
 Dostlar Reyxstaqın daşında yazıb.
 Kim deyir ki, Zeyni əsgər olmadı
 Qələbə günündə Vətən torpağı
 Onu siyahının başında yazıb...

Otuz ildən sonra

Otuz bahar gəldi keçdi,
Otuz dəfə güllər açdı
Mərmilərlə yaralanmış ana torpaq.
Otuz dəfə 9 Mayı
Salamladı Qızıl bayraq.
Otuz yaşlı igid olub
Bayram günü doğulanlar.
Otuz ildir sinəsində
Qələbənin nişanını
Gəzdirirlər qəhrəmanlar.
Otuz ildir mən də sizin
Adınızı öz qəlbimdə gəzdirirəm.
Nə çəkdiniz, nə etdiniz,
Siz də necə igiddiniz
Mən bilirem.
Əxlaqı kim tanıyır mənim qədər?
O yazdığı məqalələr
Bir zamanlar daşdan keçdi.
Dəryaz oldu, kəsdi-biçdi
Yolumuzda qanqalları.
Qərribə bir xilqət idi,
Həm çəlimsiz, həm də gödək.
İstedadı nemət idi,
Fikri aydın üfüqlər tək.
Hər sözüne hədəf olan
Siqletinə tablaşmazdı.
Üç il tamam dincəlmədən
Gecə-gündüz yazdı, yazdı.
9 Mayda əllərini dayaq verib
O, belini düzəldəndə
Elə bildim uca dağdı.
Qələbəylə qayıtmış bir əsgər kimi
Alınacaq, üzün ağdı.
Mən yazmasam, kim yazacaq
Mənim cəbhə dostlarımın

Hünərini, himmətini?
Şer edib, dastan edib
Kim salacaq dildən-dilə
Döyüşünü, cürətini?..
Bütün gecə sübhə kimi
Özü boyda bir təkəri
Fırladardı Danışbecu.
Yorulanda, bir az ciddi
Deyərdi ki:
Bu təkərin çatmır gücü.
Görün necə cırıldayır.
Yrəyimə od salacaq onun səsi.
Belə getsə səhərdək
Çap olunmaz "Ziddi-faşist" vərəqəsi.
Bir piyalə çay veriniz içək barı.
Qüvvət yığıb biz hücumla keçək barı.
Şəkərçörək, qurabiye,
Paxlava da lazım deyil.
Qoy qurtaraq bu işləri,
Bax o günə saxlayın siz
Noğulları, nabatları,
Püstələri, kişmişləri.
Onda hər şey yeyəcəyik,
Bu günləri yada salıb
Lətifətek danışardı.
Güləcəyik, güləcəyik...
Çox məzəli oğlan idi,
Sevincini, kədərinə
Lətifətek danışardı.
Zənn etməyin taleyilə barışardı.
Dərdlərini nəql edərdi,
Sakit-sakit, elə-belə.
Diqqət edən görərdi ki,
Qəzəbi də, nifrəti də
Dodağının gülüşünə
Qarışıbdır gile-gile...
Üç il pulsuz işlədik biz.

Deyirdi ki, qəm etməyin
 Aylığınız banka gedir.
 Pul adamı tənbel edir.
 Pulum olsa işləməyəm,
 Neçə-neçə illorimin əvəzinə
 Çilovpozdo oturaram
 Hey yeyərəm, hey yeyərəm...
 Mənə aylıq yazsaz əgər,
 Yazın onu Kamranxanın ayağına.*

Pullarımı yığıb qoysun sandığına,
 İstəsəm də o verməsin.
 Elə yerdə gizlətsin ki,
 Qoy özü də heç bilməsin.
 İndi mənim gözlerimdə
 Bir məcməyi boyda olur onşahılıq,
 Qorxuram ki, ciblərimə yerləşməsin.
 Sonra yenə fırladardı
 O, təkəri ağır-ağır,
 Görərdin ki, çap etdiyi
 Vərəqləri sayır, yığır.
 O fırlatdı təkərini o qədər ki,
 İstədiyi zaman gəldi.
 Dövri-zaman təzələndi.
 9 Mayda, zəfər günü
 Cəbhələrdən, döyüşlərdən
 Gələn odlu xəbər susdu.
 O gün təkər fırlanmadı,
 Təkər durdu, təkər susdu...

Ərdəbildə üç il tamam,
 Şəhər, axşam
 Bir otaqda yığışanlar
 Elə bil ki, o gün şəhər
 Yorgunluğu dərk etdilər.

*Kamranxan Ərdəbildə ən xəsis adam idi.

Qucaqlaşib öpüşdülər,
 O otağı tərk etdilər...
 O gün şəhər,
 Ərdəbildə küçələrə
 Çıxmış idi bütün şəhər.
 Çaharrahda mitinq oldu,
 Meydan doldu.
 Yenə Qudsun eşidildi ötkəm səsi:
 – Bu gün başa çatdı, dostlar,
 Aydınlığın zülmət üstə qələbəsi.
 Toplar susdu, tanklar durdu,
 Berlinədək gedib çıxdı Qızıl Ordu.
 Zaman özü hökm verdi,
 Kim haqlıdır, kim haqsızdır.
 Milyon desəm yenə azdır,
 Analar var sinəsində oğul dağı,
 Gəlinlər var boğazında
 Düyünlənib hıçqırığı.
 Osvensimdə, Buhhenvvaldda
 Milyon-milyon insan oğlu külə döndü.
 O sobalar daha söndü.
 Fəqət hələ sönməmişdir
 Ürəklərin yanan dağı.
 Ataların ayrılığı,
 Oğulların ayrılığı.
 Zaman-zaman ayrılanlar tapışanda,
 Ayrılanlar qovuşanda,
 Vüsal olar, bayram olar.
 Kimisinə hicran yenə hicran olar.
 Yol gözləyən könüllərdə
 Nigaranlıq ümman olar.
 Fəqət aylar, illər keçər
 Göz bağlayar ölənlərin, itonlörin
 Ağrısı da, yarası da.
 Oğulların hesabına boş görünməz
 Ataların sırası da.
 Ağır günlər kimisinə tarix olar
 Kimisinə nağıl olar.
 Ancaq yenə o günləri
 Xatırlamaq ağır olar...

Otuz bahar gəlib keçdi,
 Ərdəbildə bu sözləri
 Eşitdiyim gündən bəri.
 Xatırladım o günləri.
 Otuz ildə ürəyimdə saxladığım,
 Otuz ildə dönə-dönə yoxladığım
 Dostlarımı xatırladım.
 Yada düşdü 42-dən 45-dək
 Keçdikləri döyüş yolu.
 Əzab dolu, sevinc dolu, xətər dolu.
 İndi onun bir adı var:
 ZƏFƏR YOLU!
 Bax, bu yolu ilkin keçən
 Xilaskar bir ordu oldu.
 Asiyanın, Avropanın xilaskarı.
 Tək olmadı bu dünyada
 Bu dünyanın xilaskarı.
 O, ellərdən qüvvət aldı,
 Ellər ona hayan oldu.
 O, sellərdən sürət aldı,
 Sahilsiz bir ümman oldu.
 Almanıyanın özündə də
 Bizim Sovet Ordusuna
 Səs verənlər az olmadı.
 O gün dili kəlam tutan,
 Əli silah, qələm tutan
 Harda ona qoşulmadı?
 Mənim cəbhə yoldaşlarım,
 İndi sizi xatırladım.
 Azadlıqçın coşub-daşan
 Eşqinizi xatırladım.
 Xatırladım.
 Axı, bu gün
 Yer üzünün
 Əmin-amanlıq bayramıdır.
 Azadlığı sevənlərçin
 Bu azadlıq bayramıdır,
 Bu azadlıq bayramıdır...

1975

POLYAK QIZI SƏLMİ

(Müqəddimə əvəzi)

Bu il Avropaya nə tez yağıb qar?
 Bu il Avropaya ağır gəlib qış.
 Qardan divar çəkib elə bil yollar,
 Kəndlər, biçənəklər qar altında qalmış.

Mən də qışda çıxdım bu il səfərə,
 Demədim: – Gözləyim.

Uzaq yoldur bu.

İlk dəfə gördüyüm qərbət bir yərə
 Gedirəm... bəlkə də ağır oldu bu...

Dedilər: – Düşərsən dumanı, çənə,
 Axı, bu, Polşaya ilk gedişindir.
 Almanıya olsaydı bilərdin yenə
 Yollar hardan gəlib hayana gedir...

İndi gecəyarı, yol buz,

maşında

Bütün bu söhbətlər düşür yadıma.
 Yəqin deyəcəklər kamil yaşında
 Ehtiyatsız olub...

Bilmirlər amma...

Bilmirlər bu adı bir səfər deyil,
 Deyəm ki, qar, soyuq... daha nə bilim...
 Doğrusu, bu mənə əskiklikdi, bil;
 Sağikən cərgədə boş qalsın yerim.

QƏHVƏXANADA

Gəlmişəm Polşaya,
 Nigaranlıq da,
 Tərəddüd, sual da arxada qalmış.
 Fikrimdə bir şey var: bu dumanlıqda

Görəsən bizimlə nə edəcək qış?
Ağappaq geyinib elə bil aləm,
Maşın sürüşdükcə buz üstə bəzən –
Deyirəm, mən gedib çıxıb bilmirəm...
Sonra utanıram tərəddüdümdən...
Birdən longer vurub dayanır maşın,
Məni dövrələyir qara fikirlər.
“Keçdik ponçasına deyəsən qışın...”
“Yağın ki, yolumu gözləyəcəklər...”

“Yəqin ki...” şofere dönüb baxıram,
Şofer gülümsəyir:
– Buyurun, qonaq.
Pis olmaz burada qalsaq bu axşam,
Yoxsa səfərimiz çətin olacaq.
Bu, yolda yeganə qəhvəxanadır.
Yollar buz bağlayıb, sanki aynadır.
Bir də qatılışır duman anbaan.
Burda qalmağımız yaxşıdır yəqin
Tələsib gecəni yolda qalmaqdan...

Keçirik içəri,
geniş, işıqlı,
Tavanı, divarı ağ, yaraşıqlı
Bir qəhvəxanadır...
Mizlər, sondəllər...
Bir yanda oturub beş-altı nəfər.
Bir mizin ardına keçirik biz də.
Elə yorulmuşuq,
hər ikimiz də –
Dinib danışdıran olmasa ögər
Yatırıq beləcə səhərə qədər...
Fəqət bir şey içib qızısmalıyıq,
Sonra da sübhədək danışmalıyıq.
Bakallar, fincanlar artdıqca mizdo,
Deyəsən qızışır bədənimiz də...
Şofer xumarlanır.
Qoy yatsın bir az.
Axı, o yatmasa yol getmək olmaz...

Tanışlıq

İndi tək qalmışam,
Xidmətçi qızdan
Qəhvə istəyirəm yenə bir fincan.
Qəhvəni gətirir yaşlı bir qadın.
Cənub göyləri tək dupduru, aydın
Mavi gözlərində bir mehribanlıq.
Baxır təbəssümlə mənə bir anlıq.
Mən də ixtiyarsız gülürəm,
fəqət
Anlaya bilmirəm nədir bu ülfət.
Deyəsən gözlümdə görünən sual
Qadının qəlbində əks olur dərhal:
– Bayaقدan görürəm, ay Şərqli qonaq,
Ya çay içirsiniz, ya qəhvə ancaq.
Axı, şərqlilərdə başqa adət var,
Süfrədə neməti çox xoşlayarlar.
Dedim ki: – Elədir, hörmətli xanım,
Ancaq yol üstdəyəm...
– Bilirəm, – dedi –
Dumanda yol getmək, axı, çətindir.
Bir də ki, səhərə çox qalır hələ.
Məni bağışlayın, bəlkə sizinlə
Belə danışmağım yersiz görünür.
Deyirsən, bu sorğu, bu sual nodir.
Dayana bilmədim sizi görəndə,
Axtarsan bir qədər şərqliyəm mən də.
Təəccüb etməyin şərqliyəm, ağa.
Mənsə ixtiyarsız qalxdım ayağa,
Bu “şərqli qadın”ın önündə bir an
Donub heykəl kimi dayandım, inan.
İstədim deyəm ki, düzü, ay xanım,
Şərqli olmağına necə inanım.
Baxdım saçlarına, dümağ – qar kimi,
Mavi gözləri də bulaqlar kimi
Elə bil indicə çağlayacaqdı.

Əlləri göy xətlə bir ağ varaqdı.
Alnında illərin qırışı çin-çin,
Üzündə təbəssüm, bir də ki təmkin...
Elə ilk baxışda bu aydın idi –
Tamam avropalı bir qadın idi...
Mən donub qalmışdım,

o dindi yenə: –
– Bilirəm nə üçün baxırsız mənə:
“Şərqli olmağına necə inanırsın...”
Dedim ki, əfv edin mümkünə, xanım,
Buyurub əyləşin, bir qəhvə için.
Şərab gətirsinlər bəlkə sizinçin?
– Əlbəttə qəhvədən yaxşıdır şərab.
Ey, Maya, şərab ver,
Doğrusu, cənab,
Mən yox, siz qonaqsız bu axşam mənə.
Bu qəhvəxananın müdirəsinə.
– Mən qəhvə içirəm şərab yerinə.
– Yəqin müsəlmanсан, günahdır sənə?
Sevirəm iradə sahibini mən.
Rəhmətlik ərim də müsəlman idi,
O da içməmişdi heç sizin kimi.
Elə ki mənimlə Polşaya köçdü
Yazıq dərd olindən içdi, nə içdi...
Deyirdi, ay Səlmə, sənə üçün mən
Keçdim hər şeyimdən...
– Adınız Səlmədir?
– İkinci adım.
Mən bunu ərimdən yadigar aldım.
Bu söhbət uzundur, sən danış, qonaq,
Elə istəyirəm Şərqdən danışaq.
Bəlkə birçə qədəh şərab içəydin?
Bilirəm sənənin günahdır şərab.
Səlmənin xətrinə bu axşam, cənab,
Savabdan, günahdan bəlkə keçəydin.
Baxdım gözlərinə,
mavi gözlərin
Gördüm ümmanında bir kədər də var.
Sahilə atınmış onu dalgalar.
Bir doğma, müqəddəs, bir əziz kədər,
Təbəssüm donunda tər-təmiz kədər.

Dedim ki, Səlmə,
Mən nə müsəlmanam müsəlman kimi,
Nə də ki kafir.
İçsəm, ya içməsəm, hamısı birdir.
Səlmə gülümsədi:
– Bu əla oldu.
İçmək istəyirəm bu gün, doğrusu,
Mən sizi görəndə dərdim oyandı,
İçimdə elə bil bir ocaq yandı,
Yandı, o yandırdı dərinədən məni.
Dedim ki, bu şərab dərdimdən məni
Ayırdı bəlkə də bir saat inan.
Mən susub dinləyirəm, sən danışarsan
Vurgunu olduğum mehriban Şərqdən.
Sevgisi, hörməti bir ümman Şərqdən.
İyirmi ildir ki, görməmişəm mən,
İyirmi ildir ki, düşmür dilimdən...

Söz sözü gətirər

Danışdım...
əlini qoyub üzünə
Körpə uşaq kimi baxırdı mənə.
Baxırdı, elə bil bu dəqiqə mən
Nağıl danışırəm Məlikməmməddən...
O bir qədəh içdi,
İçdi yenə də.
Bu hal təsir etdi, düzü, mənə də
Dedim: – Bir arzum var,
mümkünsə, əgər –
Deyin, nədən sizə Səlmə deyirlər?
Səlmə danışmadı, susdu birçə an...
Nə işə axtardı öz yaddaşından...
Qəmdən keflənəni ayıldı şərab,
O həm sevinc verir, həm də iztirab.
Səlmə də sahildən qopmuşdu artıq,
Nə tamam kefliydi, nə də ki, ayıq.
Dedi ki, Səlməni soruşdun məndən?
Səlmə ölə zaman doğulmuşam mən.
Səlmə Ümmanımın sevgilisiydi,

Sevgi qayıqları daşlara deydi,
 O öldü... ölmedi Səlmədən, mən.
 Nə mənə Səlmədən, nə onu mənədən
 Kim ayıra bilər? Bu ki, mahaldır!
 Bu ad Ümmanımdan yadigar qaldı...
 Bir qədəh də içdi... üzündə həyran
 Baxdı gözlərimə o heyran-heyran.
 – Ümmanın ölmesi düz üç il olar.
 Qəlbimdə üçillik qəm var, ağrı var.
 Onu şərqdə tapdım, qərbdə itirdim.
 Taleyim beləymiş, daha nə bilim...
 Mənə şərab tökün, ağay! Azər,
 Ümmanın öləndən indiyə qədər
 Şərab içməmişəm, inanın mənə,
 Özümün yerinə, onun yerinə
 Şərab içməliyəm, şərab sən ilə,
 Bu axşam nə yaxşı sən gəldin belə,
 Həm sevinc gətirdin, həm kədər mənə.
 İndi bu bədələr nə edər mənə...
 O alıb qədəhi şərabə baxdı,
 Elə bil onunla danışacaqdı.
 İçmədi qaytarıb qoydu yerinə.
 – Dedin ki, Səlmədən danışım sənə?
 Danışım, içməyə vaxtımız olar...

Qaçqınlar

Yəqin ki, tarixdən xəbəriniz var,
 Almanlar Polşaya hücum edəndə
 Qaçqın dəstəsinə qoşulub mən də
 Çıxdım Varşavadan.
 Axı, ilk hücum
 Atasız, anasız qoymuşdu mənə.
 Şərqlilər demişkən dərbədən oldum,
 Neçə kənddən keçdik, şəhərdən keçdik,
 Hörmət elədilər hər yerdən keçdik...
 Bir axşam töşüyüb dayandı qatar,

Düşdü vaqonlardan bütün qaçqınlar.
 Soruşdum, haradır?
 Dedilər: – Bakı.
 İnanın o qədər yorulmuşdum ki,
 – Daha mən burada qalıram – dedim, –
 Yolların əlindən lap cana gəldim.
 Güldü bu sözümdən qızlar, oğlanlar:
 – Yəqin bu şəhərdə qohumunuz var?
 – Yox, canım, buruqlar gəlir xoşuna.
 – Bəlkə neft sevdası vurub başına.
 – Dənizə bağlanıb, bilərəm bunu,
 Delfin tək çiməcək günlər uzunlu.
 – Mən də özünə saxla, əzizim...
 Hərə bir söz dedi.
 Daha nə bilim...
 Dedilər, güldülər... güldürdüm mən də...
 Yaxşı söyləyiblər, toy-bayram olur
 Dərdi də, qəmi də ellə çəkəndə.
 Deyirəm dünyada nə qədər sırr var,
 Hələ açmamışdır onu insanlar,
 Bəlkə dərk etmək hələ mahaldı.
 Mənə söz atanlar Bakıda qaldı,
 Bizisə bir dəstə ayırıb sola,
 Dedilər ki, sabah düşürsüz yola...

Sonradan öyrəndim Bakıda qalan,
 Mənim tanıdığım neçə qız, oğlan
 Mühəndis olmuşdur...
 Sevindim, düzü.
 O gün ki, eşitdim bu xoş xəbəri,
 Yazdım ki, dostlarım, bir görün sizi
 Neçə də böyütdü o neft şəhəri...
 Tufan doğma yurddan qopardı bizi,
 Məhv edə bilmədi.

Bu səadətdir.

Bakıya bağlayan taleyinizi,
 Dağa dağ söykənsə böyük nemətdir...
 Beləcə yazışdıq biz xeyli zaman.
 Elə ki, sülh gəldi dünyə üzünə,
 Bir gün məktub aldım mən Varşavadan

Bildim Bakıdakı dostlarım yenə
Vətənə qayıtmış.
Sanki təzədən.
Hicrandan hicrana düşdüm bir də mən...

Astara-Təbri yolunda

Dedim bir dəstəmiz sağa ayrılıb
Bakıda qaldı.
Bilmirəm nə üçün biz sola düşdük.
Elə ki gün batdı, göylər qaraldı,
Yenə vaqonlarda biz yola düşdük.
Getdik bütün gecə...

Demir təkərler
Yeknəşək mahnılar oxudu yenə.
Getdik, gözlərimdən asıldı kədər
Yuxu yerinə...
Niyə ayırdılar görəsən bizi?
Niyə biz qalmadıq Bakıda, niyə?!
Görəsən vaqonlar bu dəstəmizi
Çəkib aparırlar hansı ölkəyə!
Sual suallara hey calandıqca,
Vaqonlar yol boyu yırğalandıqca,
Gözümü yummadım səhərə qədər.
Birdən nəğməsinə kosdi təkərler...
Yenə yığışdırdıq şeylərimizi,
Yenə maşınlara qoydular bizi,
Yadımda qalıb ki, körpüdən keçdik,
Dedilər İrana gəlib yetişdik...
İran – xatirimə nağıllar düşdü,
Qəlbimdə kədərlə sevinc görüşdü.
Qəmləndim, dərbəder düşmüşəm deyə.
Sevindim, gəlmişəm mən bu ölkəyə.
Mənə belə gəldi elə bu gündən
“Min bir gecə”dəki qəhrəmanlar tək
Sirli bir aləmə uçacağam mən...
Gəlir xatirimə bir şəhər bizə
Üç məmur qoşdular, gedək Təbrizə.
Astara, Ərdəbil, sonra da Təbriz...

Neçə kənddən keçdik hörmət etdilər,
Qaş qara, göz qara, kirpiklər qara,
Bir cüt zəncir kimi hörüklər qara
Qızlar him-cim ilə söhbət etdilər...
Bir dağ aşrımında tufana düşdük, –
Yerdən də, göydən də elənirdi qar.
Elə bil sahiləşiz ümməna düşdük, –
Durdy maşınlar...
Endik maşınlardan,
hara gedək biz?
Hardadır Ərdəbil, hardadır Təbriz?
İlk dəfə ağladım xısın-xısın mən,
İstədim intiqam alım özümədən.
Ağlıma qərribə fikirlər gəldi,
Anam Varşavada bombadan öldü,
Mən qaldım, bu qalmaq kimə gərəkdirdi!
Əcəl gör haradan haraya çəkdi!
Qərrib bir ölkədə, bir dağ başında,
Ölüb qalacağam.
Doğrusu özümə nifrət eylədim,
Niyə qaçqın olub buraya gəldim?!
Ağılsız bir uşaq deyim özümə?!
Mən kimə lazımam indi? Heç kimə!
Vətənimdə qalıb ölsəydim belə,
Cəbhədə ölərdim, ölməzdim belə,
Bu zaman zəng səsi gəldi uzaqdan,
Məmurqlar qışqırdı: – Karvandır, karvan!
Sevindik, çatanda dəvə qatırı,
Tüstüsüz, matorsuz şərq maşınları.
Ömrümdə ilk dəfə dəvəyə mindim,
Sanki ləngər vuran gəmiyə mindim.
Qorxurdum, başını çevirib dala
Köpüklü ağzıyla tutacaq məni.
Bir göz qırpmında atacaq yola,
Ya da əjdaha tək udacaq məni.
Nə isə... Çox getdik biz ağır-ağır.
Bəlkə də yol mənə uzaq göründü.
Gəlib çayxanaya yetişdik axır,
Sevindim: bir işıq – ocaq göründü...

Çayxanada

Çayxana dediyim böyük bir bina
Sütunlu tağları durub baş-başa.
Çətində bir ordu sığınar ona,
Zamanla, ruzgarla çıxıb vuruşa.
Bircə iş düşməmiş daş divarlara,
Usta necə hörüb elə var, qalır.
Şah Abbas tikdirən bu karvansara
Nəsildən-nəsilo yadigar qalır.
Neçə karvan salıb yola xətersiz,
Qurd kimi dişini ağardanda qış.
Pənah gətirmişik indi ona biz,
Nə yaxşı dünyada bu bina varmış.
Keçirik içəri, qoca sahibkar
Bizi qarşılayır bir gülər üzlə.
– Buyurun, xanımlar, gəlin, ağalar,
Məni şad etdiniz gəlinizlə...
Qoca hörmət ilə düşdü qabağa,
Getdik, döşəmədə al-əlvan xalı,
Bizi görən kimi qalxdı ayağa
Buxarı başında oturanların
Neçə ağsaqqalı, qarasaqqalı...
Təccüb eylədim, qaçqın qızlara
Nədir hörmət belə, ehtiram belə?
Faşistlər Polşanı çəkirlər dara,
Bəlkə bu cənablar bilməyir hələ.
Qoca döşək saldı, mütəkkə qoydu.
Kiçik stəkanda çay gətirdilər.
Bir oğlan uşağı qocadan sordu:
– Xanımlar, əgər...
Qoca tez uşağın sözünü kəsdi:
– Oğlum, yemək gətir, sual əbəsdir.
Qalsın qulağında,
Bir də heç zaman
“Yeyirsən” sözünü sorma qonaqdan.
Səlimi gözlərini qaldırıb bir an

Xoyal aləmindən geriye döndü.
– Tamam unutmuşam, axı, doğrudan
Siz də yol gəlmisiz, açınız indi.
Bir şey yeyəydiniz... səhərə çox var.
Mən təşəkkür etdim: – Danışın, Səlimi,
– Onda şərab için, şərab ki, olar...
O içdi... Manyanı çağırdı yenə,
Məni danlamayın cənabi Azər.
Bu axşam içərəm, zəhər versələr.
Nə isə, Hafizo, Xəyyama rəhmət.
Harada qurıldı bizim hekayət?
Hə, düşdü yadıma, qəlbimdə marağ
Oturduğum yerdən hey boylanaraq
Ətrafa baxırdım, gənclə, qocalı
Səhəri gözləyir hamı nigaran.
Neçəsi dövrəyə alıb manqalı,
Kimi çubuq çəkir, kimi də qəlyan.
İlk dəfə gördüyüm bu aləmdə mən
Elə bilirdim ki, əfsunlanmışam.
Kiçik bir nöqtə də qaçmır gözümdən,
Hər şey qərribəydi mənə o axşam.
Nə isə, gecədən səhərə çıxdıq,
Düzüldü qatara yenə də karvan.
Keçdik sıldırım, qarlı yollardan,
Gəlib min zəhmətlə şəhərə çıxdıq...
Təbrizə yetişdik, o ilk görüşdə
Miskin bir qocanı andırırdı mənə.
Elə bil belini əymişdi qış da,
Boz çuxa geymişdi sanki əyninə.
Gözəllik ikidir, yaxşı məsəldir.
Biri batındadır, o biri üzdə.
Mən sonra bildim ki, necə gözəldir
Bu “miskin” görünən qoca Təbriz də...
Elə Səliminin də hekayətini
Təbrizdə eşitdim, Təbrizdə bildim.
O şəhər necə də doyişdı məni,
Qaçqın tək getmişdim, xanım tək gəldim...

Həqiqətlər nağılı

Ümmandan öyrənmişəm
Nağıl danışan zaman,
Əvvəlcə başlayardı
Biri var, biri yoxdan,
Deyərdim: aydın danış,
Ya yox söylə, ya da var!
Deyərdi varla, yoxun
Vəhdətindən yaranıb
Şərqdə bütün nağıllar...
Nağıl yaranan zaman
Həqiqətin donunu
Oğurlamışdır yalan.
Birində yox ədalət,
Məşriqdən məğribədək
Ancaq hökmü rəvanmış.
Birində var sədaqət,
Qırx arşınlıq quyuda
Ömürlük qandallanmış.
Məhəbbət də var imiş,
Səadət də, hicran da.
Vüsalın yolu bağlı,
Açar Gilan yolunda.
Dəvələr qatar-qatar,
Hicran mənzilə çatar.
Vüsal yox.
Sarban dincəlib yatar,
Xəyal yox...
Kərəm varmış dünyada,
Bir də Əsli həsrəti.
Nağıl olmuş onların
Sevgisi, məhəbbəti.
Ancaq qara keşidə
Yoxmuş insaf, mürüvvət.
"Yox" bir tilsimə döndü
Varlığın yaxasında.
Kərəm yandı nəhayət.
Görürsən Ümman mənə
Nələr öyrədib, nələr.

Nağılların qoynunda
Nağıl olmuş sirlər...
Kərəm yanır nəhayət,
Fəqət, mənim söhbətim
Səlmidən hekayətim
Bir el nağılı deyil.
Sirlər dünyasının
Qapısı bağlı deyil.
Bir vaxt var idi Səlmə,
İndi yox.
Bir gün yenə var olar,
Dastanlarda doğular.
Kitablarda doğular...

Təbrizdə

Təbrizə gəldiyim bir ay olardı,
Artıq mənzilim də, işim də vardı.
Qoca qarı idi ev sahibəsi.
O tək yaşayırdı, oğlu, nəvəsi
Başqa şəhərdəydi.
Dövləti, varı —
Oğlunun yanına getmirdi qarı.
Deyirdi: Bu baba ocağımızda
Gərək işıqlansın çırağımız da.
Əndərun, birunlu həyəti vardı.
Bir qoca bağbanı,
Bir də qulluqçusu orda yaşardı.
Adı... deyəsən ki... hə, Bətul xala.
Mənə ad qoymuşdu o, "qərrib bala".
Sonralar öyrənib, bildim, sən demə
Ürəyi yanırmış qərribliyimə.
Onunçun evində mənə yer verib
Hər gün süfrə dolu nemətlər verib.
Ortada nə para, nə haqq, nə hesab.
Qərribə əl tutmaq səvabmış, səvab.
Düz bir il onunla qalası oldum,
Elə bil doğmaca balası oldum.
Elə öyrənmişdim qarıya mən də,
Ümmanın evinə köçüb gedəndə
Mənə belə gəldi

Anamdan ayrılıb gedirəm, inan.
Ah, o da bir dövrən, bir günlər idi.
Çıxmaz öləndək çıxmaz yadımdan...

Səlminin hekayəti

Biri varmış, biri yox,
Biri acmış, biri tox,
Qəribo ruzgar imiş,
İki qardaş var imiş
Bir-birino mehriban.
Birlikdə uzun zaman
Yer ekər, biçin biçər,
Yaşarmışlar birtəhər...
Böyüyün adı Həsən,
Kiçiyinki Məhəmməd.
Bir gün xırman üstündə
Belə cdirlər söhbət.
Birin oğlu olsa
Əgər birinin qızı,
Asimanda birləşsin
Onların bəxt ulduzu.
Həsən köçür dünyadan,
Oğlu doğulan zaman
Məhəmməd olur ona
Atadan da mehriban.
Oğlanın adı Ümman,
Qızının adısa Səlmə.
Bir yerdə böyüyürlər
Məktəb yaşına kimi.
Həsənin sözlərini
Xatırlayır Məhəmməd.
"Oğlumu məktəbə qoy,
Savad alsın həl-həlbət..."
Ümman Təbrizə gedir,
Səlmisə kənddə qahr.
Ancaq belli olmayır
Oğlan qürbətə düşür,
Ya qız qürbətdə qahr...
Ayrılığın yolunu
Əgər ümid qırmasa,

Vüsəlin arxasında
İnam, dözümlə durmasa,
Hicran əyər dağı da,
Yandırar torpağı da...
Ümman Təbrizə getdi,
Səlmə dözdü hicrana.
Səlmidən ayrılalı...
Ümman düşdü ümmana,
Xəyal kəməndə döndü,
Xəyalın qanadında
Yenidən kəndə döndü.
Uşaqlıq günlərinin
Aləminə qarışdı.
Bir gün Səlmidən küsdü,
Bir gün yenə barışdı.
Fəqət ağıllı Səlmə,
Ümmana bağlı Səlmə
Ona göndərdi xəbər:
— Məni əgər sevirsen
Həkimlik oxu, Ümman,
Həsərə də dözərəm.
Hicrana da dözərəm,
Mən yolunu gözləyəm.
Uşaqlıq etmə nəhaq,
Məni səndən ayırsa
Tək ölüm ayıracaq...
Səlmənin sözü qanun.
Ümman getdi qürbətə.
Lap uzaq məmləkətə.
Oxusun,
Həkim olsun...
Günlərin bir günündə
Vəfat edir Məhəmməd.
Səadət göz açmamış
Hücum çəkir fəlakət.
Qahr Səlmə, anası.
Bir də qürbət ölkədə
Əminin nişanəsi.
Ancaq Səlmə kəsməyir
Məktubunun ardını.

Ürəyində gizlədir,
 Bu kədərini, ağrını.
 Deyir, Ümman eşitsə
 Birdən tələsib gələr.
 Dərsini kəsib gələr...
 Gündən-günə Səlmi də
 Boy atır, gözəlləşir.
 Cavanların içində
 Adı dillərə düşür,
 "Səlmi bulağa getdi..."
 Biçin biçən oğlanlar,
 Ot çalan pəhləvanlar
 Hamı bulağa gəlir.
 "Səlmi yaylağa getdi..."
 Atların dırnağında
 Qığılcımlar alışır,
 Elə bil ki, cıdırda
 Qəhrəmanlar yarışır.
 Hamı yaylağa gəlir.
 Səlminin şöhrətini
 Xana verirlər xəbər.
 – Bu qıza yer üzündə
 Tapılmaz tay, bərabər.
 Bircə gün geciksə xan
 Əli çıxar şikardan.
 Biri deyir: – Qaçırdaq,
 Gecənin bir yarısı.
 O biri tədbir tökür:
 – Xanın elçisi getsə;
 Qızı yalvarıb verər
 Məhəmmədin qarısı.
 Ancaq zalım xanın da
 Həsənle Məhəmmədin
 Əhdindən xəbəri var.
 Atalar ölübsə də
 Ümman sağdır, düşünür –
 Bunun da xəteri var...
 Hər gün bir söz deyirlər
 Xan-dinib danışmayır.
 Bu xəterli sövdəyə

Ürəkdən yapışmayır.
 Bir gün bulaq başında
 Səlmiyə rast gəlir xan.
 Səlminin gözəlliyi
 Onu endirir atdan.
 Xan qıza salam verir,
 Çox mehriban danışır.
 Ümmanı da soruşur...
 Sonra minib atını
 Kəndə sarı uçur o.
 Sanki onu yandıran
 Bir atəşdən qaçır o.
 Görenlər heyran qalır,
 Səlmi durub, xan qaçır.
 Cəllad şikardan qaçır.
 Yox, qaça bilməyir xan
 Gözəllik afətindən.
 Qəlbində baş qaldıran
 Dilsiz məhəbbətindən...
 Xan yatmaır gecələr.
 Diksindir hər xəbərdən.
 Öz-özünə deyir ki,
 Ymman dönər səfərdən...
 Daha dözə bilmir xan,
 Qıza məktub yazdırır
 O, Ümmanın adından...

"İndi necə yazım sənə dərdimi,
 Günah tək məndədir, tək məndə, Səlmi.
 Mən hardan biləydim belə olacaq
 Bu qürbət ölkəyə gələndə, Səlmi.

Kaş xanın yanında qalaydım nöker,
 Kənddə yaşayardım belkə birtəhər.
 Səndən ayrılalı düşdüm dərbədə,
 Məni qəbul etməz vətən də, Səlmi.
 Mən sənə hər şeyi danışmalıyam,
 Taleyim bəd gəlib, barışmalıyam.
 Ancaq mən özümle vuruşmalıyam
 Özümü salmışam kəməndə, Səlmi.

Daha mən nə üçün səni aldadım,
Burda evlənmişəm, evim, arvadım.
Deməli ömürlük bu yerdə qaldım,
Bil, gələn deyiləm mən kəndə, Səlmi...”

Səlmi alır məktubu,
Deyir Ümmandan deyil!
Ümman belə yazarmı?
Məhəbbət atəşinə
Yanan belə yazarmı?
Yox, yox inanmıram mən.
Bu sözlər necə çıxar
Ümmanımın dilindən...
Yalan bəzən doğrunun
Örtüyünə bürünür,
Yalanın qabağında
Doğru aciz görünür.
İnam bir yana çəkir,
Şübhə çəkir bir yana.
Ancaq mümkün deyildi
Xan yazdıran məktuba
Sevən bir qız inana.
Axı, xan hardan bilsin
Məhəbbət dünyasının
Ayrı bir aləmi var.
Hicranın da sevinci,
Vüsalın da qəmi var.
Məhəbbətdən uzaqdır
Şübhədə boğulanlar...
Xan istədi Səlmini
Ata şübhə oduna,
Sonra bu köməksizin
Guya çatıb dadına,
Uzada öz elini.
Sessizcə ram cyloya
Bir kəndin gözəlini...
Səlmi rədd edir xanı.
Xan qorxur üzə çıxsın
Məktubunun yalanı.
Forraşlara əmr edir

Oğurlayırlar qızı.
Səlmini alıb gedir
Xan özü...
Səlminin gözü bağlı.
Səlminin ağzı bağlı.
Səlmi atın tərəfində,
Nə danışır, nə dinir.
Kim bilir ki, bu anda
Xan nə haqda düşünür...
Səlmi nəyi düşünür...
Yol uzaq, gecə qara,
Görəsən bu zalım xan
Onu aparır hara?
At, təpədən sallanıb
Enir köpüklü çaya.
Səlmi də qulaq asır
Çaydan gələn haraya,
Onun son ümidinə
Haray verən haraya...
Su kəhərin dizində,
Gedir at.
Üzənginin gözündə,
Gedir at.
Səlmi qısıılır xana
Bu anda.
Çöpə pənah gətirir,
İnsanlar boğulanda.
Xan deyir: – Qorxma, Səlmi,
Mən malımı, mülkümü
Axıdaram bu çaya,
Ancaq səni vermərəm.
At gedir qədəm-qədəm...
Su qalxır qarış-qarış,
Xanın dizinə çatmış,
Qızın dizinə çatmış.
Sanki artır qorxudan
Səlminin həyəcanı.
Köksünə sıxır xanı.
Xan məst olur elə bil
Qızın bu ülfətindən.

Səlmisə taleyinin
 Sonuncu firsətindən,
 Elə bil qüvvət alır.
 Qucaqlayıb xanı da
 Özüylə suya salır.
 Dalgalar hay qoparır,
 Çay öz qurbanlarını
 Qucaqlayıb aparır...
 Dalgaların səsinə,
 İntiqam var, qəzəb var.
 Sıyrılmış qılınc kimi,
 Parçalamaq istəyir
 Zalım xanı dalgalar.
 Dalgaların səsinə,
 Bir inilti yalvarış.
 Səlminin örpəyindən
 Dalgalar çalma qoymuş...
 İki aləm əks olur
 Dalgaların hayında,
 Məsum bir quzu ilə
 Bir canavar boğulur,
 Qızılözən çayında...

İlk tanışlıq

Şəfqət bacısıyam xəstəxanada,
 Günləri, ayları sayırdım bir-bir.
 Bəzən dözməyirdim bircə ana da,
 İntizar olanda an da ləngiyir.

O zaman cəbhədən gələn hər xəbər,
 Qəmimin üstünə qəm qalayır.
 Mənə ürək verən, təskin verənlər
 Elə bil qəlbimi parçalayırdı.

Dərd çəkmə deyəndə, doğrusu, hər kəs,
 Baxırdım üzünə eləcə mat-mat.
 Dil də bilmirdim ki, bir soruşam bəs
 Necə dərd çəkməyim? Sən mənə anlat...

O vətən, bu qürbət, bu mən, bu hicran,
 Hardan hara atdı rüzigar məni!
 Kədərsiz yaşaya bilsəm bircə an,
 Bunu dərk edənlər qınayar məni.

Yaman kövrək idi o zaman qəlbim.
 Bətul xalaya da demişdim bunu.
 Soyuq baxsa idi üzümə hər kim
 Bəlkə dindirməzdim illər uzununu.

Bir həkim var idi, cavan bir həkim,
 Bahar buluduydu qaş-qabağı.
 Dərdini, qəmini bilməzdi heç kim,
 Yənə oturmuşduq bir axşam çağı
 Lap belə, sizinlə oturduğum tək.
 Dedi ki, "Ürəyim darıxır yaman,
 Bilmirəm nəğildir, ya da ki, gerçək,
 Bir hekayət desəm qulaq asarsan?"
 Danışdı Səlminin hekayətini,
 Sənə mənim kimi nəql eləyirdi.
 O nakam gözəlin fəlakətini
 Danışa-danışa o inləyirdi.

Bir Şərq ofsanəsi, yoxsa həqiqət,
 Bilmədim hansını dinləyirəm mən.
 Lal-dinməz oturdum bir xeyli müddət,
 Sanki ixtiyarım getdi əlimdən...

Bir kəlmə danışa bilmədim, düzü,
 Bilmədim nə zaman getmişdir həkim.
 Sanki hər kəlməni, sanki hər sözü,
 Təkrar edə-edə əzbərləyirdim.

O gecə sübhədək hey yuxu gördüm,
 Gördüm ki, Səlminin üzü-gözü qan,
 Necə də dəhşətli, qorxunc bir ölüm –
 Xanı asmışdılar ayaqlarından.
 Səhər xəstələndim... Qızdırmam artır,
 "Səlmi... Səlmi..." deyə sayıqlayıram.
 Yazıq Bətul xala yamanca qorxur,
 Həkimin dalınca göndərir adam.

O mənim doğmamdı, özizim idi,
 O mənim Varşavam, Təbrizim idi,
 Ayrıldıq, qəlbimdə niskili qaldı,
 İlk andan fərağa dözə bilmədim.
 Maşın necə getdi, düzü, bilmədim.
 Başım çiynim üstə bükülü qaldı.
 Baxdım, kəhkəşan da söndü elə bil,
 Baxdım, o ulduza döndü elə bil.
 Yumdum gözlərimi, nurlu ulduzu
 Əriyib, əriyib sənə görməyim
 Yumdum gözlərimi, doğma Təbrizi
 Zülmət bir pərdəyə dönən görməyim...
 Nə vaxt ki, göylərin açılar üzü,
 Nə vaxt ki, ulduzlar alışıb-yanar,
 Gözüm çox axtarar o tək ulduzu.
 Qəlbimdə qərribə hisslər oyanar.
 O susdu, gözləri yol çəkdi yenə,
 Başımı əyərək öpdüm əlindən.
 – Heyranam qəlbinin böyüklüyünə,
 Neçə həqiqəti eşitdim səndən.
 Ümmanın məhəbbət, döyüş dastanı,
 Yox, bir el həsrəti yatır sinəndə.
 Sən tək cə sevmədin Azərbaycanı,
 Elə bil Şərqi özü əks olub sənə.

Epiloq əvəzi

Oxucum, beləcə bitdi bu dastan,
 Bir gün yolun düşsə, Polşada olsan,
 Selmini, Ümmanı görmək istəsən
 Onda Varşavaya uzanıb gedən
 Yolun kənarında bir qesəbə var.
 Orda dayansanız bir saat, inan –
 Selmi özü sizi axtarıb tapar.
 Ancaq soruşmayın hardadır Ümman.
 Bir cığır ayrılır təpəyə sarı,

Gedin o cığırda, gedin bir qədər.
 Üstü xaç nişanlı qəbir daşları
 Hər şeyi, hər şeyi sizə nəql edər.
 Orda bir qəbir var, qara mərmerdən,
 Üstündə nə ay var, nə də ki, xaç var.
 Həkkak bir cə cümlə yazıbdır zərdən:
 “Səlmiden Ümmana qalsın yadigar”.
 Dörd ləpir var orda, kobud və incə,
 İki dəstə çiçək saralıb-solub.
 Oxucum, Selmiylə mən görüşəndə
 Ləpir iki idi, indi dörd olub...

1971-1972

MÜNDƏRİCAT

Otaylı-butaylı şeirimizin ağsaqqalı	4
Ömür kitabı	
Dodaqları qurumuş	6
Addımlar	6
Xəzər, ay Xəzər	7
Karvan	8
Ədəbil	9
Şeyx Səfi məqbərəsi	10
İnqilab şairiyəm	12
Niyar karvanı	13
Gəlin, dostlar, gəlin	14
Səttarxan	16
Vətən məhəbbəti	20
Təbrizin baharı	22
Yaltadan məktub	24
Yadıma düşdü	26
Oğlum Etibara	27
Qələm yoldaşım	30
35 yaşım	33
İsti köynək	35
Əsil şair	37
Nəğmə	38
Neçə bahar yola salmışam	39
Payızdır, əzizim	40
Süleyman Rüstəmə	41
Babamın ömrü	42
İnamla yaşayıram	45
Həyata qayıtmışam	46
Könlüm bahar istəyir	
Könlüm bahar istəyir	48
Göygöl	49
Bu axşam çimməyin	50
Bənövşə	51
Qərənfil	52
Buludlar	53

Kəpənək	54
Dağlar	55
Yarpaqlar töküləndə	56
Nərgiz gülü	57
Zanbaq	58
Şəklin başım üstədir	
Sevgilim	60
Saqi, xumar-xumar baxırsan	61
Kimdən öyrəndin	61
Şəklin başım üstədir	62
Günahkar	63
Necə tale məni etmiş də	66
Eşitdim ki, yazıb fitrət	67
Saqi, nəzər et məclisə	67
Neyləyim, ey dil ki	68
Dəniz olmaq lazımdır	
Göl min il yaşadı	69
Dəniz və günəş	69
Dənizin səxavəti	71
Dənizlə تنها qalmaq istəyirəm	71
Dəniz olmaq lazımdır	72
Mən səadət axtarıram	
Qaçqınlar	75
Elə oğul istəyir Vətən	80
Mən səadət axtarıram	87
Qızıl balıq	90
Fil	93
Qanun	96
Torpaq	102
Romantika	108
Uzaq-uzaq ölkələrdən	
Uzaqdan məktublar	112
Məcnun söyüd	120
Miladdan qabaqkı danışq dilində	126
Marselin taleyi	130
Nikola məbədində	137

Təbrizim mənim

Təbrizim mənim	141
Çinardan bir yarpaq qopdu	144
Ana	147
Kəderli, sevincli illər	147
Qibtə	149
O şəri kim yazacaq	151
Mənim bir nənəm vardı	152
Qartalın ölümü	155
Yağış nemətdir	155
Qaya üstündə çinar	156
İmtahan	158
Babamın ulduzları	160
"Əsəblərini qoru"	161
Dağ seli və daşlar	163
Dünyada bir şəhər var	
Ana dili	165
Məni	166
Körpü	167
Qaradağ	168
Gizli-gizli	169
Pəncərə önündə çinar	170
Mənim şeir kitabım	173
Dünyada bir şəhər var	175
Şəklinə baxıram	176
Şeyx Səfi küçəsi	178
Şəmsuvarlı Əbi	183
Yağış yağar, yer doymaz	
Yağış yağar, yer doymaz	187
Məhəbbətlə qayıt gəl	188
Nə yaxşı ki, bahar var	189
Səmərqənddə bir qız gördüm	189
Sən, ey Sariban	190
Geraylı	191
Yaman yerdə	191

Dəniz olmaq istəyirəm

Dəniz olmaq istəyirəm	193
Xəzər köksümdədir	194
Dəniz, Heminquey və mən	195
Qara dəniz	196
Bu axşam	197
Dənizlə payızda görüşdük	199
Dənizə yağış yağdı	200
Dənizə göz yaşı deməyin	201
Dəniz əsəbidir	202
İldırım və dəniz	203
Nigaranlıq	
Üçüncü İskəndər	204
Həsənin ölümü	212
"Şahin və koramal"	215
Tacir və Məcnun	220
Poemalar	
Auerbaxın meyhanəsində görüş	226
Mənim cəbhə dostları	239
Polyak qızı Səlimi	259

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Aslan Almasov</i>
Korrektor:	<i>Yusəman Abbasova</i>

Yığılmağa verilmişdir 05.08.2004. Çapa imzalanmışdır 18.11.2004.
 Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 18. Ofset çap üsulu.
 Tirajı 25000. Sifariş 181.

Kitab “Şərq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
 Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.

0 0 0 0 0 2